

COMMUNIC.

Tijdschrift voor Massamedia en Cultuur

5360
THEMANUMMER

TELETEKST

1000
BIBLIOTHEEK I.E.S.P.
FAC. SOCIALE WET.
Van Evenstr. 2 B
3000 LEUVEN

LBS 1211798

A46839

TELETEKST : TECHNIEK, WERKING, HISTORIEK, GEBRUIK IN
VLAANDEREN EN IN NEDERLAND • OMROEPSATELLIETEN •
COMMUNICATIEMEDIA VOOR VISUEEL GEHANDICAPTEN • DE
VLAAMSE UITGEVERIJ • KRONIEK VAN DE MEDIAWERELD •
TIJDSCHRIFTEN EN LITERATUUR OVER COMMUNICATIE

5360

CENTRUM VOOR COMMUNICATIEWETENSCHAPPEN
E. VAN EVENSTRAAT 2A
3000 LEUVEN

JAARGANG 14
NR 2
ZOMER 1984

COMMUNICATIE

COMMUNICATIE
1984
14de jaargang nr. 2
ZOMER 1984

Driemaandelijks tijdschrift
voor massamedia
en cultuur.

Een uitgave van het
Centrum voor Communi-
catiewetenschappen,
E. van Evenstraat 2 A
B-3000 Leuven.
Verschijnt 4 x per jaar.

14de jaargang nr. 2
ZOMER 1984

Hoofdredacteur: W. Van der biesen
Redactiesecretariaat: A. Hendriks
Administratie: A. Willems, M. De Troy
Lay-out: G. De Meyer

Redactie: G. De Meyer, G. Fauconnier, A. Hendriks,
W. Hesling, W. Van der biesen, L. Van Poecke.

Abonnementen: De abonnementsprijs bedraagt 400 BF
voor een jaargang (4 nummers). De prijs voor losse num-
mers is 150 BF. Betaling kan geschieden op rekening
nr. 431-0370171-86 van het Centrum voor Communicatie-
wetenschappen, K.U.Leuven, E. Van Evenstraat 2A,
B-3000 Leuven.

Abonnees in *Nederland* schrijven fl. 25,- over op (Rabo-
bank-Nederland) rekeningnr. 10.38.86.737 van Communi-
catie, E. Van Evenstraat 2 A, B-3000 Leuven. Losse num-
mers kosten fl. 10,-.

Voor betaling vanuit *andere landen* gelieve men gebruik
te maken van zijn Postgirorekening of een Internationaal
Postmandaat.

Abonnementen worden automatisch verlengd, tenzij
men een maand vóór het einde van de jaargang opzegt.

Alle briefwisseling i.v.m. redactie, administratie, boeken
ter recensie, advertenties enz., gelieve men te richten
aan COMMUNICATIE, Centrum voor Communicatie-
wetenschappen, E. van Evenstraat 2A, B-3000 Leuven,
tel. 016-22.10.70.

Advertentietarief wordt op aanvraag toegezonden.

Getekende artikels verbinden alleen de schrijvers.

Inhoud Jg. 14, nr. 2

- 1 **De techniek van teletekst** - Dirk De Grooff
- 4 **Teletekst, het lezend-luister-oog** - Bruno Ver-
poorten
- 7 **Historiek van BRT-teletekst**
- 9 **Het gebruik van teletekst in Vlaanderen** - Gust
De Meyer, Guido Fauconnier, Adriaan Hen-
driks
- 14 **Drie jaar teletekst in Nederland** - Wim Bekkers
- 19 **Feiten en meningen uit de mediawereld** - Jan
Drijvers, Wim Van der biesen
- 22 **Het gebruik van satellieten voor televisie, een
historisch overzicht toegepast op West-
Europa** - Freddy Daemen
- 24 **Auditieve en tactiele communicatiemedi-
a voor visueel gehandicapten en hun situering
in de Vlaamse blindenbibliotheken** - Luc Van
Der Elst
- 26 **De Vlaamse uitgeverij doorgelicht: de situatie
van het literaire boek in Vlaanderen, gemeten
aan de hand van het aantal prozadebuten in
de periode 1970-1980** - Johan Jongbloet
- 28 **Uit de tijdschriften**
- 32 **Uit de literatuur**

Verantwoordelijke uitgever:
L. Boone, Maria Theresiastraat 63 B/10,
3000 Leuven.

de techniek van teletekst

5360

BIBLIOTHEEK I.E.S.P.
FAC. SOCIALE WET.
Van Evenstr. 2 B
3000 LEUVEN

dirk de grooff

Dit artikel beschrijft de technische werking van het medium teletekst en geeft de belangrijkste verschillpunten weer tussen teletekst en interactieve videotex.

Definitie

Teletekst kan worden gedefinieerd als een massamedium waarbij informatie, in een gedigitaliseerde vorm en opgenomen in het samengesteld videosignaal, via de ether (of via een distributief kabelnet) cyclisch en constant wordt uitgezonden. Deze informatie kan door middel van een kiespaneeltje worden geselecteerd en via een decoder in leesbare tekst op een televisiescherm worden weergegeven (1). n en ander zal in de volgende paragrafen verder worden uitgelegd.

De opbouw van een televisiebeeld

Bij Europese tv-toestellen bestaat een volledig televisiebeeld uit 625 lijnen. Deze lijnen worden door middel van een elektronenstraal gevormd. Dit gebeurt in twee periodes, waarbij in elke periode een halfbeeld of raster wordt gevormd. Eerst wordt een raster met de oneven lijnen 'geschreven', daarna het raster met de even lijnen. Het duurt 1/50 sec. om één raster te schrijven. Een volledig beeld wordt dus in 1/25 sec. opgebouwd, of, anders gezegd, er worden 25 tv-beelden per seconde gevormd. Deze wijze van beeldopbouw moet er voor zorgen dat een tv-programma 'vloeiend' (zonder flik-

keren) wordt waargenomen. De methode noemt men 'interliniëring'. De elektronenstraal moet dus van de bovenste beeldrand naar de onderste en van links naar rechts worden verschoven. Om een volgende *lijn* te vormen, moet de straal horizontaal over de breedte van het scherm verspringen. Nadat het eerste *raster* is gemaakt, moet de elektronenstraal over de verticale beeldhoogte verspringen. Aan het einde van de eerste rasterperiode wordt het beeldsignaal heel even onderdrukt (raster- of verticale onderdrukking), zoniet zou over het scherm een verticale lijn (van de elektronenstraal) verschijnen. De rasteronderdrukking is dus noodzakelijk opdat de terugslag van de elektronenstraal niet zichtbaar zou worden op het tv-scherm. Een raster wordt onderdrukt in 1600 μ s (μ staat voor micro of één miljoenste deel van een seconde). In lijnen uitgedrukt is dit 25 lijnen per raster of 50 lijnen per beeld (deze lijnen vallen buiten het zichtbare tv-beeld). Enkele van deze lijnen worden gebruikt voor synchronisatiesignalen (zij zorgen ervoor dat het afgelezen en geschreven beeld 'in de pas' lopen), nog een aantal andere lijnen fungeren voor het uittesten van nationale en internationale straalverbindingen. In het begin van de jaren '70 zijn ingenieurs van de Britse omroep BBC op het idee gekomen om de overblijvende 'vrije' lijnen te gebruiken voor het versturen van digitale informatie van het tv-signaal. Hieruit is het concept 'teletekst' gegroeid.

De transmissie van teletekst

Per raster worden gewoonlijk 2 lijnen gebruikt (dus 4 lijnen per beeld) voor de transmissie van teletekst.

De alfanumerieke tekens en de grafische voorstellingen kunnen met een elektronische schriftvormer aan de kant van de verzender (teletekstredactie) worden ingevoerd. Daarbij kan gebruikgemaakt worden van zes schrijf- en zes achtergrondkleuren + wit. Daarna kunnen de gegevens in de computer worden opgeslagen en - indien ze moeten worden verzonden - aan het televisiesignaal worden toegevoegd. Samen met het videosignaal wordt de teletekstinformatie dan via een zender (en eventueel ook via de kabel) gedistribueerd. De tekst kan op het tv-scherm zichtbaar worden gemaakt door middel van een (meestal in het tv-toestel ingebouwde) decoder. Deze decoder slaat de door de gebruiker opgevraagde informatie op in het geheugen en vertaalt (decodeert) de digitale codes in leesbare tekst.

De tijd vooraleer een volledige teletekstpagina op het scherm verschijnt, is afhankelijk van de hoeveelheid informatie die in de totale teletekstcyclus wordt verstuurd. Het gehele teletekstpakket wordt immers in zijn totaliteit uitgezonden, bladzijde na bladzijde (cyclisch). Wij kunnen dus stellen dat voor een teletekstpakket van in totaal 100 bladzijden, de *gemiddelde* wachttijd 12 seconden zal bedragen. Per seconde worden immers 50 halve beelden gevormd en zijn derhal-

ve 50 'lege ruimten' beschikbaar. Met 2 lijnen teletekst per raster zijn dus 100 lijnperiodes per seconde beschikbaar voor teletekst-informatie. Het systeem is trouwens zo uitgewerkt dat gedurende 1 lijnperiode van het tv-signaal 1 teletekst-informatieregel kan worden verstuurd. Eén teletekstpagina bestaat nu uit maximaal 24 regels (van elk 40 karakters). Eén enkele bladzijde wordt dus in 0,24 seconden gevormd. Vandaar de *maximale* wachttijd van 24 seconden voor 100 bladzijden of een gemiddelde wachttijd van 12 seconden (2).

Bij een uitbreiding van het teletekstpakket (meer dan 100 bladzijden) zal de gemiddelde toegangstijd voor de gebruiker vergroten. Wanneer daarentegen het aantal lijnen wordt verhoogd (meer dan 4 per beeld), dan zal de gemiddelde toegangstijd voor een pakket van 100 bladzijden verkleinen.

Er bestaan echter ook een aantal 'trucs' om de wachttijd voor sommige bladzijden, die zeer vaak worden opgeroepen (bijvoorbeeld de algemene inhoudstafel), te verkorten. Dit kan gebeuren door deze bladzijden meermaals in de cyclus te herhalen. Het is ook mogelijk om zeer zelden opgevraagde bladzijden slechts om de 'n' cycli weer te geven, waardoor de gemiddelde wachttijd voor dit soort informatie iets groter wordt.

Kabeltekst

Indien teletekst wordt verzonden samen met het videosignaal, dan is het aantal lijnen dat kan worden gebruikt zeer beperkt. Hoewel de meeste teletekstdiensten gebruik maken van 4 lijnen per beeld, is het mogelijk dit aantal uit te breiden tot ongeveer 12.

Maar het is uiteraard ook mogelijk om een volledig kanaal te benutten voor de transmissie van teletekst; d.w.z. dat i.p.v. 4 lijnen (vrijwel) alle 625 lijnen van een beeld kunnen worden gebruikt. Dergelijk systeem wordt (bij gebrek aan een bruikbaar Nederlands begrip) '*full-channel teletext*' genoemd. Het spreekt vanzelf dat via dergelijk systeem zowel de capaciteit kan worden vergroot als (tegelijktijd) de gemiddelde wachttijd kan worden ingekort. Met behoud van een gemiddelde wachttijd van 12 seconden, zou full-channel teletext meer dan 10.000 bladzijden informatie kunnen bevatten.

Kabeltekst is een variant van full-channel teletext. Bij kabeltekst wordt eveneens teletekst-informatie verzonden via een

volledig kanaal, echter niet via de ether, maar rechtstreeks via het kópstation van een kabelnet. Bij kabeltekst wordt m.a.w. een volledig kanaal op de kabel gebruikt voor de transmissie van teletekst-informatie. Hoewel de capaciteit groter is dan bij 'traditionele' teletekst en ook het kanaal verschillend is, gebeuren de invoer, de transmissie en de consultatie op dezelfde manier. Toch zijn de huidige decoders die gebruikt worden voor de conversie van de 'gewone' teletekstdienst niet bruikbaar om meer dan een tiental lijnen (met teletekst-informatie) te ontvangen.

Decoders voor kabeltekst worden niettemin reeds door enkele fabrikanten ontwikkeld.

Vermits in het buitenland een aantal krantenuitgevers experimenteren met kabeltekst, wordt de term *kabelkrant* vaak als synoniem gebruikt voor kabeltekst.

Verskillende teletekstnormen

Zoals reeds gesteld, werd in het begin van de jaren '70 door ingenieurs van BBC het zgn. Ceefax (see facts) teletekstsysteem ontwikkeld. Vrijwel gelijktijdig werd ook door IBA (Independent Broadcasting Authority) een teleteksttechniek ontwikkeld die Oracle (Optional Reception of Announcements by Coded Line Electronics) werd genoemd. In BBC- en IBA-kringen zag men al vlug in dat een nationale Britse norm zowel voor de fabrikanten als voor de gebruikers een aantal belangrijke voordelen inhield. Reeds in 1973 werd een gemeenschappelijke standaard vastgelegd onder de benaming TELE-TEXT, alhoewel beide systemen hun eigen naam behielden.

In 1977 startte TDF (Télédiffusion de France) proefnemingen met een eigen teletekstsysteem dat vooral qua beeldcodering verschilt van het Britse teletekst. De Fransen doopten hun standaard Antiope (Acquisition Numérique et Télévisualisation d'Images Organisées en Pages d'écriture). Serieuze pogingen om de twee technieken te standaardiseren zijn nooit ondernomen, zodat Europa momenteel over twee teletekstnormen beschikt, de Ceefax/Oracle-norm en de Antiope-norm.

Vrijwel alle andere Europese landen (Nederland, de Duitse Bondsrepubliek, Zwitserland, de Scandinavische landen) hebben voor hun teletekstdienst geopend voor Ceefax/Oracle, ook de BRT. Al-

leen Frankrijk en de RTBF hebben Antiope gekozen.

Teletekst versus (interactieve) videotex

Teletekst en interactieve videotex (of viewdata) worden vaak in één adem genoemd. Dit komt omdat de vorm waarin de informatie op het beeldscherm wordt weergegeven vrijwel identiek is. Net zoals bij teletekst zijn ook videotexbladzijden opgebouwd uit 24 regels van 40 karakters met identieke kleur- en vormfaciliteiten. Maar hier houdt de gelijkenis dan ook grotendeels op.

- Videotex is, in tegenstelling tot teletekst, draadgebonden. Er wordt immers gebruikgemaakt van een kabel (meestal een telefoonlijn) om een verbinding stand te brengen tussen de gebruiker en de computer waarin de informatie is opgeslagen. Zo'n videotexcomputer kan deel uitmaken van een videotexnetwerk met regionale centra, waarvan de respectieve eenheden met elkaar verbonden zijn.

Deze punt-tot-punt verbinding tussen de gebruiker en de videotexcomputer laat toe om informatie in twee richtingen te versturen, van de computer naar de gebruiker en omgekeerd. Vandaar de term INTERACTIEVE videotex.

De meest bekende tweeweg-toepassing is de zgn. 'brievenbusfunctie', waarbij elke gebruiker in de mogelijkheid verkeert om (elektronisch) berichten te versturen naar de computer (van de informatieleverancier) of naar een andere gebruiker. Een afgeleide toepassing hiervan is het reserveren van bepaalde diensten of het (elektronisch) bestellen van goederen.

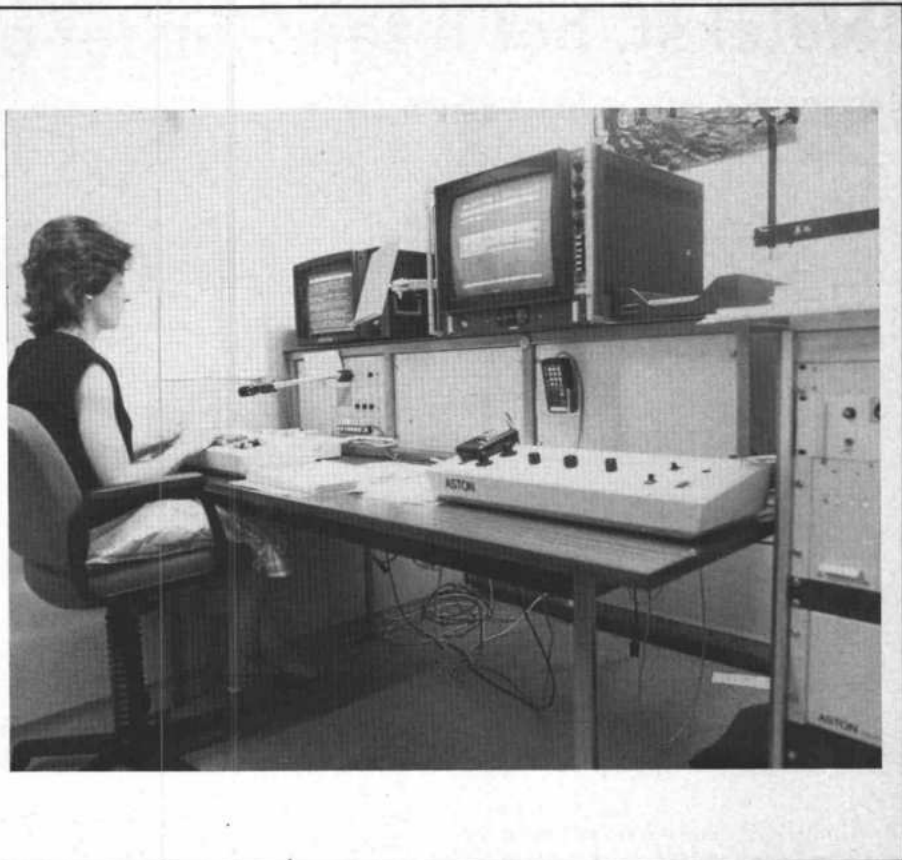
- De informatie die in een videotexcomputer is opgeslagen, kan voor een algemeen publiek of voor afzonderlijke, door de informatieleverancier aangeduide, gebruikersgroepen toegankelijk worden gesteld. De informatie kan bijvoorbeeld zeer specialistisch zijn of vertrouwelijk.

- In tegenstelling tot teletekst is de capaciteit van de te stockeren informatie bij videotex in principe onbeperkt. De hoeveelheid informatie op videotex wordt enkel bepaald door de capaciteit van de computer en door het aantal computers dat op het netwerk is aangesloten. Bij teletekst wordt de informatie perma-

nent en cyclisch (via de ether) uitgezonden. Videotexgegevens worden enkel verzonden op het moment dat de gebruiker het systeem raadpleegt en de code ingeeft van de bladzijde die hij wenst.

In de praktijk wordt videotex (vooralsnog) voor andere doeleinden gebruikt dan teletekst. Teletekst is een gratis service van de omroep met een zeer beperkte capaciteit. De dienst richt zich in eerste instantie tot een algemeen publiek met algemene informatie.

Videotex daarentegen is niet beperkt qua capaciteit. Het systeem is ook duurder voor de gebruiker. De apparatuur is duurder (voor videotex is bijvoorbeeld een modem vereist die de signalen uit de telefoonlijn omzet in digitale impulsen), de telefoonkosten moeten worden betaald en in sommige gevallen ook de informatie zelf. Videotex richt zich op dit ogenblik dan ook vooral tot professionele gebruikersgroepen met meer gespecialiseerde informatie. Het is echter niet uitgesloten dat binnen afzienbare tijd ook meer 'residentiële' gebruikers van het systeem gebruik zullen maken.

Bibliografie

- (1) DE GROOFF, D., *Teletekst en Viewdata, een exploratie in het domein van de telematiek*, 1980, Centrum voor Communicatiewetenschappen, K.U. Leuven, 644 blz.
- (2) DE GROOFF, D., *Medialand 2000, een empirische en typologische beschrijving van de nieuwe media*, 1982, Centrum voor communicatiewetenschappen, K.U. Leuven, 146 blz.

teletekst, het lezend-luister-oog

een verkenning van het medium

bruno verpoorten

Gutenberg op de beeldbuis - het telegeleid drukwerk

Op 8 mei 1980, een halve eeuw na de oprichting van het NIR en dertig jaar na de stichting van de BRT, startte binnen de televisie-nieuwsdienst teletekst.

Het jongste omroepmedium is een "letterlijke" toepassing van de micro-elektronica: de zender bestaat grosso modo uit een gosofisticerde tekstverwerker, die zijn boodschap doorseint via de niet-gebruikte lijnen van het televisiebeeld. De ingetikte tekst reist als een blinde passagier mee met het tv-signaal en wordt pas zichtbaar via een aangepaste decoder, de codesleutel die toegang geeft tot de "beschermde" kopij.

De beeldcultuur die het gedrukte woord dreigde te overschaduwen, neemt haar concurrent nu op als partner voor een wederzijdse promotie: Gutenbergs produkt komt in beeld en bereikt een hoogtepunt in de "teletekstverwerking".

20 jaar geleden noemde McLuhan de typemachine de lang gezochte oplossing voor het trage letterzetten, de zwakke schakel in het snelle drukprocédé.

"Fortunes had been vainly spent on typesetting machines before James Clephane, seeking a fast way of writing out and duplicating shorthand notes, found a way to combine the typewriter and the typesetter. It was the typewriter that solved the utterly differ-

ent typesetter problem. Today the publishing of book and newspaper both depend on the typewriter."

Marshall McLuhan in: *Understanding Media*, McGraw-Hill Book Co, New York, 1964

De "teletextwriter" promoveert de type- en drukmachine nog verder: tekst en layout worden gewijzigd als wisselende beelden en met de snelheid van het licht vermenigvuldigd voor een bijna onbeperkt aantal potentiële lezers-ontvangers.

Pas nu wordt "The Gutenberg Galaxy" van McLuhan een realiteit: met de uitvinding van het "tele-licht-drukmaal" staat de drukpers letterlijk enkele lichtjaren verder.

Ook de materie werd "lichter": wat in het kleitablet nog tastbaar was als een basreliëf en in de gedrukte tekst nog geëst leek als een gravure, wordt nu een louter spel van lichtbeeldenletters. Het geschreven woord is daarmee beland in het stadium van de elektronische beeldopname. Via de ether werden ook de letterbeelden uiteindelijk etherisch". Behalve een verdere vervolmaking an de typografische kwaliteit en de capaciteit van de afgeleverde kopij is het elektronisch tekstboek nu waarschijnlijk in een "voorlopig" eindstadium. De televisiebeelden wachten nog op reliëf, mogelijk via de holografie. Het geschreven woord echter volstaat met twee dimensies: aan de la-

ser-produkten heeft de teletekst-lezer nog geen boodschap. Weliswaar zijn de grafische realisaties van het tt-medium nog maar in hun beginfase, zowel statisch als kinetisch (simulatie van beweging via roulerende pagina's) en kan hierin nog een hele (r)evolutie worden verwacht.

De substitutie van "an eye for an ear", zoals McLuhan de evolutie zag van gesproken woord tot geschreven alfabet, heeft meer dan één "luisterogenblik" geduurd.

De metamorfose van het gebeiteld beeld-schrift tot het elektronisch "schrift beeld" vergde op haar beurt enkele d zenden jaren.

De eigenschappen van het medium: een tele-tekstanalyse

Via teletekst neemt de omroep weer enkele troeven terug van de geschreven pers. Daarnaast heeft het medium ook zijn eigen-aardigheden.

- De PERMANENTIE van de geproduceerde tekst: de boodschap blijft in de ether tot de actualiteit ervan vervalst.
- De BESCHIKBAARHEID: elke bladzijde kan willekeurig worden opgeroepen op elk ogenblik van de uitzending.
- De COPIEERMOGELIJKHEID (facultatief): via een printer kan een afdruk van de gewenste tekst worden gemaakt en gearhiveerd. De tt-print wordt de ge-

drukte tegenhanger van de audio- en videocassette bij respectievelijk radio en televisie.

De SPEELDUUR: elke opgeroepen pagina kan voor onbepaalde tijd op het scherm blijven (als enige limiet geldt de aanpassingsfrequentie). Deze eigenschap biedt o.a. de kans om bv. beursberichten te interpreteren of over te schrijven, ook om een favoriete tekst permanent te exposeren, zoals voetbaluitslagen in stamcafés of clublokalen. De koppen van het nieuws kunnen permanent op het scherm blijven, als de lezer de afloop wil volgen van een uitzonderlijke gebeurtenis. Een comfortabel alternatief hiervoor is de aanwending van de nieuwsflits, die de lezer oproept tijdens het gewone tv-programma.

AANPASSINGSMODALITEIT: in tegenstelling tot de klassieke geschreven pers, biedt tt geen nieuwe editie, maar corrigeert of vervangt voortdurend de vorige versie. Aldus wordt teletekst de incarnatie van de geschreven actualiteit, zij het in een beknopte en beperkte vorm: teletekst als home-telex!

de INTERMEDIALE FUNCTIE: radio en tv verwijzen van langsom meer naar tt voor tekst- en cijfergegevens. In het gewone televisienet worden sporadisch tt-beelden gemonteerd als toelichting, een dankbare oplossing, vooral bij grafische illustraties.

In het recente tv-nieuwsbulletin van 17.55 u geeft tt een bloemlezing van de actualiteit als voorwoord bij het eerste avondnieuws. Neutrale achtergrondmuziek maakt de combinatie beeld, tekst en geluid volledig.

...el wat toestellen van de jongste generatie bieden bovendien de mogelijkheid tot "überblendung" van teletekstpagina's over het gewone televisiebeeld. De praktische toepassingen van dit "tekstbeeld" zijn nog zo goed als onbenut, zowel informatief als artistiek.

Teletekst als speelhuis voor de "Homo Ludens"

Het lettermedium laat ook heel wat "spelerij" toe, vooral bij inschakeling van de verborgen-informatie-toets. De combinatie tekst-grafiek staat nog maar in een beginstadium. Anagrammen, raadsels, kwis-vragen, kruiswoordraadsels e.d. zijn een dankbaar tt-onderwerp voor kijkers van diverse leeftijd. De "oplos-

singstoets" geeft daarbij reeds een fictieve voldoening van interactie. In een populair spelprogramma als "Namen Noemen" zou het publiek zelf al kunnen meekennen door een wisselwerking van ondertitelingstechniek en antwoordtoets via de verborgen informatie. (Suggestie van een inventief tt-lezer).

Via "kabeltekst" krijgt een twee-wegverkeer echter pas reële kansen. Waar een tt-pagina nu reeds als "schaakmat" kan fungeren om de zetten grafisch uit te beelden, zou bij two-way-television misschien ooit het spel op het scherm kunnen worden uitgevochten.

De ernstige kijker heeft hier misschien geen boodschap aan en Shakespeare geen ernstig antwoord op zijn vraag "What is in a name?"; "woord en spel" scheren niettemin de hoogste toppen in de tele-ontspanning.

Intussen kan de "televisie-beeldspraak" haar vocabularium alleszins verrijken met de "woordspelingen" van tele-tekst.

Het tt-lezerspubliek: de kijker-luisteraar als teletekstverwerker

Sinds de geschreven pers de concurrentie kreeg van de radio-stem en het televisie-beeld, wordt er via teletekst weer een beroep gedaan op de "lettervaardigheid" van het publiek. Voor analfabeten blijft de tekst immers een cryptogram. Dat lijkt in een "belezen" maatschappij mogelijk een overbodige opmerking, maar niet in de Derde Wereld, waar de radio het "mass(ale)-medium" bij uitstek is geworden voor een groot aantal ongeletterden, die de drukpers-produkten niet weten te ontcijferen. Radio en televisie blijven in hun gesproken woord taalgebonden.

Klank, muziek en beeld zijn weliswaar universeel. Teletekst echter doet zowel een beroep op het taal- als op het leesvermogen. De ingelaste grafische beelden zijn de "letterlijke" uitzondering op deze regel. Anderzijds is deze beperking van het medium tevens zijn troef: voor doven en gehoorgestoorden bij wie de radio zwijgt en de televisie slechts stomme beelden biedt, wordt tt een toevlucht, een vorm van informatief "tele-onthaal" voor wie nergens elders gehoor vindt.

In enkele gevallen wordt de tt-lectuur ook erg gewaardeerd door slechtzienden. Lezers die de minuscule krantenletters niet meer aankunnen zonder vergrootglas, verkieszen soms de "lichtkrant" van tt, die behalve zijn luminositeit ook de

mogelijkheid biedt tot dubbele grootte bij pagina-halvering.

In de grote-letter-bibliotheek van teletekst worden de miniletters aldus tot krantekoppen. Naast deze blow-up-functie vormen de kleurschakeringen en de bondigheid van de tekst een extra hulp voor bijzienden die willen "fernsehen" via de "tele-tekstverrekijker".

In Nederland wordt er bovendien geëxperimenteerd met een braille-schriftvormer, zodat ook blinden met het medium in "voeling" kunnen komen.

Citaat: *De Volkskrant* 17/2/84.

— Blinden zullen in de nabije toekomst Teletekst via een aanpassing van het televisietoestel en met behulp van een lees-regel-apparaat in braille kunnen lezen. Bij de blindenbibliotheek Le Sage Ten Broek in Nijmegen wordt verwacht dat dit binnen enkele jaren het geval zou zijn.

Het omgekeerde — het omzetten van brailleschrift in voor zienden leesbare tekst op een beeldscherm — is sinds kort bij de Nijmeegse blindenbibliotheek wel mogelijk dankzij een ingenieus apparaat. Dat zet de punten waaruit het brailleschrift is opgebouwd, om in een code, waarna door een combinatie van optische hulpmiddelen en een hoeveelheid elektronica de brailleletters en daaruit gevormde woorden en regels op het beeldscherm zichtbaar worden.

Teletekst-ondertiteling: stemmen bij (schriftelijke) volmacht

Behalve onafhankelijke uitzendingen, biedt tt daarenboven de mogelijkheid tot ondertiteling van programma's in de eigen taal. Wat voor niet-horenden op de beeldbuis voorheen stille film leek, wordt nu voorzien van geschreven commentaar. Teletekst fungeert dan als schriftelijke toelichting bij het beeld, als alternatief voor het gesproken woord: de geluidsmuur werd doorbroken door de "print without walls", de elektronische muurkrant.

Uit de feedback van de kijkers blijkt dat ook horenden vaak erg geholpen zijn met dit ondertitelingswerk. Vaak gaat bij velen de gesproken tekst de mist en de doofpot in.

Wie immers in een rumoerig huis of herberg de stemmen in het programma wil selecteren tussen telefoongerinkel, kindergekraak en huishoudelijke praatjes,

wordt tijdelijk ook gehoord. Als er dan geen koptelefoon beschikbaar is, rest er de gefrustreerde luisteraar enkel nog het alternatief van ondertiteling. Dit schriftelijk commentaar is noodgedwongen in een eenvoudige en beknopte tekst vertaald en biedt niet zelden het bijkomende voordeel van een betere verstaanbaarheid. Onderschriften zijn bovendien minder vluchtig dan het gesproken woord.

"Wat de ondertiteling betreft, alhoewel ik gelukkig niet tot de doven behoor, kan ik dat enkel maar toejuichen, want onlangs heb ik "Met voorbedachten rade" gevolgd met de ondertiteling en ik moet zeggen, eindelijk heb ik eens iets kunnen volgen in eigen taal gesproken zonder telkens aan de andere gezinsleden te moeten vragen om wat stille of anders de tv heel hard te moeten zetten. Dus indien mogelijk, doe zo voort." - lezersbrief van 11/3/84 B.R. uit Vrasene.

Een multimediaal polyglot: de beeldplaat met de teletekst-talen-toets

Behalve voor specifieke teletekst-informatie en ondertiteling van eigentalige film- en tv-uitzendingen, kan het medium ook worden aangewend als tolk-vertaler bij audio-visuele software.

De beeldplaat laat toe in combinatie met teletekst een achttal talen te programmeren als onderschrift bij de ingeblikte beeldinformatie.

In combinatie met een stereo tv-ontvanger kunnen er bovendien nog evenveel talen auditief worden vertolkt in dubbing of met commentaarstem.

Hierdoor wordt het mogelijk een programma aan te passen voor een 16-tal talen in gesproken of geschreven vorm, ofwel de ene helft als onderschrift, de andere als gesproken woord, of ook de keuze tussen onderschrift, dubbing of originele versie. Een documentaire of fictiefilm kan via dat procédé worden voorzien van de voornaamste Europese talen. Wat vroeger onbetaalbaar leek, krijgt nu een kans: een uitzending in "Eurovisie-tekst" of in "Eurotekst-visie".

De toepassingen van dit technisch snuffje zijn veelomvattend: onderwijs, audio-visueel taalonderricht, geheugensteun bij het memoriseren van teksten voor toneel- en filmrollen. Bij een documentair of informatief programma kan de ontvanger luisteren naar de commentaarstem met of zonder achtergrondgeluid en het beeld bekijken, al dan niet voorzien van

onderschriften.

Expansiemogelijkheden: "The next Gutenberg Galaxy" of de melkweg naar medialand 2000

Bij gebruik van een volledig kanaal op het klassieke 625 lijnensysteem, zouden er 10.000 bladzijden effectief kunnen worden benut als "tele-tekstboek".

High-definition televisie (1125 lijnen) zou dit bestand vergroten tot nagenoeg 20.000 pagina's. Dat zou dus 100 tot 200 maal de capaciteit betekenen van het actuele BRT-teletekst-aanbod (100 pagina's). Deze cijfers spreken "boekdelen". De realisatie vóór het jaar 2000 van een derde BRT-tv-kanaal, uitsluitend voor teletekst lijkt utopisch en is waarschijnlijk ook overbodig als de kabel-tv meer armslag zou krijgen.

Kabeltekst-televisie zou bovendien een meer gerichte verspreiding en meer lokale en regionale programma's kunnen verzorgen.

Al te vaak immers moeten de nationale tv- en tt-zenders zich beperken tot landelijke items, zowel in het binnenlands nieuws, als in de sportberichten. Doorgaans worden de prioriteiten geïnspireerd door de interesse van de doorsneekijker. Massa- en sensatiesport zoals voetbal, resp. autorace komen ruim aan bod in alle media. Er blijft echter te weinig kans voor de promotie van minder bekende sporten of de herwaardering van bedreigde sporttakken.

Deze stelling geldt evengoed voor het algemene nieuws.

Tenslotte zou de kwadratering van het huidige aantal pagina's de wachttijd gevoelig kunnen doen inkrimpen. Belangrijke bladzijden kunnen dan op twee of meerdere busnummers worden "gepubliceerd" zodat er niet steeds halsreikend hoeft naar uitgekeken te worden.

Een teletekst-grafiek zou kunnen evolueren van elektronisch stilleven tot cinemato-grafiek, door het animatie-film-procédé toe te passen via roulerende pagina's. De "tele-movie-tekst" of de "tele-kinese van het geschreven woord" lijkt weliswaar futuristisch maar daarom nog geen science-fiction.

Door een uitbreiding tot 10.000 bladzijden of meer zou men eindelijk de spiefieke troeven van het tt-medium kunnen uitspelen: een groot aantal geschreven variabele, cijfermatige gegevens zonder extra-kosten, universeel verspreiden, zoals o.a. de lijn- en chartervluchten van de nationale luchthaven.

Dan zou tt ook een volwaardige tegenhanger kunnen worden van viewdata. Deze laatste telefonische databank blijft echter onmisbaar voor selectieve informatie (privé en bedrijf) en voor het noodzakelijke tweerichtingsverkeer.

Hopelijk hoeft die gedroomde evolutie niet even lang te duren als de weg die het geschreven woord heeft afgelegd "van papyrus tot print".

historiek van brt-teletekst

Begin 1980 haalt de BRT de nodige apparatuur in huis om met een eigen teletekstprogramma te beginnen. Lucien Boussé, hoofdredacteur van het tv-journaal, neemt de leiding van het project op zich.

Op 8 mei 1980 gaat het experiment definitief van start.

Lucien Boussé zorgt met nog twee andere "vrijwilligers" voor up-dating en vormgeving. Van een vast redactieteam is nog geen sprake. Tussen het vele andere werk door worden actuele berichten ingetoetst, wordt een weerbericht gegeven, wat sportnieuws, wisselkoersen en een recept.

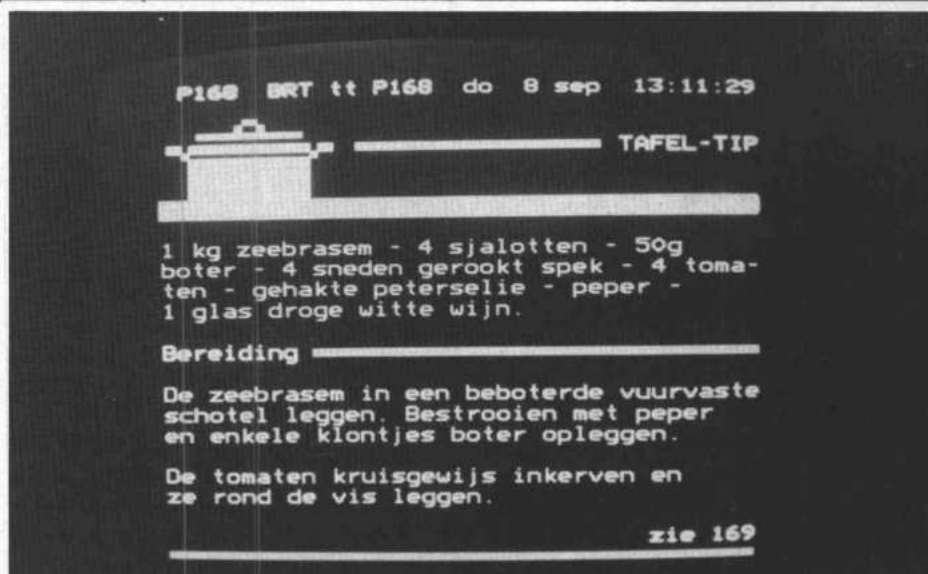
Druppelsgewijs komen de eerste kaartjes binnen met suggesties, aanmoedigingen en blijken van ongeduld om uit te breiden en regelmatig te gaan werken. Op da moment worden zowat 25 pagina's gevuld, echter niet dagelijks.

Het wordt vlug duidelijk dat het zo niet verder kan. De BRT dient een BTK-project in en op 15 mei krijgt teletekst een vaste redactie: 3 redacteurs, 3 typistes, een graficus en een informatiesecretaresse.

De redactie maakt snel werk van een nieuw programma, dat op 1 oktober van start gaat. Van de 100 beschikbare pagina's worden er nu ruim 80 benut.

In november 1981 verslaat de redactie de parlementsverkiezingen. Begin 1982 wordt ook gestart met zondagwerk, het magazine wordt dan dag na dag aangepast. In oktober 1982 worden de uitslagen van de gemeenteverkiezingen via de IBM-computer naar de kijkers doorgestuurd. Er komen meer dan 500 telefonische aanvragen binnen om uitslagen op het scherm te brengen.

Intussen komt er steeds meer druk van de dovenorganisaties om Nederlandstalige programma's te ondertitelen. In juli 1982 worden de Mundial-matchen van de Rode Duivels ondertiteld.

In augustus pakt de redactie uit met een Europese primeur: het journaal wordt een week lang van voertitels voorzien.

Vanaf maart 1983 beschikt de redactie over aparte ondertitelingsapparatuur met uitgebreide mogelijkheden. Door personeelsgebrek wordt de apparatuur veel te weinig benut.

Begin 1983 komen de persvooruitzichten voor dag- en weekbladen het programma aanvullen.

Half april 1983 wordt het programma grondig vernieuwd en uitgebreid, op basis van een rondvraag bij de kijkers. Het magazine wordt opgesplitst in 7 grote blokken, de vormgeving wordt aangepast en er komen heel wat nieuwe rubrieken bij. De 100 beschikbare pagina's zitten nu bomvol.

Vanaf september 1983 wordt elke werkdag op het gewone BRT-net promotie gemaakt met "Teletekst voor iedereen", waarin een selectie van een kleine 20 pagina's wordt gestopt.

Sinds 1 januari 1984 loopt elke dag om 17.55 u. een nieuwsbulletin op het eerste tv-net, waarin een 8-tal pagina's uit het teletekst-magazine rechtstreeks doorgeseind worden. Rond dezelfde tijd zijn 2 leden van de teletekstploeg zich exclusief gaan bezighouden met ondertiteling, waardoor de eigenlijke redactie op 6 mensen is teruggefallen. Elke maand worden 10 tot 15 nederlandsstalige programma's ondertiteld.

Begin 1984 werd het aantal teletekst-toestellen in Vlaanderen op 110.000 geschat (cijfers van Fabrimetal). Tegen eind 1984 worden er zowat 150.000 verwacht.

Ondanks het groeiend aantal abonneés bevindt BRT-teletekst zich officieel nog altijd in het proefstadium. Het blijft nu wachten op moderne apparatuur (capaciteit van 8 maal 100 pagina's), meer personeel en vroegere uitzendingen.

P148 BRT tt P148 vr 4 mei 10:22:09

Nieuws binnenl. kort 108
buitenl. kort 116

- Doodseskader wil handen vrij. 112
- Hogere norm voor nieuwe scholen. 104
- Sji'iten-leider stelt voorwaarden 111
- Afdankingen bij ferry-dienst. 103
- Paus in Zuid-Korea aangekomen. 109
- Piet Van Aken overleden. 102
- Colombia pakt drug-handel aan. 110

Sport

- Voetbal: Bordeaux kampioen. 117

KAPOENTJE: LIEGEBEEST-KWIS

Hallo, hier zijn we dan terug met het Liegebeest.

Voeg alle lettergrepen samen tot je een goed Nederlands woord bekomt.

AS PA HA AS

Er zijn liefst 10 posters te winnen.

Kaartje tot 3 mei.

BRT-Teletekst (Kapoentje)
A. Reyerslaan 52
1040 Brussel

P179 BRT tt P179 do 15 sep 11:44:38

~~SPREKING!~~

Kruiswoordraadsel

Horizontaal en vertikaal

B	R	U	G
R	A	R	E
U	R	N	E
G	E	E	N

1. verbinding
2. vreemde
3. vaas
4. ontkenning

Oplanning: verborgen informatie

het gebruik van teletekst in vlaanderen

**gust de meyer
guido fauconnier
adriaan hendriks**

Dit is een rapport van een onderzoek naar het gebruik dat teletekstbezitters in Vlaanderen van teletekst maken. Alleen enkele grote lijnen worden hier gepresenteerd op basis van frequentielijsten (geen correlaties in kruistabellen) van de gesloten vragen (niet van de antwoorden op de open vragen). Van het onderzoek wordt een omstandig verslag gepubliceerd.

Het onderzoek naar het gebruik van teletekst werd schriftelijk gehouden bij 1.000 gezinnen die over een teletekst-tv-toestel beschikken (Vlaanderen telt momenteel ongeveer 120.000 teletekst-gezinnen). Die 1.000 gezinnen zijn toevallig gekozen uit het adressenbestand van de teletekstreductie van de BRT. Dat adressenbestand werd verzameld uit 1) diegenen die reageerden op een vraag van de teletekstreductie tot melding van het bezit van een teletekst-tv-toestel, 2) diegenen die suggesties meenden te moeten doen aan de teletekstreductie en 3) diegenen die antwoorden op de speelbuis. Per gezin werden drie vragenlijsten verstuurd, samen met een in de week van 27 februari tot en met 4 maart per kwartier in te vullen schema met de effectief gelezen teletekstpagina's (cfr. bijlage). In het ideale geval werden vragenlijst en leesschema ingevuld door echtgenoot, echtgenote en één van de kinderen. Op die manier werden 542 ingevulde vragenlijsten ontvangen uit 317 gezinnen.

1. Kennismaking met teletekst

Het grootste deel van de teletekstbezitters (bijna één vierde) hoorden voor het eerst van teletekst bij de verkoper van hun tv-toestel. Dan volgen andere interpersoonlijke contacten (met familie en vervolgens met vrienden). Promotie op tv scoort het laagst. Dit wijst 1° op een relatieve onbekendheid met teletekst vóór de aankoop van een tv-toestel, 2° op het belang van interpersoonlijke contacten bij de eerste kennismaking en 3° op de voorlopig vrij geringe impact van teletekstopromotie via tv zelf. Hierbij dient wel de opmerking gemaakt dat vele in het onderzoek terechtgekomen gezinnen zich teletekst hebben aangeschaft vóór de meer systematische inspanningen die momenteel gedaan worden om teletekst via de BRT-zenders te promoten. De tv-verkoper betekent voor velen niet alleen de eerste kennismaking met teletekst, maar hij is nog voor vele anderen (bijna de helft) diegene die met de

meeste kennis van zaken voorlicht.

2. Vertrouwdheid met teletekst

De vertrouwdheid met het medium teletekst werd gemeten via een test met 1 juiste en drie foute omschrijvingen van teletekst in het algemeen en teletekst ten opzichte van viewdata (het correcte antwoord in onderstaande tabel is respectievelijk het derde en het vierde). Het blijkt dat de vertrouwdheid met teletekst over het algemeen vrij groot is, maar dat er iets meer verwarring bestaat over het verschil tussen teletekst en viewdata.

3. Reden voor de aanschaf van teletekst

Ongeacht specifieke belangstelling voor bepaalde rubrieken of voor de inhoud van het teletekst-aanbod werd gepeild naar motieven voor aanschaffing van teletekst die te maken hebben met de beroepssituatie, met het gehoor- of gezichgestoord zijn - het vooronderzoek had uitgewezen dat een slechtziende gebruik maakte van

Tabel 1: Kennismaking met en voorlichting over teletekst (in %)

	Hoorde voor het eerst van teletekst via	Best ingelicht over teletekst via
Promotie op tv	8,2	5,2
Radio-tv salon	12,6	6,8
Verkoper	27,2	44,9
Familie	17,7	12,2
Vrienden	13,4	4,6
Op andere wijze	20,8	26,3

Tabel 2: Vertrouwdheid met teletekst (in %)

	Correct	Niet correct
Teletekst is een dienst van de kabelmaatschappij	7,0	93,0
Teletekst wordt via een andere speciale zendmast dan die voor tv-programma's doorgezonden	8,3	91,7
Teletekst komt via het tv-signaal in de huiskamer	95,4	4,6
Teletekst wordt niet door de omroep geleverd maar is een nieuwe dienst van de krantenuitgevers	3,6	96,4
<hr/>		
Viewdata is een andere naam voor teletekst	7,9	92,1
Teletekst is een onderdeel van viewdata	21,8	78,2
Viewdata is een onderdeel van teletekst	10,5	89,5
Viewdata is iets heel anders dan teletekst	75,6	24,4

de mogelijkheid tot halvering van de pagina - met de concurrentiepositie ten opzichte van radio en tv en met het subjectief gevoel actief te kunnen participeren. Het blijkt dat dit laatste gevoel een belangrijke motivering is voor de aanschaf van teletekst. Waarschijnlijk speelt dit ook mee in het feit dat handigheid, snelheid en nuttigheid van teletekst ten opzichte van de (passieve) radio en tv eveneens in bijna de helft van de gevallen wordt genoemd als motivering tot aankoop. Teletekst wordt omzeggens door evenveel - even weinig - mensen aangeschaft omwille van een gehoorshandicap als omwille van mogelijkheden voor het beroep.

Tabel 3: Reden van aanschaf van teletekst (in %)

Reden	
Teletekst is nuttig voor mijn beroep	4,4
Ik kan de tv-programma's moeilijk volgen wegens gehoorproblemen en maak gebruik van de ondertiteling	5,7
Teletekst is handiger en nuttiger om te raadplegen dan hetzelfde aanbod door radio of tv	48,9
Ik ben slechtziende	0,4
Ik wil op elk moment zelf iets op het tv-scherm kunnen oproepen	61,4

4. De gebruiksomstandigheden

Het blijkt dat slechts 5,9% een teletekst-decoder na de aankoop van een tv-toestel heeft laten inbouwen en dat 1,1% een tv-toestel heeft gekocht zonder te weten dat het voor teletekst-ontvangst was uitgerust.

Er wordt overwegend thuis teletekst gelezen. Slechts in 1,1% van de gevallen doet men de moeite om teletekst exclusief elders te gaan gebruiken. In 8,3%

van de gevallen leest men thuis én elders (vooral bij familie en vervolgens vrienden; zeer zelden wordt teletekst gebruikt op school of op het werk).

Om na te gaan of er geen zekere mate van gewenning optreedt in het teletekst-gebruik, gereflecteerd in een afnemende lectuur, werd gevraagd hoe vaak men momenteel teletekst leest ten opzichte van de periode onmiddellijk na de aanschaf van een met teletekst uitgerust tv-toestel: 59,6% heeft de indruk evenveel te lezen, niet meer maar ook niet minder. Ongeveer een gelijk aantal leest nu meer (20,3%) of minder (16,4%) dan in de beginperiode.

5. Duur van de lectuur

Hoe lang wordt er dan per dag gemiddeld BRT-teletekst gelezen?

Veel: zo'n 50% leest minstens een kwartier per dag. Wanneer de leestijd in perioden van 5 minuten wordt ingedeeld, blijken 11 tot 15 (21,3%), 6 tot 10 (18,3%) en vervolgens 26 tot 30 minuten (17,2%) het hoogst te scoren.

Tabel 4: Teletekst-leestijd in tijdspannen (in %)

Tijdspanne	
1 - 5 minuten	12,8
6 - 10 minuten	18,3
11 - 15 minuten	21,3
16 - 20 minuten	10,5
21 - 25 minuten	2,8
26 - 30 minuten	17,2
31 - 35 minuten	0,8
36 - 40 minuten	1,0
41 - 45 minuten	3,2
46 - 50 minuten	1,2
51 - 60 minuten	5,1
61 - 75 minuten	1,8
76 - 90 minuten	2,0
91 - 105 minuten	0,2
106 - 120 minuten	0,8
2 - 2.30 uur	0,4
3 - 4.00 uur	0,2
4 - 5.00 uur	0,2

6. Methode van lectuur

Er wordt zeer systematisch teletekst gelezen: omzeggens nooit toevallig. Het blijkt wel dat ongeveer de helft van de ondervraagden telkens over de algemene inhoudstafel gaat om de gewenste informatie op te roepen. 16,4% gaat over een rubriek waarvan men het paginanummer kent, ongeveer een vierde gaat onmiddellijk af op de informatie, kent dus de gewenste pagina's uit het hoofd.

Tabel 5: Oproepen van een pagina (in %)

Werkwijze	
Kiest pagina uit de algemene inhoudstafel	52,6
Kiest altijd dezelfde pagina met een gekend nummer	3,8
Kiest pagina's met gekende nummers	26,6
Kiest pagina uit rubriek met gekende nummers	16,4
Kiest toevallig een pagina	0,6

7. Gebruik van specifieke teletekst-mogelijkheden

Teletekst biedt een aantal specifieke gebruiksmogelijkheden. De meeste zijn relatief goed gekend, op het niet door de BRT geleverde attentiesignaal en, in mindere mate, de nieuwsflits en 'tijd in beeld' na. Er wordt meest regelmatig gebruikgemaakt van het verborgen antwoord, van de nieuwsflits en van de paginahalvering.

8. Lezen van buitenlandse teletekst

Het blijkt dat quasi de totaliteit van de ondervraagden wel eens teletekst leest op de Nederlandse zenders. Maar ook de twee andere met het BRT-teletekststelsel compatibele zenders in Groot-Brittannië en Duitsland worden door ongeveer de helft wel eens gelezen.

Tabel 7: Lezen van buitenlandse teletekst (in %)

Buitenlandse zenders	
RTBF	1,6
Nederlandse	99,0
Britse	49,7
Duitse	46,5
Franse	3,0

Tabel 6: Gebruik van specifieke teletekst-mogelijkheden (in %)

Teletekst-mogelijkheden	Gebruik			
	Regelmatig	Af en toe	Nooit	Ken het niet
Ondertiteling	14,7	39,8	43,3	1,4
Paginahalvering	27,2	46,6	21,0	4,2
Gebruik verborgen antwoord	49,5	41,0	7,9	1,0
Gebruik nieuwsflits	29,6	36,6	28,0	4,9
Attentie- of Tijdsein	21,9	33,5	34,5	8,6
Tijd in beeld	16,6	38,9	39,5	4,0

9. De inhoud van de lectuur

Op de vraag wat er precies via teletekst gelezen wordt, is gepoogd een antwoord te vinden via twee invalswegen. Er werd, enerzijds, de respondenten op de man af geraagd waarvoor ze teletekst meest ruktten: voor nieuws, praktische informatie, ontspanning of om iets te leren. Anderzijds hebben de respondenten een zo nauwkeurig mogelijk dagboek bijgehouden met daarin genoteerd alle geselecteerde BRT-teletekstpagina's per kwartier, en dit over een ganse week. De resultaten van de dagboek-analyse kunnen pas in het definitieve rapport worden gegeven.

Op de algemene vraagstelling werd vaak met een concrete pagina geantwoord in de open antwoord-mogelijkheid. De antwoorden verkregen in het gesloten vraaggedeelte laten toe te besluiten dat teletekst meest gebruikt wordt om op de hoogte te blijven van gelijk welk nieuws, minst om educatieve doeleinden. Informatie waarmee men concreet iets kan doen en ontspanning scoren ongeer even hoog.

Tabel 8: De algemene intentie van teletekstlectuur (in %)

Reden	
Voor het nieuws	36,6
Voor praktische informatie	15,3
Als ontspanning	14,3
Om iets bij te leren	2,1
Om andere redenen	16,2

10. Waarde-oordeel over...

a) BRT-teletekst in het algemeen

Op een puntenschaal van 0 (zeer slecht) tot 6 (zeer goed) scoort BRT-teletekst vrij goed tot goed. Een uitgesproken positieve waardering is er evenwel niet bij. Men dient er ook rekening mee te houden dat zo'n 23% slechts drie of minder punten

geeft (voldoende over matig tot zeer slecht).

Tabel 10: Algemene beoordeling van BRT-teletekst (in %)

Algemene beoordeling	
0 = zeer slecht	0,2
1	1,2
2	3,5
3	18,1
4	42,1
5	30,2
6 = zeer goed	4,7

b) Toegankelijkheid van BRT-teletekst

Zo'n driekwart van de ondervraagden (72,5%) heeft nooit last om datgene te vinden waarin men geïnteresseerd is. Ongeveer één vierde heeft dat wel eens (22,5% heeft soms, 4,5% regelmatig en 0,6% altijd last).

c) Vormelementen van BRT-teletekst

Alleen over de uitzendingen van de BRT-teletekst heerst een duidelijk ongenoegen. Vervolgens ook wel over de hoeveelheid informatie per pagina. Een en ander blijkt uit onderstaande tabel.

Tabel 11: Tevredenheid over vormelementen van BRT-teletekst (in %)

Vormelementen	Tevreden	
	Ja	Neen
Lettertype	97,9	1,9
Kleurgebruik	93,1	6,9
Bladschikking	90,2	9,8
Hoeveelheid informatie per pagina	75,0	25,0
Grafische voorstellingen	90,6	9,2
Uitzendingen	40,8	59,2

d) Taalgebruik van BRT-teletekst

De leesbaarheid van de door de BRT-teletekstredactie geleverde copij wordt in 92,5% van de gevallen goed geacht. 7,3% van de ondervraagden vindt het

taalgebruik af en toe onduidelijk, slechts 1,2% vindt het ronduit slecht.

e) Wachtijd bij het oproepen van een pagina op BRT-teletekst

De tijd die verloopt tussen het oproepen van een pagina en het verschijnen van diezelfde pagina op het scherm wordt in 69,3% van de gevallen te lang geoordeeld; 20,7% van de respondenten vindt hem net goed (10% heeft geen mening).

f) Aanpassing van de pagina-inhoud van BRT-teletekst aan de actualiteit

De meerderheid van de ondervraagden (41% tegenover 35,4%) vindt dat de aanpassing van de inhoud van de pagina's aan de actualiteit niet snel genoeg gebeurt (1,5% vindt dat dat te snel gebeurt, 22,1% heeft geen mening).

9) Pagina-inhoud van BRT-teletekst

De hele inhoudstafel van BRT-teletekst werd voor een kritische beoordeling voorgelegd.

Worden in mindere mate geapprecieerd, halen voor ongeveer 30% voldoende en voor ongeveer 10% of meer slecht: sport, verkeersinfo buitenland, radio, uitleg bij en overzicht van tv-programma's, dag- en weekblad, vacatures, film, theater, kunst, klassiek, pop. De beoordeling van de overige rubrieken/pagina's vindt men in onderstaande tabel.

11. Voorstellen in verband met...

a) Aantal pagina's op BRT-teletekst

81,2% van de respondenten wil het aantal pagina's uitgebreid zien.

b) Rollende pagina's op BRT-teletekst

87,5% van de ondervraagden wil dat de pagina's sneller automatisch doorbladeren als een onderwerp niet op één pagina kan in de plaats van dat ze zelf de volgende pagina dienen op te vragen.

c) Attentiesein op BRT-teletekst

64,8% van de respondenten wenst de invoering van een 'wekker' (maar dan met de verschijning van de tijdsaanduiding op het scherm).

d) Uitzendingen van BRT-teletekst

Een relatief grote groep van 38% en 33% vindt dat BRT-teletekst respectievelijk al vóór 9 uur 's morgens en na middernacht toegankelijk dient te zijn. Maar voor de

Tabel 12: Beoordeling van de pagina-inhoud van BRT-teletekst (in %)

Pagina-inhoud	Beoordeling				
	Zeer goed	Goed	Voldoende	Slecht	Zeer slecht
Nieuws	26,4	51,5	19,2	2,3	0,6
Sport	14,8	38,7	30,8	12,9	2,7
Randnieuws	29,9	42,6	23,0	3,4	1,0
Weerkaart en vooruitzichten België	31,5	44,8	17,1	5,6	0,9
Ochtendwaarnemingen	19,8	44,6	28,8	3,6	3,2
Bietenteelt	14,6	43,8	33,7	3,4	4,5
Bouwbedrijf	12,8	45,0	36,7	3,7	1,8
Temperatuur buitenland	21,2	44,9	30,7	1,7	1,4
Weerbeeld Europa	17,7	47,1	30,8	3,3	1,1
Wegenbulletin	22,3	48,8	21,7	5,6	1,6
Verkeersinfo buitenland	15,0	43,1	29,2	10,1	2,6
Radio	14,3	43,2	26,3	12,7	3,5
Overzicht tv-programma's	26,3	40,4	21,9	9,8	1,6
Uitleg tv-programma's	17,4	35,6	29,1	14,2	3,7
Dagblad	15,1	45,1	28,5	9,9	1,5
Weekblad	13,2	42,0	31,2	12,0	1,6
Vacatures	12,9	38,8	30,4	14,7	3,1
Wisselmarkt	34,3	45,4	15,5	4,5	0,3
Termijnmarkt	22,1	46,2	22,6	7,2	1,9
Goudmarkt	25,7	46,1	20,9	6,3	1,0
ECU-koers	25,1	46,4	20,8	6,6	1,1
Beleggingsfondsen	25,6	41,1	26,8	4,2	2,4
Wall Street	19,3	40,7	29,3	8,7	2,0
Film	17,3	38,7	28,2	12,9	2,9
Theater	7,2	38,0	39,8	11,8	3,2
Kunst	8,9	35,3	40,5	12,1	3,2
Klassiek	8,6	39,4	36,0	12,0	4,0
Pop	15,8	31,1	32,2	15,0	5,9
Tafeltop	26,1	44,2	25,8	3,9	-
Bacchusvregde	20,1	46,5	26,8	4,6	2,1
Plant en tuin	24,1	42,9	27,1	4,6	1,3
Toto	39,8	39,5	19,1	1,3	0,3
Quarté	33,6	42,4	21,7	0,9	1,4
Vlieg er eens uit	22,9	40,2	29,2	6,3	1,5
Kapoentje	32,0	42,1	22,9	2,0	1,0
Speelbuis	35,9	37,7	22,5	3,2	0,7
Consument	24,4	45,6	23,1	5,4	1,6
Schooltelevisie	19,7	39,9	32,0	7,9	0,5
Leef gezond	22,4	47,9	26,2	2,8	0,7
Taaltp	22,5	46,0	27,0	4,2	0,3
Bij het nieuws	17,8	51,7	26,6	3,8	-
Teletekst-info	21,3	44,2	23,9	7,0	3,7
Tijd in beeld	44,5	36,2	16,7	1,7	0,9
Doven-info	40,0	31,5	16,9	8,5	3,1
Adressen	28,3	47,7	20,0	3,0	1,0
Hulpdiensten	41,3	38,9	17,7	2,1	-

f) Nieuwe rubrieken en andere invulling van bestaande rubrieken op BRT-teletekst

46,6% van de ondervraagden heeft ideeën voor nieuwe rubrieken en 22,8% wenst bestaande rubrieken anders in te vullen. Om welke rubrieken het gaat en in welke zin ze zouden dienen veranderd te worden, kan pas in het definitieve onderzoeksverslag meegedeeld worden.

g) Aard van het BRT-teletekstnieuws

43,7% van de ondervraagden wil een groter aantal korte nieuwsberichten; slechts 4,4% wil een kleiner aantal lange, terwijl 50,5% de nieuwsberichten goed vindt zoals ze er nu uitzien.

h) Regionalisering van BRT-teletekst

75% van de respondenten wenst dat teletekst de mogelijkheid zou bieden dat rubrieken verder toegespitst worden op de regio.

i) Samenwerking van BRT-teletekst met radio- en tv-programma's

81,5% van de ondervraagden vindt dat mag doorgedaan worden met een of andere manier van op elkaar inspelen van teletekst en radio- en tv-programma's (als Liegebeest, schooluitzendingen...).

12. Het gebruik van teletekst en van de andere media

Opvallend is dat 17,6% van de ondervraagden de indruk heeft minder de krante te lezen sinds men de beschikking heeft over teletekst. 10,7% heeft de indruk dat teletekst lezen tot grotere consumptie van gewone tv-programma's leidt.

Op de vraag of teletekst gebruikt wordt als 'tv-programmablad', antwoordt 40,5% van de ondervraagden bevestigend. Teletekst wordt in een geringe mate gebruikt als richtsnoer voor de keuze van radio-programma's (2,9%) en voor de aankoop van een krant (5,3%).

voormiddag is dat al de vraag van bijna 65% van de ondervraagden.

Tabel 13: De gewenste uren voor BRT-teletekst (in %)

Tijdstip	
's morgens vóór 9 uur	38,0
's voormiddags van 9 - 12 uur	64,9
's middags van 12 - 14 uur	63,7
's namiddags van 14 - 17 uur	74,9
In de vroege avond van 17 - 19 uur	84,6
's avonds van 19 - 24 uur	87,5
's nachts na 24 uur	33,0

e) Uitbreiding en inkrimping van rubrieken op BRT-teletekst

76,1% van de ondervraagden wil een of andere rubriek uitgebreid zien. 11,6% van hen wil een of andere rubriek zien krimpen of verdwijnen. Om welke rubrieken het gaat kan pas in het definitieve rapport meegedeeld worden.

Tabel 14: Teletekst en het gebruik van de andere media

Sinds ik teletekst heb:	Meer	Minder	Even veel
Lees ik de krant	3,0	17,6	79,4
Kijk ik tv-programma's	10,7	3,1	86,2
Beluister ik radioprogramma's	2,6	6,7	90,7

Voorlopige besluiten

In afwachting van een verdere uitbreiding en verdieping van het onderzoeksmateriaal mogen voorlopig zeker al volgende conclusies getrokken worden:

- De verkoper van tv-toestellen betekent voor velen het eerste en meest informatieve contact met teletekst
- Men weet vrij goed wat teletekst is, al heerst er enige verwarring met een ander nieuw medium als via telefoonlijnen geleverde viewdata.
- Een belangrijk element in de redenen tot aanschaf van teletekst is de indruk die men heeft op een actieve manier met informatie bezig te zijn, naast de specifieke punten waarop teletekst voorligt op andere media (snelheid ten opzichte van vooral de krant, in duur beperkte consultatie ten opzichte van tv, bijvoorbeeld).
- De tijd van lectuur van teletekst schijnt nogal constant te blijven sinds de aanschaf. Teletekst is een ingeburgerd medium, geen gimmick voor één dag. Dat blijkt ook nog uit de volgende conclusie:
- Er wordt veel teletekst gelezen: ongeveer de helft van de ondervraagden leest per dag gemiddeld meer dan een kwartier. Wanneer de leestijd in periodes van 5 minuten wordt opgedeeld, scoren achtereenvolgens het hoogst: 11 tot 15, 6 tot 10 en 26 tot 30 minuten.

- Om een bepaalde pagina te consulteren gaat men eerst over de algemene inhoudstafel.
 - Van de specifieke door teletekst geleverde gebruiksmogelijkheden wordt het meest gebruikgemaakt van een spelelement, nl. het verborgen antwoord.
 - Men consulteert teletekst in de eerste plaats om op de hoogte te blijven van het nieuws, minder - maar in dezelfde mate - om zich te ontspannen of omwille van praktische informatie waarmee men iets kan doen.
 - De Nederlandse teletekst wordt door bijna iedere Vlaamse teletekstbezitter gelezen. Het NOS- en het BRT-systeem kunnen dus vergeleken worden. Vandaar een aantal suggesties voor BRT-teletekst, zoals die infra geformuleerd worden.
 - BRT-teletekst wordt over het algemeen positief gewaardeerd, maar iets minder dan een vierde van de lezers heeft enige kritiek.
 - Een vierde van de BRT-teletekst-lezers heeft wel eens last om te vinden wat hij zoekt.
 - Er is een grote vraag naar meer zenden voor BRT-teletekst.
 - Er is een grote vraag naar opname van meer informatie per pagina, naar meer pagina's en naar snellere, dit zijn roterende pagina's op BRT-teletekst.
 - De leesbaarheid van BRT-teletekst wordt als goed beoordeeld.
 - De wachttijd voor het oproepen van een pagina op BRT-teletekst wordt te lang geoordeeld.
 - De inhoud van de BRT-teletekstpagina's wordt niet vlug genoeg aangepast aan de actualiteit.
 - Over volgende pagina's van BRT-teletekst bestaat enige ontevredenheid: sport, verkeersinfo buitenland, radio, uitleg bij en overzicht van tv-programma's, dag- en weekbladen, vacatures, film, theater, kunst, klassiek, pop.
 - Er is behoefte aan verdere regionalisering van de BRT-teletekst-inhoud.
 - Er is vraag naar de invoering van een attentiesignaal op BRT-teletekst.
 - Men geeft de voorkeur aan meer maar korte nieuwsberichten op BRT-teletekst boven minder maar lange nieuwsberichten.
 - De samenwerking tussen BRT-teletekst en andere radio- en tv-programma's wordt positief beoordeeld.
- Tot zover enkele resultaten die vooral het toekomstige BRT-beleid kunnen inspireren. In volgende twee conclusies zullen vooral kranten en weekbladen geïnteresseerd zijn.
- Het lezen van kranten ondergaat een negatieve invloed door het lezen van teletekst.
 - Teletekst wordt gebruikt als 'tv-programmablad' bij de selectie uit het tv-programma-aanbod.

drie jaar teletekst in nederland

wim bekkers

Inleiding

Teletekst begon zijn experimentele uitzendingen officieel op 1 april 1980 na een aanloop van ongeveer twee jaar en precies drie maanden praktische voorbereidingen. De aanvankelijke service met 50 pagina's alleen op werkdagen groeide snel uit tot 100 pagina's gedurende zeven dagen per week van 's ochtends vroeg tot 's avonds laat, zolang de zenders Nederland 1 en 2 in de lucht zijn. Met ingang van februari 1982 werd het aantal pagina's uitgebreid tot 200.

Wat is en wat biedt Teletekst in Nederland? Welke ontwikkeling heeft Teletekst de afgelopen drie jaar gekend? Hoe is het Teletekstopubliek samengesteld en hoe reageert het publiek op het aanbod? Dit zijn vragen die in deze bijdrage centraal staan.

Structuur

Tot nu toe is binnen het Nederlandse omroepbestel de NOS de verantwoordelijke zendgemachtigde voor Teletekst. Dit sloot echter deelname van andere zendgemachtigden aan het experiment niet uit zoals we zullen zien. Officieel is het drie-jarige experiment sinds 1 april j.l. beëindigd en is een evaluatie- en besluitvormingsfase aangebroken. Daarbij gaat het niet om de vraag of Teletekst moet

blijven of niet, maar hoe Teletekst uiteindelijk gaat functioneren, met welke structuur en welke deelnemers, als een medium uitsluitend toegankelijk voor de omroep of ook (toegankelijk) voor de pers.

Gedurende de drie-jarige proefperiode is Teletekst een omroepaangelegenheid geweest. Als samenwerkingsorgaan van de omroeporganisaties kreeg de NOS de totale paginacapaciteit toegewezen, mede ten behoeve van die omroeporganisaties. Het NOS-bestuur, waarin o.m. de omroeporganisaties zitting hebben, besloot tot twee experimentele periodes. Tijdens de eerste fase zou geëxperimenteerd dienen te worden met als doel "het verkrijgen van inzichten, die noodzakelijk zijn om een optimale Teletekst-dienst te realiseren. Die inzichten zullen o.a. moeten betreffen het gebruik van de pagina's (het 'redactionele model'), de verantwoordelijkheidsregeling voor de inhoud van de pagina's (met o.a. de rol van de zendgemachtigden), de opbouw van de staf, e.d."

De in deze fase verkregen gegevens en inzichten werden bij de evaluatie van die fase beoordeeld als belangrijk en richtinggevend, maar waren niet in alle opzichten voldoende om Teletekst de experimentele fase te doen verlaten. Daarom werd gekozen voor een tweede experimenteerperiode gedurende nog

twee jaar. Verdere experimenten met verschillende redactionele modellen werden met name nodig geacht met het oog op het verkrijgen van nadere inzichten en gegevens met betrekking tot "de redactionele formule voor een geïntegreerd pluriform Teletekst-systeem en de rol van de zendgemachtigden in Teletekst". Daar werd nog aan toegevoegd: "In de komende fase van het experiment zal de nadruk dienen te liggen op een brede, duidelijk herkenbare inbreng van informatie uit de diverse geledingen van de omroep".

De termen "diverse geledingen van de omroep", "omroeporganisaties" en "zendgemachtigden" vereisen enig inzicht in de structuur van de omroep. Met "geledingen" worden bedoeld de omroeporganisaties en de zendgemachtigden. Teneinde gestalte te geven aan een zo groot mogelijke pluriformiteit kent de omroep acht verschillende omroeporganisaties waarvan de grootte bepaald wordt door het ledenaantal. Deze acht omroeporganisaties beogen geestelijke of maatschappelijke stromingen te vertegenwoordigen. Daarnaast is er de NOS als samenwerkingsorgaan (met facilitaire, algemeen ondersteunende en programmatorische taken).

Tenslotte zijn er nog enkele tientallen (kleine) zendgemachtigden die een specifiek geluid laten horen zoals politieke

partijen, geestelijk/religieuze stromingen etc. De laatstgenoemde zendgemachtigden kennen geen leden.

Elke omroeporganisatie en zendgemachtigde is volstrekt autonoom; zo kan en mag de Nederlandse overheid zich niet bemoeien met de inhoud van programma's.

Basisgedachte achter het bestel is een zo goed mogelijke pluriformiteit in de omroep (trachten) te realiseren als afspiegeling van de diversiteit in de Nederlandse samenleving.

Tijdens de eerste twee jaren van het experiment werd Teletekst inhoudelijk nagenoeg geheel verzorgd door de centrale Teletekstredactie van de NOS. Omroeporganisaties en zendgemachtigden hadden de beschikking over slechts enkele pagina's; pas in het derde jaar van de proefperiode gingen zij een nadrukkelijke rol spelen.

De centrale Teletekstredactie van de NOS: spil van Teletekst

Tijdens de eerste twee jaar van het experiment was de centrale redactie dus verantwoordelijk voor het grootste deel van het Teletekst-aanbod. Vanaf februari 1982 gingen de omroeporganisaties een nadrukkelijke rol spelen.

Samenstellende delen van de centrale redactie zijn:

- de nieuwsredactie met 10 redacteurs + 2 sportredacteurs
- de serviceredactie met 8 redacteurs + 2 teletypistes
- de titelredactie + 7 redacteurs
- de staf bestaande uit 2 personen gesteund door 2 secretariële krachten

Uit deze verdeling blijken de aandachtsgebieden van Teletekst: nieuws, sport, weer + verkeer, consumenteninformatie, financiële info, vrije tijd en het ondertitelen - voor doven en slechthorenden - van Nederlandstalige programma's.

Het aanbod dat door de omroeporganisaties verzorgd wordt heeft betrekking op radio- en televisieprogramma-informatie, verenigingsnieuws, maar tevens nieuws, consumenteninfo, vrije-tijd tips, weer en diverse andere informatie.

Teletekst in de periode april 1980 tot februari 1982: van 50 naar 100 pagina's

a. Inhoud

Na de start in april 1980 met 50 pagina's werd het bestand al in augustus van hetzelfde jaar uitgebreid tot 100 pagina's. Het aanbod bestond uit binnen- en buitenlands nieuws, verkeersinformatie, weerberichten en informatie over radio- en televisieuitzendingen. Elke omroeporganisatie had de beschikking over één pagina zodat het grootste gedeelte door de centrale Teletekstredactie werd ingevuld.

De 100 pagina's werden verdeeld over vijf rubrieken of hoofdstukken met elk een eigen index. Zo kon het publiek informatie oproepen in de rubrieken nieuws, consument, weer en verkeer, sport en omroep.

b. Publieksreacties

Het Teletekstexperiment werd uitvoerig begeleid met onderzoek. Dit onderzoek werd uitgevoerd door de afdeling Kijk- en Luisteronderzoek van de NOS en had tot doel gegevens te leveren voor de evaluatie van de proef en bij te dragen tot de ontwikkeling van het nieuwe medium.

Gezien het procentueel beperkte aantal Nederlandse gezinnen met een Teletekstontvanger thuis kon de steekproeftrekking niet op de gebruikelijke a-selecte wijze plaatsvinden, maar moest gebruik worden gemaakt van een steekproef uit gezinnen die zich voor deelname aan het onderzoek gemeld hadden. De mate van representativiteit van de steekproef voor de populatie van Teletekstbezitters kon daarom niet worden vastgesteld. De uitkomsten mochten aldus als niet meer dan indicatief worden beschouwd. Vrijwel alle onderzoeken die de laatste drie jaar met betrekking tot Teletekst werden verricht, waren telefonische enquêtes. Vanzelfsprekend gold dit niet voor de onderzoeken onder doven en slechthorenden die zich richtten op functie, belangstelling, waardering en ontwikkeling van Teletekst-ontteling.

Na één jaar proefdraaien waren de belangrijkste resultaten van het publieksonderzoek de volgende.

De voorhoede van de Teletekstbezitters bestond uit gezinnen met een relatief hoog opleidingsniveau, waarin naar verhouding veel gebruikgemaakt werd van een krant, radio en televisie. Men keek vooral 's avonds naar Teletekstinforma-

tie en zocht daarbij vooral de nieuwspagina's op. 's Avonds keken de kijkers in verhouding vaak vóór zij het televisietoestel definitief uitschakelden en nadat "gewone" televisieprogramma's gezien waren.

De meest bekeken (en doorgaans best gewaardeerde) 10 pagina's uit het hele aanbod waren: het laatste nieuws, binnenlands nieuws en nieuws uit het buitenland, weerkaart, weerrapport Nederland, weersvooruitzichten op langere termijn, uit de dagbladen, menu's en recepten, politiek nieuws, verkeersbeeld van Nederland en sportnieuws. Van de door omroeporganisaties geleverde informatie werden gegevens over uit te zenden televisieprogramma's het meest nuttig gevonden. De meest verlangde toevoeging in Teletekst waren de integrale programmaschema's televisie voor Nederland, België en West-Duitsland en wat de radio betreft voor de vier landelijke Hilversumse zenders. Door onderlinge afspraken tussen de omroeporganisaties en de constructie van het Nederlandse omroepbestel kan Teletekst niet voldoen aan deze door het publiek gekoesterde wens. In België en West-Duitsland zijn soortgelijke programma-schema's een gewone (Teletekst) zaak.

De Teletekstkijkers lazen de nieuwsrubriek vooral uit interesse voor het meest recente nieuws van de laatste paar uur en verkozen een groter aantal korte berichten boven een kleiner aantal lange. Verder rapporteerden zij een gebruiksstimulerende wisselwerking tussen Teletekst en andere nieuwsmedia, maar gebruikten Teletekst daarnaast ook als alternatief, bijvoorbeeld wanneer het gebruik van andere media door omstandigheden werd verhinderd.

Alles bij elkaar was ca. tweederde van de Teletekstkijkers zeer enthousiast, 27% enigszins enthousiast en vond slechts 5% Teletekst al met al tegenvallen.

In 1981 werd het aanbod – met handhaving van 100 pagina's – verder gedifferentieerd. Het aantal rubrieken werd uitgebreid van vijf tot acht door toevoeging van de aandachtsgebieden vrije tijd, beurs en een splitsing van weer en verkeer in afzonderlijke rubrieken. Aan de omroeprubriek werden enkele pagina's speciaal voor de regionale omroepen toegevoegd.

Het publieksonderzoek over het tweede

jaar Teletekst had tot doel vast te stellen hoe gedrag en opinie t.a.v. Teletekst zich ontwikkelden bij langer gebruik. Om die reden werden in het onderzoek mensen betrokken van wie bekend was dat zij gedurende een jaar of langer over een Teletekstontvanger beschikten. Evenals de Teletekst kijkers van het eerste uur keken de langdurige gebruikers vooral 's avonds: ongeveer de helft keek elke avond. De leesfrequentie van de rubrieken bereikte tussen 17.00 en 22.00 uur zijn hoogtepunt. De belangrijkste conclusies luiden dat het oorspronkelijke enthousiasme van de kijkers nog steeds aanwezig was maar zich bij langer gebruik enigszins matigde. Er bleek belangstelling voor Teletekst nadat het laatste televisieprogramma was afgelopen: ruim één derde van de langdurige gebruikers gaf hier blijk van, terwijl rond één vijfde van het publiek pleitte voor uitzenden vóór 09.00 uur 's ochtends. Evenals voor kortdurige gebruikers vormde de nieuwsrubriek het "hart" van Teletekst waarbij men primair geïnteresseerd is in het laatste nieuws van de laatste paar uren. Bij een eventuele uitbreiding van het Teletekstbestand kreeg de nieuwsrubriek bij het publiek de hoogste prioriteit. Het verstreken van het weerbericht per regio bleek een groot succes: de helft van de langdurige gebruikers vond dit zonder meer een verbetering. De meest bekeken 10 pagina's uit het bestand waren ongeveer dezelfde als in het eerste jaar Teletekst, nieuwkomer was het weerbericht per regio.

Teletekst in de periode februari 1982 tot april 1983: naar 200 pagina's

a. Inhoud

In februari 1982 brak de laatste proefperiode aan. Deze laatste experimentele fase kenmerkte zich door:

- de uitbreiding van 100 naar 200 pagina's, zonder langere wachttijd door het aantal televisie-lijnen te verdubbelen. De wachttijd bleef zodoende maximaal ca. 25 seconden.
- experimenten met enkele redactionele modellen waarin met name de inbreng van de omroeporganisaties varieerde. Dit betekende dat het aantal pagina's, verzorgd door de omroeporganisaties, een wisselende omvang kende. Tevens werd geëxperimenteerd met de structuur van de redactionele modellen.

Daarvoor moet even in herinnering worden gebracht dat de omroeporganisaties niet alleen omroepgebonden informatie (toelichtingen op radio- en televisieprogramma's) via Teletekst aanbieden, maar ook nieuwsberichten, weer, consumenten- en vrije-tijd tips etc. Deze laatstgenoemde informatie wordt ook aangeboden door de centrale Teletekstredactie van de NOS, ondergebracht in de verschillende rubrieken afhankelijk van het onderwerp.

In de periode februari 1982 april 1983 werd geëxperimenteerd met in totaal 7 redactionele modellen, met een looptijd van elk twee maanden. In de loop van deze periode vermeerderde het aantal pagina's dat door de omroeporganisaties werd verzorgd en verminderde het bestand van de centrale Teletekstredactie. Het totale aantal pagina's bleef steeds 200. Zo waren er in model 17 (februari/maart '82) 48 omroep pagina's, in model 20 63, in totaal 95 in model 22 en 88 in model 23 (februari/maart '83). De pagina's van de omroeporganisaties varieerden vooral in aantal en in de plaats binnen het gehele Teletekstbestand. Globaal bleef de inhoud constant (zie hierboven).

De grootste verschillen deden zich voor in de modellen 22 en 23. In model 22 hadden de omroepen een maximaal aantal pagina's ter beschikking; deze werden "geblokt" in één rubriek aangeboden. Model 23 kenmerkte zich eveneens door een groot aantal omroep pagina's, doch deze werden grotendeels geïntegreerd aangeboden. D.w.z. niet allemaal geblokt in één omroep rubriek maar geplaatst in de verschillende andere rubrieken afhankelijk van het onderwerp. Een puzzel van bijv. de AVRO werd niet in de AVRO-pagina's geplaatst, maar in de rubriek "vrije tijd", nieuws van de VARA niet in de VARA-pagina's maar in de rubriek "nieuws" enz.

In bijlage vindt u het overzicht van het laatste model.

b. Publieksreacties

Om vast te stellen welk model qua structuur en toegankelijkheid in de ogen van de Teletekstconsumenten het beste voelde werd door de NOS afdeling Kijk- en Luisteronderzoek een breed onderzoek opgezet. Uit de circa 8000 Teletekstbezitters die zich in de loop der jaren voor het publieksonderzoek hadden aangemeld werden 7 onafhankelijke steekproeven

getrokken. Tegen het einde van de looptijd van elk model werd een steekproef bestaande uit ca. 800 personen telefonisch benaderd. Daarbij werd een willekeurig gezinslid ondervraagd. Deze procedure in combinatie met het feit dat er tussen het tijdstip van enquëtering en opgave voor het publieksonderzoek een half jaar of meer verstreken was, stond garant voor het bereiken van redelijk representatieve steekproeven uit de populatie Teletekstbezitters. Bij elk onderzoek werd gestreefd naar het ondervragen van netto circa 500 Teletekstbezitters.

De onderzoeken leverden o.m. de volgende resultaten op.

Ruim de helft (50% - 67%) van de Teletekstbezitters maakte dagelijks gebruik van het medium, volgens eigen schatting keek men gemiddeld 19 minuten per dag. Nieuws- en weerberichten werden het meest gelezen, de zogenaamde "regio"-rubriek het minst. De nieuws- en weerrubrieken kregen tevens de hoogste waardering. De minste waardering ging uit naar de omroep rubriek, de radio- en televisieprogrammarubriek en de regio-rubriek. Bijna de helft van de Teletekstbezitters had echt nooit problemen bij het vinden van informatie, de andere helft dus wel. Een kleine minderheid had hiermee vaak problemen. Bij het zoeken van de gewenste informatie vroeg ruim de helft meestal direct de bedoelde pagina op; van de alfabetische inhoudsopgave werd weinig gebruik gemaakt. Ondanks de gestadige uitbreiding van het aandeel voor de omroeporganisaties resulteerde dit niet in een hogere leesfrequentie en waardering. De helft van de Teletekstbezitters las dergelijke pagina nooit. Men gebruikte liever een programblad waar wel alle radio- en televisieschema's in vermeld staan of was niet geïnteresseerd in de inhoud van de geboden informatie. Kennelijk verwacht men van de omroeporganisaties vrijwel uitsluitend omroep- d.w.z. informatie over radio- en met name televisieprogramma's.

Het aandeel van de omroeporganisaties bleef daarmee het zorgkind van Teletekst, althans in de ogen van het publiek.

Wat de plaats van deze informatie betreft - wel of niet geïntegreerd in het Teletekstbestand afhankelijk van het onderwerp - koos het publiek in meerderheid voor een geïntegreerde Teletekststructuur. Dit is in duidelijke tegenspraak met de ideeën van de meeste omroeporgani-

saties; zij kiezen tot dusver voor het "geblokt" aanbieden van hun informatie in één omroepbriek.

Het gevaar bestaat dat deze aanpak Teletekst versnipperd in kleine "Teletekstjes".

Al met al is het grote Teletekstopiek vooral geïnteresseerd in actuele informatie (nieuws, weer, verkeer, actuele televisieprogramma-informatie, sport e.d.). Volgens kan Teletekst het publiek van dienst zijn met service- en consumenten-informatie.

Het publiek kiest bij het zoeken van gewenste informatie vanzelfsprekend het liefst de kortste weg. Bij het kiezen van een Teletekststructuur zouden deze uitgangspunten leidraad moeten zijn.

Samenstelling van het Nederlandse Teletekstopiek

Tot voor kort was het zeer moeilijk inzicht te verkrijgen in de samenstelling van het Teletekstopiek, dit vanwege het geringe aantal Teletekstbezitters. Momenteel is er in ruim 3% van de Nederlandse huishoudens een Teletekstontvanger aanwezig. Het gaat om zo'n 200.000 Teleteksttoestellen zodat ongeveer 500.000 Nederlanders over Teletekst kunnen beschikken. Met behulp van steekproeven bestaande uit 10.000 personen kan de vraag "wie kan Teletekst ontvangen", "wat zijn dat voor mensen" nu redelijk beantwoord worden.

Teletekstontvangers worden vooral aangetroffen bij "zware" televisiekijkers, mensen in de leeftijd van 50 t/m 64 jaar, in het zuiden van Nederland, mensen met een hoge sociale klasse en personen die zelfstandig werkzaam zijn of directeur/bedrijfshoofden van kleinere bedrijven. Er werd geen samenhang met opleidingsniveau geconstateerd. Al met al is er bij enkele deelgroepen sprake van enige oververtegenwoordiging van Teletekstontvangst. In augustus/september 1981 kon 1% van de Nederlandse huishoudens Teletekst ontvangen. Er kan dus gesproken worden van een redelijke groei. Het bezit van videorecorderapparatuur neemt echter sneller toe.

Teletekstondertiteling voor gehoorgestoorden

De centrale Teletekstreductie van de NOS is zeer actief op het gebied van ondertiteling van Nederlands gesproken televisieprogramma's voor gehoorgestoor-

den. Inmiddels zijn er 7 redacteuren op de ondertitelredactie werkzaam.

In de periode van 4 januari 1981 tot en met 3 januari 1983 zijn in totaal 807 programma's door Teletekst van deze speciale ondertiteling voorzien. Daarbij waren 287 uitzendingen van het - vijf maal per week verschijnende - Jeugdjournaal, 20 live-uitzendingen waarmee live-ondertiteling experimenteel beproefd werd, alsmede 500 televisie-uitzendingen van zendgemachtigden en NOS.

Bovendien heeft de nieuwsredactie van Teletekst in dezelfde periode drie, later vier uitzendingen per dag verzorgd van het Nieuws voor doven en slechthorenden, in het totaal 2272 uitzendingen van vijf minuten elk.

In juli 1983 werden enkele live Tour de France-uitzendingen ondertiteld.

Kan Teletekst voor niet-auditief gehandicapten nuttig en interessant zijn, voor gehoorgestoorden is het een onvervangbare "must" geworden, zo blijkt uit reacties. Teletekst is voor een dove of ernstig slechthorende net zo belangrijk als een rolstoel voor een lichamelijk gehandicapte en een geleidehond voor een blinde.

Teletekst kan het isolement waarin gehoorgestoorden vaak leven gedeeltelijk opheffen. Deze uitspraken komen uit de mond van deskundigen op het gebied van dovenwerk. Uit alle onderzoeken die de afdeling Kijk- en Luisteronderzoek onder gehoorgestoorden heeft uitgevoerd blijkt het grote belang van ondertiteling en van Teletekst als informatiever-schaffer.

Doordat het ondertitelen een zeer arbeidsintensieve bezigheid is kunnen niet alle programma's van titels voorzien worden.

Momenteel kan een redacteur op weekbasis ruim 60 minuten ondertitelen. Niettemin is het streven - op termijn - erop gericht alle Nederlandstalige (live) programma's te ondertitelen.

Toekomst

Een ding is zeker: na een driejarige periode van experimenteren wordt Teletekst voortgezet als een regelmatige dienstverlening.

Binnen de omroep is men van oordeel dat het proefproject geslaagd is, uit onderzoek blijkt dat het publiek gunstig reageert.

Onzeker is hoe Teletekst er uit zal zien, wie er aan zal deelnemen, of het uitsluitend een omroepaangelegenheid zal blijven dan wel tevens participatiemogelijkheden gaat bieden aan de pers.

De meningen in de omroep zijn eensluidend: Teletekst is uitsluitend een zaak van de omroep. Afgewacht dient te worden of dit standpunt gehandhaafd kan worden. In de nog door de Tweede Kamer te behandelen medianota wordt opgemerkt dat Teletekst ook tot het werkkterrein van de pers hoort (gezamenlijk met de NOS). Twijfelachtig is of de pers werkelijk geïnteresseerd is in deelname in een landelijk Teletekst-systeem. Men

P100 ProefTT 100 do 8-sep 13.12.03

RUBRIEKS-INDELINGEN:
102 Nieuws en regio
200 Programma
300 Omroep
400 Vrije Tijd en TT
500 Consument, financiën
600 Sport
700 Weer en verkeer

OMROEP-INDEX:
310 AVRO
320 VARA
330 KRO
340 NCRV
350 TROS
360 VOO
370 EO
380 VPRO
391 NOS
394 IKON

ZOEK-ALFABET:
792 A t/m E
793 F t/m J
794 K t/m O
795 P t/m T
796 U t/m Z

Ons adres: Teletekst,
NOS, postbus 10, 1200 JB
Hilversum. Telefoon in
kantoortijd: 035-778025

lijkt meer te voelen voor lokale kabeltekst (Teletekst via een kabelnet uitsluitend in één stad of plaats te ontvangen). In het verbale geweld, ontstaan sinds het verschijnen van de medianota, rond abonné-tv, NOS-opsplitsingsplannen en lokale omroep komt Teletekst niet voor. Het lijkt zich in een luwte te bevinden. Maar hoe het ook zij, het jonge medium blijft. Vraag is of het de kans krijgt volwassen te worden.

**STRUCTUUR TELETEKST:
februari/maart 1983 (model 23)**

200 pagina's

- 100 Algemene indeling
- 101 Laatste nieuws
- 102 **Indeling nieuws/regio**
- 104 t/m 108 Nws. binnenland
- 111 Samenvatting NU
- 112 t/m 115 Nws buitenland
- 116 Nieuws (AVRO)
- 117 Nieuws (VARA)
- 118 Nieuws (KRO)
- 119 Nieuws (NCRV)
- 120 Nieuws (NCRV)
- 121 Nieuws (VOO)
- 122 Nieuws (EO)
- 123 Weerkaart
- 124 Politiek
- 125 Politiek (VARA)
- 126 Wetenschap
- 127 Derde wereld (KRO)
- 128 Vrouwen (VARA)
- 129 Cultureel nieuws
- 130 Geestelijk leven (KRO)
- 131 Geestelijk leven (IKON)
- 132 Bonden
- 133 Vakbonden (VARA)
- 134 Bedrijven
- 135 En dan dit...
- 136 Achtergrond
- 137 Dagbladen
- 138 Weekbladen
- 139 Opinie (VARA)
- 140 Opinie (NCRV)
- 141 Opinie (TROS)
- 142 Uw mening (NCRV)
- 147 Politiebericht
- 151 Regio radioprogramma
- 152 Regio weer
- 153 Regio nieuws
- 154 Regio agenda
- 155 Regio vacatures
- 156 Regio sport
- 157 Radio Noord/Fryslân/STAD
- 158 Radio SROB/ZUID
- 190 Laatste nieuwspagina
- 199 Ondertiteling
- 200 **Indeling programma**
- 210 t/m 213 TV-progr.
- 220 t/m 223 TV-progr.

- 224 Actualiteiten RTV
- 231 t/m 234 Radioprogr.
- 300 **Indeling Omroep**
- 301 Laatste nieuws omroep
- 310 AVRO index
- 311 AVRO aanvullende programma info
- 312 AVRO aanvullende programma info
- 320 VARA index
- 321 VARA Ombudsman/Koning Klant
- 322 VARA actie-agenda
- 330 KRO index
- 331 KRO nieuws
- 332 KRO nieuws
- 333 KRO nieuws
- 340 NCRV index
- 341 NCRV beroepingsberichten
- 342 NCRV boer en tuinder
- 350 TROS index
- 351 TROS allerlei
- 352 TROS feliciteert
- 360 VOO index
- 361 VOO RTV info
- 362 VOO allerlei
- 369 Onderweg
- 370 EO allerlei
- 380 VPRO omroep info
- 381 VPRO omroep info
- 382 VPRO omroep info
- 391 NOS
- 395 IKON
- 396 Educatief 1
- 397 Educatief 2
- 398 Educatief 3
- 399 Educatief 4
- 400 **Indeling vrije tijd/Teletekst**
- 401 Laatste nieuws vrije tijd/Teletekst
- 404 Filmpremières
- 405 Theaterselectie
- 406 Concertselectie
- 407 Museumtip
- 408 In de natuur
- 409 Tip voor trips
- 410 Vrije tijd (AVRO)
- 411 Vrije tijd (EO)
- 412 Hobby's (TROS)
- 413 Puzzel (AVRO)
- 414 Puzzel (NCRV)
- 415 Puzzel (TROS)
- 416 Puzzel (VOO)
- 417 Denksportprobleem
- 418 Top 10
- 419 Hitlijsten (TROS)
- 450 Tijd in beeld
- 451 Over ondertiteling
- 453 Decodertest
- 456 Schrijft u maar...
- 500 **Indeling weer/verkeer**
- 501 Laatste nieuws weer en verkeer
- 504 Weerbeeld Nederland

- 505 Weerrapporten Nederland
- 506 Weer kleine luchtvaart
- 507 Weer bouwvak/landbouw
- 508 Getijden/waterstanden
- 509 Sneeuwhoogten wintersport
- 510 Weerbeeld Europa
- 511 Weer lange termijn Nederland
- 512 t/m 517 Regio weer
- 518 Weerpraatje Hans de Jong (NCRV)
- 519 Luchtkwaliteit
- 550 Waarschuwingen
- 551 Verkeersbeeld Nederland
- 552 Verkeersbeeld Europa
- 553 Werk onderweg
- 554 Oproepen ANWB
- 555 Samenvatting 24
- 557 Spoorwegen/Openbaar vervoer
- 558 Schiphol aankomst
- 559 Schiphol vertrek
- 560 Schiphol extra
- 561 Binnenscheepvaart
- 562 IJSbericht binnenvaart
- 570 Effectenbeurs doorl.
- 571 Optiebeurs
- 572 Effectenbeurs 2 per.
- 573 Wall Street
- 574 Goud en zilver
- 575 Vreemd geld/off. notering
- 576 Rendementen/in de aand.
- 577 Obligatiekoersen
- 578 Top 30 aandelen
- 579 Beursbericht
- 580 Schippersbeurs
- 600 **Indeling sport**
- 601 Laatste nieuws sport
- 604 t/m 616 Sportnieuws (zie pag. 600)
- 650 Reserve (wedstrijdverslagen)
- 654 Toto/Lotto
- 666 Loterij
- 678 Afgelastingen
- 690 Laatste sport pagina
- 699 Reserve
- 700 **Indeling Consument/financiën**
- 701 Laatste nieuws consument/financiën
- 704 Consumentennieuws
- 705 Consumentennieuws (AVRO)
- 706 Consumentennieuws (TROS)
- 707 Voor doven en slechthorenden
- 708 Menu/recepten
- 709 Tuintip/bloem en plant
- 710 Vrijwilligerswerk
- 711 Jeugd (AVRO)
- 712 Jeugd (VARA)
- 713 Jeugd (KRO)
- 714 Jeugd (VOO)
- 715 Ouderen (KRO)
- 716 Ouderen (AVRO)
- 717 Op uw gezondheid (TROS)
- 777 Nieuwsflits
- 754 **Indeling alfabet**
- 791 t/m 795 Zoekalfabet

feiten en meningen uit de media- wereld

JAN DRIJVERS

EN

WIM VAN DER BIESEN

Op woensdag 4 april werd te Antwerpen onder de titel "TELELLOYD" de eerste Belgische ELEKTRONISCHE KRANT ten doop gehouden. Zoals de titel laat veronderstellen, is het een initiatief van de Antwerpse scheepvaartkrant "Antwerpse Lloyd - Lloyd Anversois". De berichtgeving van deze nieuwe "beeldscherm-krant" bestaat hoofdzakelijk uit up-to-date maritieme informatie en richt zich dus bijna uitsluitend tot scheepvaartkringen. Dit elektronische of viewdata-dagblad kost 7.500 BF. per jaar en heeft tot nog toe slechts één abonnee, nl. de havendiensten van de stad Antwerpen. Men hoopt spoedig andere gegadigden en ook adverteerders te kunnen aantrekken. Deze laatsten moeten per jaar 90.000 BF. betalen voor drie pagina's.

Eind april 1984 nam MAURICE BREBART ontslag als voorzitter van de raad van beheer en als beheerder van de diverse maatschappijen die de krantengroep LA LIBRE BELGIQUE - LA DERNIERE HEURE uitgeven. Ongeveer een jaar vroeger had Brébart alle (financiële) zeggingskracht in z'n eigen bedrijf verloren toen het, op de rand van het faillissement, werd overgenomen door twee nieuwe aandeelhoudersgroepen. Brébart zou z'n activiteiten nog uitsluitend in Frankrijk voortzetten; daar is hij o.a. directeur-generaal van het maandblad Marie-France. Na Albert De Smaele is Brébart de tweede Belgische krantenbaas die tijdens het laatste decennium z'n familiaal bedrijf ter ziele ziet gaan.

Nadat Belgische firma's de huur van 100 à 120 miljoen frank te hoog vonden diende de Zweedse groep Esselte Video International zich als huurder aan voor het satellietkanaal van de Belgische RTT. Vanaf september van dit jaar hoopt de groep van het Belgisch ECS-SATELLIETKANAAL gebruik te maken om een op de Benelux en Skandinavie gericht entertainment-programma met films, shows en documentaires uit te zenden. Dit zal gebeuren in de vorm van BETAAL-TELEVISIE via de kabelnetten. Een abonnement zal tussen zes- en zevenhonderd frank per maand kosten maar is voorlopig nog geen spek voor Belgische bek. Heeft Esselte wel reeds het contract met de RTT getekend, dan dient zowel op nationaal vlak als op het vlak van de gemeenschappen de kabel-reglementering te worden gewijzigd. Het grote struikelblok is hier

echter de etherreclame.

Buiten de aangeduide zendtijd ('s avonds van 18 u. tot 2u.) zal het satellietkanaal worden verhuurd aan de Brugse groep Independent Television Services die teleconferenties wil organiseren ten behoeve van o.m. het bedrijfsleven.

Tijdens een buitengewone algemene vergadering van de Algemene Vereniging van de Beroepsjournalisten van België (AVBB) begin mei werd MIA DOORNAERT, journaliste bij De Standaard - Het Nieuwsblad, tot nieuwe VOORZITTER verkozen. Ze wordt hiermee de eerste vrouwelijke voorzitter in de geschiedenis van de Belgische Beroepsunie. Mevr. Doornaert haalde het in de stemming op scheidend voorzitter Guido Stoffels die met zijn bestuur zijn ontslag had gegeven nadat de algemene vergadering haar afkeuring had laten blijken over het ontslag van een secretaresse. Naast de voorzitter werd dan ook een nieuwe bestuursraad gekozen.

Na zeven jaar procederen door de uitgeefster van Bild, het Axel Springer concern, tegen het boek "Verslaggever van Bild" van de Westduitse schrijver GUNTER WALRAFF, heeft Westduitslands hoogste rechtscollège, het Constitutionele Hof in Karlsruhe, een vonnis geveld.

Walraff had vier maanden onder de schuilnaam Hans Esser op de regionale redactie van Bild Zeitung in Hannover gewerkt en heeft in zijn boeken verslag uitgebracht van de compromitterende werkwijze bij Duitslands grootste dagelijkse leverancier van sex, spanning en sensatie.

Eerder had een lager gerechtshof de klacht van Springer afgewezen omdat de schrijver beoogd had "misstanden bloot te leggen waarvan de openbaarheid voor het algemene belang van bijzondere betekenis is." In tegenstelling tot deze vroegere uitspraak verwerpt het Constitutionele Hof Walraffs praktijken als "ongrondwettelijk" en als "niet vallend onder de persvrijheid". Het Hof argumenteerde dat Walraff door talrijke citaten uit redactievergaderingen de "vertrouwelijkheid van de redactionele arbeid van het persorgaan" geschonden heeft, en dat "redactiegeheimen recht hebben op bescherming onder de mantel van de persvrijheid". Gunter Walraffs boek hoeft echter niet verboden te worden.

Op 8 mei 1980 ging de BRT-TELETEKST van start. Na vier jaar zijn in Vlaanderen momenteel zowat 110.000 teletekst-decoders in gebruik en dat kunnen er tegen het einde van dit jaar 150.000 worden.

Naar aanleiding van deze verjaardag stelde het Centrum voor Communicatiewetenschappen van de K.U.L. een voorlopig rapport voor over een onderzoek naar het gebruik dat teletekstbezitters in Vlaanderen van hun nieuw medium maken. Het onderzoek baseert zich op een steekproef van 1000 gezinnen die teletekst kunnen ontvangen.

Uit het onderzoek blijkt dat de kijkers teletekst gunstig evalueren omdat op elk moment informatie kan worden opgevraagd. Meer dan de helft gebruikt per dag teletekst minstens een kwartier aan een stuk. Spelletjes en nieuwsflitsen zijn het meest geëerd. Beduidend is nog dat volgens de (voorlopige) resultaten 17% van de teletekst-lezers minder de krant leest terwijl 3% daardoor vaker naar zijn krant teruggrijpt.

De Amerikaanse film "Terms of Endearment" (over een dominerende moeder en haar onafhankelijke dochter) kreeg te Hollywood 5 OSCARS, o.a. deze voor de beste film van het jaar, deze voor de beste regie (J.L. Brooks) en deze voor de beste actrice: Shirley Maclaine. De Zweedse film "Fanny en Alexander" van Ingmar Bergman kreeg 4 Oscars. Nooit voordien werd een niet-Amerikaanse film met zoveel Oscars bedacht. Deze film, die over een excentrieke familie van Zweedse acteurs gaat, zou volgens Bergman z'n "zwanezang" zijn. De Oscar van de beste mannelijke hoofdrol ging naar Robert Duvall voor z'n rol in "Tender Mercies".

De Belgische Vereniging van Dagbladuitgevers maakte de OPLAGECIJFERS bekend van de nationale DAG-EN WEEKBLADEN. Bij de Vlaamse dagbladers wordt de spits afgebeten door De Standaard-Het Nieuwsblad-De Gentenaar (348.184) vóór Het laatste Nieuws- De Nieuwe Gazet (314.903) en Het Volk - De Nieuwe Gids (206.032). De andere oplagecijfers voor de Vlaamse dagbladen: Gazet van Antwerpen (190.802), Het Belang van Limburg (96.638), De Morgen-

Vooruit- De Antwerpse Morgen (47.790). De meeste kranten vertonen een lichte daling van hun oplage t.o.v. de vorige jaren.

Le Soir blijft met 214.924 ex. de grootste franstalige krant vóór La Meuse-La lanterne (136.792) en de groep Vers l'Avenue (127.800).

Bij de weekbladen zijn de nationale koplopers: Libelle-Rosita (301.500), Humo (238.764) en Télémoustique (216.741) en valt vooral de spectaculaire oplageverhoging van Flair op (van 98.500 naar 165.000).

Tussen Frankrijk en Luxemburg lijkt de proloog voor een media-star-war op gang geschoten. Eind mei tekende de Luxemburgse premier immers een contract met het Amerikaanse Home Box Office dat de rechten verwerft om de eigen LUXEMBURGSE TELEVISIESATELLIET uit te baten. De Amerikanen willen de satelliet Coronet lanceren met in totaal 16 televisiekanalen die heel Europa kunnen overstroomd met Amerikaanse commercials.

Dat was alvast een streep door de erg dure Franse rekening die met Luxemburg een akkoord "in de lucht hangen had" om twee kanalen op de, in 1985 door de raket Ariane te lanceren, Franse satelliet TDF-1 aan Luxemburg te verhuren om een franstalig en een duitstalig programma uit te zenden. In Franse maar ook in Europese reclamekringen ziet men door deze nieuwe wending sterretjes.

Het Engelse commerciële satelliet-telvisiestation Sky Channel van zijn kant voorziet sinds kort de abonnees van 25 Nederlandse kabelgemeenten gratis acht uur lang van Engelstalig televisie-fast food.

Het KIJKVOLUME voor BRT-PROGRAMMA's vanwege de Vlaamse kijkers is, volgens de studiedienst van de BRT, in 1983 met 5% afgenomen t.ov. het gemiddeld kijkvolume per dag in 1982. Vorig jaar keken Vlamingen dagelijks gemiddeld voor 59% van hun kijktijd naar de BRT. Juist één kwart van de zendtijd ging in 1983 naar de Nederlandse zenders. In 1982 bedroeg dat nog maar 20 t.h. Samen met Nederland lijken ook de Britse zenders meer in trek te komen bij het Vlaamse kijkerspubliek.

Sinds 4 juni kost een BELGISCHE KRANT 17 frank. De uitgevers van de dagbladen

verantwoorden dit door te wijzen op de verhoogde produktiekosten. De STIJGING met één frank is vooral te wijten aan de stijging van de papierprijs en verhoogde distributiekosten. Vijf jaar geleden kostte een krant 12 frank. In 1969, dus vijftien jaar terug, betaalde men slechts 3,5 frank.

Het nieuwe zusje van de kranten De Standaard, Het Nieuwsblad en De Gentenaar, waarvan de geboorte midden september wordt verwacht, heeft al een naam: "24 UUR". Moeder van het nieuwe dagblad is de NV Infotex, een dochteronderneming van de Vlaamse Uitgeversmaatschappij. De krant zal verschijnen op tabloïd-formaat en volgens de van zowat overal bijeengezochte redactie zal de nadruk komen te liggen "familiaal nieuws en amusement". Volg een marktonderzoek liggen een miljoen Vlamingen daarop te wachten.

Nauwelijks een week nadat de Franse ministerraad de ongeveer 900 LOKALE RADIO's in het land de toestemming gegeven had om RECLAMESPOTS uit te zenden, werd in het Belgisch parlement een soortgelijk wetsvoorstel ingediend. Het voorstel gaat uit van volksvertegenwoordigster Miet Smet (CVP) en poogt de uitzending te regelen van reclameboodschappen door de "stations voor lokale klankroep". In de geest van haar voorstel mogen de reclameinkomsten niet de uitsluitende bron van inkomsten zijn voor een lokale radio. Daartoe mogen de reclameboodschappen slechts één uur zendtijd per week bevatten, moet in blok uitgezonden worden en mag louter geadverteerd worden door lokale middenstanders of KMO's die niet onder één commerciële, financiële of belangengroep vallen.

Minister Decroo (PVV) van zijn kant wil in zijn pleidooi voor reclamé de weg vrijmaken voor op commerciële leest geschoede stations als alternatief voor de BRT en RTBF. Ondertussen werd middels een koninklijk besluit de technische reglementering voor de lokale radio's in die zin gewijzigd dat de frequentieband werd uitgebreid van 100 tot 108 MHz. Dit moet de R.T.T. toelaten om gemakkelijker de laatste hand te leggen aan het frequentieplan dat de zendbreedtes onder de lokale stations dient te verdelen.

Medio april heeft de redactie van het week-

blad DE NIEUWE collectief ONTSLAG GE-
NOMEN. De ploeg, onder aanvoering van
hoofdredacteur Piet De Moor, nam het niet
dat in de raad van beheer een meerderheid
van Volksunie-strekking tot stand zou zijn
gekomen. De aanhangers hiervan zouden
het verlieslatende blad door de Volksunie
willen laten overnemen. De redactie, die
vasthield aan de onafhankelijkheid van De
Nieuwe, zei niet te kunnen dulden dat zelfs
maar overwogen wordt om De Nieuwe in
VU-vaarwater te laveren en stapte op. In
een spoedvergadering van de raad van be-
heer van "De Nieuwe Pers", uitgever van
het weekblad, logenstrafte de raad de ge-
ruchten van de redactie met de mededeling
dat men "de continuïteit van het blad zou
verdedigen in de traditie van onafhankelijk-
heid waarin het sinds zijn ontstaan is ver-
enen". De raad van beheer acteerde het
ontslag van de redactie. Half juni kende De
Nieuwe nog geen nieuwe hoofdredacteur,
al wordt overal de naam genoemd van Mark
Grammens, die het blad leidde van 1964 tot
1979.

De GOUDEN PALM van het 37ste FILMFES-
TIVAL van CANNES ging naar "Paris,
Texas" van de Duitse regisseur Wim Wen-
ders.

De prent gaat uitvoerig en fijnzinnig in op
een gezinssituatie. De prijs voor de beste
mannelijke vertolking moest gedeeld wor-
den tussen Francisco Rabal en Alfredo
Landa voor hun prestatie in de Spaanse
film "Los Santos Inocentes" van Mario Cam-
mus. Helen Mirren werd uitgeroepen tot
ste actrice voor haar vertolking in het ler-
melodrama "Cal" van Pat O'Connor.

Voor het eerst sinds het omroepdecreet van
28 december 1979 diende de RAAD VAN
BEHEER van de BRT HERKOZEN. De
nieuwe voorzitter werd prof. Adriaan Ver-
hulst, die prof. Balthazar opvolgt. Verhulst
is reeds van 1969 tot 1980 voorzitter van de
raad geweest. Tot zijn belangrijkste taken
rekent hij naar eigen zeggen ondermeer het
garanderen van voldoende werkingsmidde-
len voor de omroep, het aandringen op een
duidelijk beleid inzake sponsoring en mer-
chandising, het toezicht op de naleving van
de objectiviteitsverplichting en het beant-
woorden van de uitdaging van de nieuwe
technologieën. Naast prof. Verhulst werden
Frans Janssens als ondervoorzitter en prof.
Balthazar, Johan Fleerackers en Toon Van

Overstraeten als overige leden van de Vas-
te Commissie verkozen. Met hen werd de
voltallige raad van 12 leden herkozen. In de
nieuwe raad werd de zetelverdeling als
volgt gewijzigd: CVP: 5 (- 1), SP: 2 (- 1),
PVV: 3 (+ 1) en VU: 2 (+ 1). De gewijzigde
politieke spreiding van de raad van beheer
van de BRT heeft te maken met de gewijzig-
de politieke verhouding in de Vlaamse
Raad. Daar werd ook meerderheid tegen
minderheid beslist dat de twaalfde zetel
aan de CVP toekwam, nadat SP en CVP er
met identieke kiesdelers aanspraak op
maakten. Ontzeggen alle vier de gevestigde
partijen de kleinere fracties een vinger in de
pap van het BRT-beleid, dan wordt er voorts
op gewezen dat zowel in de beheerraad als
in de vaste commissie de tegenstanders van
het zogenaamde monopolie (CVP en PVV)
dubbel zo sterk vertegenwoordigd zijn bin-
nen onze monopolie-omroep als haar oppo-
sitie.

Gestart op 13 januari 1982, is eind mei de
PUBLIKATIE STOPGEZET van het satiri-
sche weekblad "DE ZWIJGER". De directe
doodsoorzaak zou het totaal ontbreken van
enig commercieel beleid zijn geweest, zo-
wel promotioneel, publicitair als admini-
stratief, door de uitgever Het Stille Water,
een VW onder de vleugels van Kritak. Het
was echter al lang bekend dat het blad for-
se verliezen leed. De Zwijger werd eerst uit-
gegeven door uitgeverij Biblo, maar werd
einde '83 genoopt daar te vertrekken we-
gens "concurrerende belangen". Bij de uit-
geverij Kritak werd De Zwijger het lelijke
eendje toen bleek dat het blad, ondermeer
door zijn slechte financiële situatie, een
hinderpaal zou kunnen betekenen voor de
overname van Kritak door uitgeverij Man-
teau. De zigeuner van de Vlaamse week-
bladers zou nu onderhandelen met nieuwe
kandidaat-overnemers, waaronder het Ant-
werpse modeblad OH-magazine.

Het Franse pers-"instituut" LE MONDE ver-
keert TUSSEN HANGEN EN WURGEN. Een
verlies aan lezers met 16% tot 385.000
exemplaren en de daaraan gekoppelde pu-
blicitaire aderlating hebben over een perio-
de van twee jaar een financieel gat gesla-
gen van 47 miljoen FF. Zoals de Franse wet
voorziet wanneer het deficit van een krant
de helft van het kapitaal (voor Le Monde 21
miljoen) overschrijdt, diende een algemene
vergadering van de aandeelhouders over

het voortbestaan van Le Monde te stem-
men.

Gezien 40% van de aandelen in handen is
van de eigen solité des rédacteurs, lag het
voor de hand dat men zou opteren voor het
voortzetten van de krant. De vergadering
heeft evenwel geen oplossing gevonden
voor de dwingende eis binnen de twee jaar
uit de rode cijfers te zijn. Een herstelplan
dat voorziet in een honderdtal afdankingen
vindt geen genade bij het personeel, en in-
breng van vers privé-kapitaal houdt een be-
dreiging in voor het zelfbeheerstatuut van
de krant. De journalisten trachten nu het tij
te keren door ondermeer aan de inhoud van
de krant te gaan sleutelen. De uitgave van
een magazine, de invoering van foto's in
het dagblad en de omvorming van avond-
krant tot ochtendblad dienen het herstel in
te luiden. Le Monde heeft geweigerd om te
sterven; de vraag kan echter gesteld of ze
niet tegelijkertijd negeert zich in leven te
houden.

Volgens het jaarverslag van de Koninklijke
Nederlandse Uitgeversbond (KNUB) werden
er in 1983 in NEDERLAND voor 50 miljoen
gulden (900 miljoen BF.) minder BOEKEN
VERKOCHT dan het jaar voordien. Hiermee
werd de in 1982 begonnen tendens voortge-
zet. Een van de oorzaken is, volgens het
jaarverslag, het teruglopend besteedbaar
inkomen van de particuliere consument.
Anderzijds schijnt ook het enorme gebruik
van bibliotheken een belangrijke reden van
de achteruitgang van de boekenverkoop te
zijn. De uitgevers vinden deze situatie bij-
zonder onrustwekkend. Zij vrezen nl. dat de
teruglopende omzet en de stijgende kosten
hun rendement ernstig in gevaar zullen
brengen.

ADVERTEREN IN DIT NUMMER

Standaard Boekhandel	33
Het Belang van Limburg	37
Gemeentekrediet	38

eindverhandelingen

freddy daemen

het gebruik van satellieten voor televisie een historisch overzicht toegepast op west-europa

Fac. Soc. Wet., Leuven, februari 1984, 244 blz.
(Promotor: Prof. Dr. G. Fauconnier)

De beginperiode

Vanaf 1958 tot heden werd een effectief wereldcommunicatienetwerk met satellieten opgebouwd voor de behoeften van het westen. Het is een ontegensprekkelijk feit dat dit voor omroepdoeleinden van groot nut is geweest. Tevens kan men beweren dat het vrij snel is gegaan; er zitten slechts een tiental jaren tussen de eerste Sputnik en een wereldomvattend telecommunicatiesysteem.

De Europese bijdrage tot dit alles is vrij miniem te noemen. Door hun uitgebreide experimenten in de periode 1958-1964 konden de Verenigde Staten een dominante positie verwerven die zij hebben kunnen bevestigen op institutioneel vlak. De invloed van de grote Amerikaanse concerns is hier niet vreemd aan. Zowel NASA, Het Department of Defense als de privé-industrie ontwikkelden hun eigen projecten, in concurrentie met elkaar of door onderlinge samenwerking. Het was echter AT&T dat geschiedenis schreef door met zijn TELSTAR de eerste beelden over de oceaan te sturen, terwijl Hughes Aircraft Company de eerste geostationaire satelliet bouwde.

In de traditie van de Verenigde Staten wilde de Kennedy-administratie het initiatief voor de verdere ontwikkeling van het nieuwe communicatiemiddel overlaten aan de privésector, maar wilde als democratische regering de overheid toch ook een rol laten spelen. Het resultaat werd weerspiegeld in de Communications Satellite Act van 1964. Hierdoor werd Comsat opgericht waarvan de aandelen voor 50% in handen waren van de grote 'common carriers' en de overige 50% werden verdeeld onder het publiek. Comsat bleef echter onderworpen aan de controle van de FCC en het State Department in verband met de internationale onderhandelingen die aangevat zouden worden.

Het grote publiek kreeg ondertussen, in de periode tot 1964, voor het eerst te maken met live-televisie via satelliet. De eerste experimentele satellieten zorgden o.a. voor de overbrenging van de reportages n.a.v. de dood van President Kennedy en de Olympische Spelen van 1964 in Tokio.

Intelsat

Comsat kreeg de opdracht mee te gaan onderhandelen over een internationaal organisme dat in zou staan voor intercontinentale satelliet-

verbindingen. Het resultaat hiervan was Intelsat, een internationaal consortium met Comsat als Amerikaanse en de meeste westerse communicatieautoriteiten als andere partners. In feite moesten de 'buitenlandse' onderhandelaars enkel de voorwaarden van de Comsat Act aanvaarden omdat hierin alles reeds was vastgelegd. De Verenigde Staten hadden zo'n voorsprong dat zij alleen snel een internationaal telecommunicatienetwerk tot stand konden brengen. In de voorlopige structuur van Intelsat was vooral van belang dat Comsat 3 functies kreeg: lid van het consortium, Amerikaans vertegenwoordiger in het Interimcomité dat met de leiding van Intelsat belast werd en manager van het systeem. De stem- en zetelverhouding hing samen met het verwachte verbruik van het systeem zodat de Verenigde Staten een aandeel van 61% kregen, en dit niet mocht dalen onder de 50,6%. Het consortium kreeg een monopoliepositie; concurrerende systemen werden niet aanvaard.

Een en ander heeft betekend dat de continuïteit in de ontwikkeling van een wereldnetwerk bewaard bleef en de creatie van een wereldomvattend systeem kon reeds in 1969 gebeuren. Achtereenvolgens werden de series INTELSAT 1 tot INTELSAT 5 ontwikkeld en zowel de capaciteit van de satellieten als het gebruik ervan verlopen volgens een exponentiële functie terwijl anderzijds de kosten gedaald zijn ondanks grote investeringen. Dit neemt niet weg dat de tariefstructuur nog vaak te duur werd bevonden door bepaalde landen. Hoe dan ook, internationale beeldcommunicatie is voor het grote publiek een normale aangelegenheid geworden.

Doorheen de jaren zestig kwam er steeds meer kritiek op de structuur van Intelsat. De dominerende positie van de private maatschappij Comsat, haar autonoom optreden en de als slecht gevoelde verdeling van de industriële contracten werden niet meer aanvaardbaar geacht door de niet-Amerikaanse partners.

Van 1969 tot 1971 werden onderhandelingen gevoerd over een definitieve structuur voor Intelsat. In het belangrijkste orgaan, de Raad van Gouverneurs, blijft de stemprocedure zoals voorheen: het aantal stemmen hangt af van het gebruik van het systeem, zoals overigens ook de investeringsnota van de verschillende landen.

De Amerikaanse invloed werd echter geleidelijk verminderd. Na een overgangperiode werd de dagelijkse leiding uit handen van Comsat genomen en werd een Uitvoerend Orgaan ermee belast. Ook werden twee andere organen in het leven geroepen die een meer internationale aanpak moeten garanderen, maar die echter geen echte invloed hebben. In de recentere jaren werd Comsat's aandeel teruggevoerd tot 23% en werden de meeste landen (109) lid van Intelsat om niet van het internationale communicatieverkeer uitgesloten te worden.

Europa

De Sovjetunie heeft haar eigen Orbita-systeem opgezet vanaf 1965. Het doel was vooral het uitgebreide grondgebied te voorzien van televisie; dit verschilt van het intelsatdoel dat eerder gericht was op internationaal telefoonverkeer en pas in tweede instantie op televisieoverdracht.

Het systeem is nadien internationaal geworden door de Intersputnik-overeenkomst. Deze verenigt de Oostbloklanden, Cuba en enkele bevriende communistische landen. De Sovjetunie is hiertoe gekomen omdat men niet akkoord kon gaan met de Intelsatvoorwaarden.

In West-Europa werden door Frankrijk, West-Duitsland en België de Symphonies in een baan om de aarde gebracht. Het waren experimentele communicatiesatellieten die een groot gebied konden bestrijken. Belangrijk was echter dat de capaciteiten van de industrie hiermee aangevoerd werden.

Na veel geharrewar is er uiteindelijk ook een gezamenlijke Europese ruimtelandbouw tot stand gekomen. Voordat de European Space Agency ontstond, zijn er in Europa verschillende instanties geweest die zich hebben beziggehouden met satellieten. In 1966 werd trouwens de European Space Conference ingesteld om een en ander te coördineren. Reeds ter gelegenheid van de Intelsatonderhandelingen was er Europese samenwerking gegroeid in de Conférence européenne de Télécommunications spatiales. Op die manier kon men toch een gezamenlijk standpunt innemen tegenover de Amerikanen. Verder was er ESRO dat het researchwerk moest doen, en ELDO moest een lanceerraket ontwikkelen. De Conférence des Administrations des Postes et Télécommunications en de Europese Radio Unie waren ook geïnteresseerd, resp. voor telecommunicatie en televisie. Pas met ESA kwam er duidelijkheid in de veelheid van plannen die bestonden.

De Europese PTT's namen het initiatief tot de creatie van Eutelsat, een organisme dat in de toekomst moest instaan voor het beheer van Europese communicatiesatellieten.

Binnen ESA konden alsnog twee Europese communicatiesatellieten ontwikkeld worden: de Orbital Test Satellite (OTS) en de European Communication Satellite (ECS). Hierdoor bewees Europa zijn mogelijkheden, iets waarop de Europese industrie reeds lang aangedrongen had. Van OTS is vooral van belang dat experimenten voor een Europees programma via satelliet werden doorgevoerd door enkele Europese omroepen. Het resultaat, Eurikon, kon echter niet door het publiek bekeken worden.

ECS werd als opvolger van OTS gelanceerd in 1983. Het is een communicatiesatelliet die geheel Europa kan bestrijken. Vermits het systeem betaalt uit één operationele en één reservesatelliet kunnen de reservekanalen gebruikt worden voor televisie. Aan 6 landen werden kanalen toegewezen: Groot-Brittannië, Frankrijk, West-Duitsland (elk 2), België, Nederland, Zwitserland (elk één). Op dit ogenblik is het nog erg onzeker

of de nationale PTT's die de kanalen huren, deze zullen gebruiken of uuroverhuren. In Groot-Brittannië biedt een privé-maatschappij reeds geruime tijd een commercieel programma aan. Het gaat om Brian Haynes' Satellite Television, nu Sky Channel en overgenomen door Rupert Murdoch, dat eerst via OTS en nu via ECS pogingen doet om op de diverse kabelsystemen in Europa te komen. Tot nog toe is dit gelukt in Finland, Noorwegen, Zwitserland en Malta. Recentelijk zijn enkele lokale kabelsystemen ook overgegaan tot de overname van Sky Channel: Rediffusion in Groot-Brittannië, de kabelpilotprojecten in Ludwigshafen en München, een hotel in Parijs en er bestaan plannen voor een kabelproject in Wenen.

In West-Duitsland bestaan ook vergevorderde plannen om privé-televisie te brengen via ECS. De deelstaten hebben ermee ingestemd om één kanaal (het andere gaat naar het ZDF) toe te wijzen aan een consortium van dagblad- en tijdschriftuitgevers en uitgeverijen.

Men wil tegen januari 1985 privé-televisie gaan brengen. In Zwitserland willen een aantal privémaatschappijen die eerder reeds projecten voor een omroepsatelliet planden, samen het ECS-kanaal voor betaaltelvisie gebruiken. In Frankrijk wordt zoals bekend de ECS aangewend voor de transmissie van TV 5, een Europees programma van Franstalige omroepen. In België werd uiteindelijk beslist het ECS-kanaal door te verhu-

ren aan de Zweedse groep Esselte dat hoopt betaal-televisie te kunnen verzorgen in Skandinavië en West-Europa. Nederland tenslotte heeft zijn kanaal gegeven aan Euro-TV, een privé-maatschappij die elke dag 8 uur televisie wil brengen. Dit gebeurde nadat het onhaalbaar bleek, als opvolger van Eurikon, een openbaar Europees programma op het getouw te zetten via het Nederlandse ECS-kanaal. De betrokken Europese omroepen konden hierover na veel overleg geen overeenstemming bereiken.

Omroepsatellieten

In de periode 1978-1981 werden in verschillende Europese landen enkele projecten voor omroepsatellieten voor directe ontvangst in het vooruitzicht gesteld. Vanwege het feit dat de beelden van deze nieuwe generatie satellieten rechtstreeks kunnen ontvangen worden, werd nog al eens een totale omwenteling in het omroepgebeuren voorspeld. Het enthousiasme is op dit ogenblik duidelijk bekoeld.

Een van de belangrijkste motieven bleek van industrieel-politieke aard te zijn. Het was van belang de nationale ruimtevaartindustrie te stimuleren met het oog op een grote exportmarkt, vooral in de ontwikkelingslanden. Dit was o.m. het geval met het Frans-Westduitse project TDF 1/TVSAT, waarover beslist werd op een topontmoeting in 1979 tussen de toenmalige leiders van beide landen.

Eind 1985 zullen Frankrijk en West-Duitsland kunnen beschikken over een eigen omroepsatelliet. Zweden besliste in 1981 te starten met zijn eigen TELE-X nadat de gesprekken over een Scandinavisch NORD-SAT-project, dat een meer culturele opzet had, in het slop geraakten.

Ook dit gebeurde onder druk van de Zweedse industrie. De Britse regering besliste toch door te gaan met UNISAT hoewel een officieel rapport had aangetoond dat het probleem van de financiering van de programma's verre van opgelost was.

Anderzijds werden plannen gemaakt voor omroepsatellieten vanuit commercieel oogpunt. De grote uitbreiding van het kijkpubliek zou mogelijkheden scheppen voor het brengen van winstgevende omroep. Het bekendste voorbeeld is de Luxemburgse LUXSAT. Hoewel dit project niet geheel van de baan is, lijkt het op dit ogenblik toch in de koelkast te zitten. Oorzaak is vooral de grote financiële last, maar ook de politieke druk van buurlanden Frankrijk en West-Duitsland die gevaren zagen voor hun eigen omroepsysteem. Begin 1984 werden onderhandelingen aangevat voor de huur door CLT/RTL van een Frans TDF 1-kanaal. Van commerciële aard was ook het TELSAT-project in Zwitserland. De planners hebben echter nooit de toestemming van de Zwitserse Kantons kunnen bekomen, vooral vanwege de inbreng van buitenlands (Brits) kapitaal. Het ging om dezelfde kapitaalgroepen (vooral banken) die steun verlenen aan het Satellite Television/Sky Channel.

Er is tenslotte nog een Europees (ESA) project met de naam L-SAT (nu OLYMPUS). Het wordt vooral gefinancierd door Groot-Brittannië en Italië met daarnaast enkele kleinere Europese landen (waaronder België). L-Sat (1986) is een grote satelliet die voor meerdere doeleinden kan gebruikt worden en twee televisiekanalen bezit. Eén wordt ter beschikking gesteld van de Europese Radio Unie en het andere werd voor Italië gereserveerd, dat echter begin dit jaar het kanaal heeft aangeboden aan de ERU voor een Europees programma.

Dit laatste weerspiegelt reeds de huidige situatie. De omroepbeleid van de diverse Europese landen heeft zich duidelijk afgewend van omroepsatellieten. Zo zal West-Duitsland na zijn pre-operationele TVSAT geen opvolger meer ontwikkelen, men denkt integendeel aan een eigen telecommunicatiesatelliet van het type Intelsat, omdat deze meerdere functies heeft en dus goedkoper is. De nadruk ligt meer op de kabel, wat ook geldt voor Frankrijk. De TDF 1 wordt dan ook erg in

vraag gesteld vanwege de hoge kosten en het relatief beperkt aantal kanalen (3) ten opzichte van de nieuwe kabelsystemen.

In Groot-Brittannië ziet de BBC, die de UNISAT-kanalen had toegewezen gekregen, af van verdere planning. De Britse regering heeft nu ITV aangesproken, doch ook zij zullen geconfronteerd worden met hoge programma-kosten. De Britse industrie zou zelfs benaderd zijn om geheel af te zien van verdere ontwikkeling van de UNISAT.

Hiermee komen wet tot de conclusie dat er tegen 1986-1987 wel omroepsatellieten zullen komen (waarschijnlijk L-SAT, TDF 1 TVSAT en misschien UNISAT en TGELE-X) maar dat de evolutie hiermee schijnt te eindigen. Een gezamenlijk Europees programma ondervindt nog veel meer moeilijkheden vanwege de taalproblemen en de verschillende culturen.

Alleen cultureel dicht bij elkaar staande landen kunnen overeenstemming bereiken (Franstaligen, Duitstaligen). Het ziet er naar uit dat in West-Europa eerder aan kabel gedacht wordt dan aan omroepsatellieten.

Luc vander elst

auditieve en tactiele communicatiemedia voor visueel gehandicapten en hun situering in de vlaamse blindenbibliotheken

Fac. Soc. Wet., Leuven, juli 1983, 212 blz.
(Promotor: Prof. Dr. G. Fauconnier)

Textobrail, Versabrail, Optacon, Kurzweil, Braillex en soortgelijke namen zullen de lezer wel vreemd in de oren klinken. En toch gaat het over communicatie. Een vorm van communicatie die op universitair niveau niet of nauwelijks doorgedrongen is: communicatiemedia voor visueel gehandicapten. Mechanica, elektronica en informatica zijn nu zo ver gevorderd dat ook op het gebied van deze communicatiemedia een snelle vooruitgang kan geconstateerd worden. Tientallen lees-, schrijf en druktoestellen overspoelen de markt. Het leek ons interessant eens na te gaan hoe deze markt evolueert, hoe het blindenbibliothekwezen in Vlaanderen op deze evolutie reageert en hoe de verhoudingen tussen de verschillende bibliotheken onderling liggen, te meer daar er over dit onderwerp communicatiewetenschappelijk nog zo goed als niets gezegd werd.

Een beperking tot Vlaanderen bleek noodzakelijk en alleen de media gebaseerd op gevoel en gehoor werden weerhouden, waardoor alle communicatiemiddelen voor slechtzienden buiten het onderzoeksdomein vielen.

Het Brailleschrift

Na talloze uitvindingen in de vroege en late middeleeuwen om blinden in staat te stellen te lezen en te leren vonden Louis Braille en William Moon elk een schriftstelsel uit voor visueel gehandicapten. Het brailleschrift haalde het op het moonschrift, omdat het ook geschreven kon worden door blinden, omdat de lectuur ervan gemakkelijker was en omdat het ook wiskundige en muzikale notities toeliet. Het brailleschrift bestaat uit punten in reliëf, die geplaatst worden zoals de 6 punten op een dominospel. Door het plaatsen van 1 tot 6 van deze punten kan men 64 verschillende combinaties maken. De punten bevinden zich in een klein kadertje en worden gelezen door de wijsvingers van beide handen.

Wij willen echter opmerken dat slechts een klein gedeelte van de visueel gehandicapten brailleschrift kan lezen en een nog kleiner gedeelte effectief braille leest en er nuttig gebruik kan van maken.

Mocht de brailleproductie optimaal zijn, dan nog zouden niet alle informatieproblemen van de visueel gehandicapten opgelost zijn.

Toch neemt braille een belangrijke plaats in in het leven van vele blinden.

Productie- en stockagetechnieken

Vrij recent is men gaan proberen één en ander te verhelpen aan de nadelen van het brailleschrift. Aan de eentonigheid van het schrift zal men allicht weinig kunnen veranderen in de nabije toekomst. Het grote volume van brailleboeken brengt stockeer- en productieproblemen met zich. Hieraan heeft men de laatste jaren erg veel aandacht besteed. Het resultaat was het tot stand komen van 'paperless braille', een vorm van braille, die niet meer geproduceerd wordt op de traditionele, papieren drager, maar wel op een cassette. De cassette kan dan in een speciaal apparaat (in de vorm van een cassetterecorder) afgespeeld worden en het brailleschrift verschijnt op een display, die de brailletekens van cassette lijn per lijn weergeeft. De meeste, of althans de belangrijkste, paperless braille-toestellen hebben als karakteristieken dat ze braille en audio kunnen opnemen en weergeven, dat ze op 1 cassette tot 400 braillepagina's kunnen opslaan en dat ze index- en zoekmogelijkheden hebben. Andere voordelen zijn de eenvoudige bediening, het geruisloos werken en de gemakkelijke klasseer-, stockeer- en updatingmogelijkheden.

Verder werden ook talrijke nieuwe produktietechnieken op de markt gebracht voor het produceren van het brailleschrift op papier, de traditionele drager. De belangrijkste hier zijn de stereotypemachines en de productie per computer. Stereotypemachines zijn robuuste machines, waarbij gebruikgemaakt wordt van matrijzen.

Het te bedrukken papier wordt tussen een matrijs en haar tegenvorm geperst en de brailletekst wordt zo in reliëf in het papier gevormd. Men kan zo tot 700 blz./uur aanmaken, maar de aanmaak van matrijzen vergt veel tijd en de bewaring ervan vraagt veel plaats. De productie per computer is eenvoudiger, sneller en vergt minder stockeerruimte. De operateur tikt de zwartdruktekst op een gewoon QWERTY-klavier in en de gegevens worden op een floppydisc gestockeerd.

Deze geeft de gegevens door aan de drukeenheid, die in sommige gevallen tot 12 blz./uur kan drukken. De stockage van de floppydisc verergt weinig plaats en reproductie ervan is ten allen tijde mogelijk.

Tot slot staat het onderzoek op het gebied van leesmachines al zo ver dat er apparaten op de markt gebracht worden die zwartdrukteksten onmiddellijk omzetten in gesproken taal. Deze apparaten zijn echter nog onvoldoende uitgewerkt en veel te duur om algemeen aanvaard te kunnen worden.

Een nationale en internationale onderzoekschaos

In minder dan geen tijd verdringt het ene apparaat het andere van de markt. Bovendien houden vele uitvindingen geen rekening met de beperkte financiële toestand van de visueel gehandicapten, zodat zij geen kans maken op een redelijke productie. Een overzicht van deze apparaten zou ons echter te ver leiden. Wel kunnen we stellen dat er zowel op het gebied van de produktietechnieken als op dat van de leestoestellen een groot gebrek aan coördinatie heerst.

Industriële research is zeldzaam en wordt gewoonlijk nog door de overheid gesteund. Universitaire en commerciële research gebeurt meestal sporadisch en er valt zelden een vorm van samenwerking te bespeuren. Het coördineren van de zoekings- en productie-activiteiten in dit do-

mein zou kunnen leiden tot enorme besparingen en efficiënter werk, waardoor tijd en geld zouden vrijkomen voor nieuwe opzoekingen. Een in een eerste fase nationale coördinatie van het opzoekingswerk en een latere poging tot internationale samenwerking zouden de enorme, vaak overbodige variëteit aan lees- en produktietoestellen, die op de markt gegooid worden, kunnen vermijden. Een zekere standaardisatie zou immers erg wenselijk zijn. Aangezien er nu toch zo'n verscheidenheid aan lees- en produktietoestellen bestaat, zou het ook wenselijk zijn dat er per land door een aan te duiden instelling een voorafgaande selectie zou gemaakt worden uit het enorme aanbod, zodat de potentiële klanten slechts uit een beperkt, aan hun noden aangepast aanbod kunnen kiezen en niet overspoeld worden door het uitzinnig grote gamma. Op produktiegebied zou het bvb. niet verstandig zijn gewoon de snelste produktiemachine te kiezen. Afhankelijk van land tot land moet men hier rekening houden met een aantal factoren, zoals de produktieschaal (het belang van de vraag), het produktietype (boeken of tijdschriften, up to date of niet?), technische infrastructuur (technologisch ontwikkelingsniveau van het land), vertaalprogramma, bestaande produktiebronnen (aanpassing nodig of niet?)...

De toekomst van Braille

Door de opkomst van de gesproken boeken (boeken op cassette of band), paperless braille en synthetic speech (apparaten die zwartdrukt teksten omzetten in voelbare of hoorbare letters of in gecodeerde signalen) ging men zich de vraag stellen of het traditionele brailleschrift nog wel eens kans maakt in de toekomst. Als wij brailleschrift vergelijken met gesproken boeken en synthetic speech, dan heeft braille nog steeds het enorme voordeel dat men het ook zelf kan schrijven, daar waar zulks niet mogelijk is met beide andere middelen. Zij kunnen dus hoogstens een aanvulling betekenen voor het brailleschrift, maar zullen het nooit kunnen vervangen. Anders is het gesteld met paperless braille. Hier kan immers zelf ook geschreven worden en bovendien biedt paperless braille talrijke andere voordelen zoals het gemakkelijker stockeren van informatie, het gemakkelijker terug opzoeken, het kleinere volume, de combinatie van tactiele en auditieve elementen, enz. Wij kunnen dus stellen dat paperless braille op termijn het braille op papieren dragers eventueel van de markt kan dringen, mits enkele tekorten van het eerstgenoemde kunnen weggewerkt worden. Het brailleschrift 'n se loopt echter geen gevaar, vermits het gewoon van drager zal veranderen, i.p.v. papier zal nu de cassette de drager zijn.

De Vlaamse blindenbibliotheken

Blindenbibliotheken hebben als taak de leatuurvoorziening van blinden en visueel gehandicapten door uitleening van boeken in braille of op cassette. Sommige bibliotheken breiden deze taak ook uit tot niet-visueel gehandicapten. De blindenbibliotheken in Vlaanderen hebben niet zo heel veel gemeen. Toch zijn er punten van overeenkomst. Wij zullen trachten in enkele lijnen de situatie in Vlaanderen te schetsen. Er zijn 4 blindenbibliotheken in Vlaanderen: Licht en Liefde te Brugge, de Vlaamse Bibliotheek van de Brailleliga te Brussel, Studio 2000 te Hasselt en de gesproken boek-afdeling van de centrale openbare bibliotheek van Antwerpen. De eerste 2 zijn door de staat erkend en worden gesubsidieerd, de laatste 2 niet. De eerste 2 lenen boeken in braille en op cassette uit (Brugge leent nog beperkt uit op geluidsband), terwijl de laatste 2 uitsluitend cassettes uitleenen. Alle bibliotheken laten de ontleners een lijst van gewenste boeken opstellen en putten daaruit dan voor hun ontlening. Zij hanteren bij de uitleening een dubbel verzendingssysteem. De lezer heeft dan één boek thuis, terwijl een ander boek onderweg is. Wie geen voorkeurslijst opstuurt, krijgt meestal boeken

thuisgezonden volgens de opgegeven interessesferen. Aan aanmaak op aanvraag wordt voldaan, mits de aanvrager de produktieonkosten vergoedt. De uitleening gebeurt via verzending door de postdiensten. Deze is gratis. Voor de aanschaf van hun over te zetten boeken doen de bibliotheken meestal een beroep op ontlening in een openbare bibliotheek. De blindenbibliotheken hanteren geen open-kast-systeem. De catalogi worden opgesteld per medium en per bibliotheek. Zij worden uitgegeven in zwartdruk en er is weinig eenvormigheid tussen de verschillende bibliotheken in Vlaanderen m.b.t. de catalogus. Er bestaat evenmin een centrale catalogus. Alleen het idee om ermee te beginnen heeft ooit bestaan. Wie een catalogus in braille of grootdruk wil, moet daarvoor betalen.

Qua personeel wordt overal een mengeling aangehouden van gekwalificeerde part- en full-timers, BTK-ers, gewetensbezwaarden en vrijwilligers. De produktietechnieken zijn vrij modern en aangepast. Op financieel gebied zit men in Vlaanderen vrijwel overal nog tamelijk diep in de sfeer van de liefdadigheid. Subsidies en overheidstussenkomsten zijn levensnoodzakelijk, maar verre van voldoende om een degelijke werking te garanderen. Liefdadigheid is en blijft erg belangrijk. Elke bibliotheek heeft een grote of minder grote produktie-afdeling, waar brailleboeken en/of gesproken boeken aangemaakt worden. Daarnaast zijn er over Vlaanderen nog enkele produktie-eenheden verspreid in gedecentraliseerde instellingen.

Coördinatie en centralisatie: tegen het vriespunt aan

Op het gebied van onderlinge samenwerking en coördinatie staan de Vlaamse blindenbibliotheken nog in hun kinderschoenen. Er bestaat wel een overlegcommissie, maar daar heeft men het eerder over taakverdeling en verdediging van gezamenlijke belangen dan wel over echte samenwerking. Wel wordt zo bvb. een gezamenlijk standpunt ingenomen t.o.v. hogere instanties. Er bestaat echter geen onderlinge uitwisseling van boeken, geen bruikleenverkeer, enkel een rudimentair doorverwijzen van ontleners. De coördinatie laat op vele punten te wensen over, maar recent kan men een lichte groei van samenwerking constateren. Opvallend en tegelijkertijd spijtig is echter dat die huidige vormen van samenwerking meestal niet spontaan vanuit de 4 instellingen zelf gegroeid zijn. Wel waren het regeringsbesluiten en een financieel weinig rooskleurige situatie die tot samenwerking dwongen.

Wat de decentralisatie betreft, vinden we in Vlaanderen een hoogst merkwaardig systeem. Brugge en Brussel zijn gedecentraliseerd op basis van sociale, ideologische en/of politieke verschillen. De ervaring wijst uit dat dergelijke vorm van decentralisatie overbodig, onnuttig en te mijden is en zeker niet ten goede komt aan een renderende, vlotte leatuurvoorziening, maar eerder een concurrerende leatuurvoorziening behelst, die ten nadele van de blinden uitvalt. Het is echter de vorm van decentralisatie die het moeilijkst voor centralisatie vatbaar zal zijn. Studio 2000 en Antwerpen zijn van de 2 andere gedecentraliseerd op basis van het filosofische principe dat de blinden moeten geïntegreerd worden in het openbare bibliotheekwezen. De ervaring wijst echter ook hier uit dat het systeem onnuttig en overbodig is. Na verloop van tijd stapten de ingeschreven blinden immers terug over op toezending per post of sturen zij vrienden en familieleden naar de openbare bibliotheek om voor hen de boeken af te halen.

Deze decentralisatie van de 4 Vlaamse blindenbibliotheken is bovendien een decentralisatie naar de vorm, maar niet naar de werking. Elke bibliotheek beschouwt gans Vlaanderen als haar uitleengebied, precies omdat Vlaanderen te klein is voor decentralisatie en de culturele, linguïstische of regionale verschillen er niet belangrijk genoeg zijn om het voordeel van de centralisatie eraan op te offeren. Verder veronderstelt een gedecentraliseerd systeem een centrale eenheid, die alles coördi-

neert en de blinden doorverwijst, indien nodig. In Vlaanderen tellen we 4 onafhankelijke instellingen zonder coördinerend orgaan en met een slechte onderlinge samenwerking, zodat de blinden meestal zelf hun weg moeten zoeken, als zij een bepaald boek of tijdschrift willen ontleenen. In Vlaanderen is er dus geen centralisatie van leatuurvoorziening voor visueel gehandicapten, maar evenmin een echte decentralisatie.

We kunnen dan ook besluiten dat in een landje als het onze 4 leatuurverschaffende instellingen een ware luxe vormen. Eén bibliotheek en één productiecentrum, beide met overkoepelende bevoegdheid, volstaan ruimschoots en zouden een betere werking ongetwijfeld waarborgen. Persoonlijke belangen, ideologische achtergronden en prestige staan een dergelijk systeem echter totaal in de weg. Als wij een blik buiten onze grenzen durven werpen, moeten wij in vele gevallen beschaamd het hoofd buigen waar het over samenwerking gaat.

Bij het beëindigen van de thesis bleef er nog stof genoeg om aan een nieuwe te beginnen. Het domein van de communicatiemediën voor visueel gehandicapten is immers zo uitgebreid dat steeds nieuwe domeinen onderzoek en studie vergen. Zo zijn uitbreidingen mogelijk buiten onze grenzen, naar de slechtzienden toe, naar de onderwijssituatie toe, naar de invloed van massamedia bij visueel gehandicapten toe, enz. Wetenschappelijke werken omtrent communicatiemediën voor visueel gehandicapten zijn schaars. Als deze thesis een aanzet of een inspiratiebron zou zijn voor andere studies over het domein, zou haar doel bereikt zijn.

Bibliografie

Boeken

- HAMPSHIRE, B., *La pratique du Braille*. Parijs, Unesco-pers, 1981, 189 p.
- JACOBS, E. en INGELS, D., *Geschiedenis van het blindenwezen in België*. Brugge, 1980 (herwerkte uitgave)
- SCHAUDER, Donald E. en CRAM, Malcolm D., *Libraries for the Blind: an International Study*. Stevenage, Peter Peregrinus, 1977, 121 p.

Thesissen en papers

- ANNE, M., e.a. *Blindenomroep*. Paper eerste licentie communicatiewetenschap KU Leuven, Leuven, 1980, 36 p. en 5 bijlagen.
- CNOOPS, A.J., *Lectuur- en informatieproblemen van de blinden*. (Proefschrift aan de provinciale bibliotheekschool van Brabant, schooljaar 1964-65), Brussel, 1965, 91 p.
- DE BEUKELAER, C., *Blindenomroep: Studio 2000*. (Graduaatsrapport provinciaal hoger instituut PIVA, afdeling toegepaste communicatie), Antwerpen, 1982, 97 p.
- DEBY, P., *Gesproken boeken op geluidsband en cassette: een vergelijkend onderzoek*. (Geluidsscriptie stedelijke leergangen voor bibliotheekwezen in Antwerpen), Antwerpen, 1982, 116p.
- WOOT DE TRIXHE, J., *L'information culturelle adaptée à l'amblyope et au non-voyant*. (Thesis provinciale leergangen in bibliotheconomie- en documentatiewetenschappen), Brussel, 1978, 192 p.

johan jongbloet

de vlaamse uitgeverij doorgelicht: de situatie van het literaire boek in vlaanderen, gemeten aan de hand van het aantal prozadebuten in de periode 1970-1980

Pers- en Communicatiewet. R.U. Gent, 1983
(Promotor: Prof. Dr. F. Van Isacker)

Eerst en vooral moet voor ogen gehouden worden dat de uitgever een "gatekeeper" is. Hij is de eerste in de rij die selecteert. Hij bepaalt met de woorden van J.F. VOOGLAAR "wie schrijver is en wie niet". Na de uitgever zullen ook de boekhandelaar, de bibliothecaris en tenslotte de gebruiker hun selectie doorvoeren.

Volgens ESCARPIT is een uitgever "iemand die kiest, fabriceert en distribueert". Het proces van uitgeven is slechts volledig wanneer manuscript getransformeerd is tot een boek en dan gedistribueerd wordt op een markt.

Uitgeven is ook een proces dat nauw samenhangt met allerlei technische en technologische evoluties. De ontwikkelingen in de drukkerijwereld (zoals tekstverwerking, computerzetten, mechanisch inbinden e.d. meer) noopten tot grotere oplages. Wil de uitgever winst blijven maken dan moet hij deze tendens volgen. De kosten per aangemaakt exemplaar dalen immers naargelang de oplage stijgt. Het overschot waar men mee bleef zitten groeide dan ook aan. Er ontstonden alternatieve kanalen als de boekenclub. Wat de uitgever zelf niet aan de straatstenen kwijt raakte, kon hij slijten aan een modern antikwariaat.

Al deze evoluties brachten een grotere kapitalisatie van het uitgeverijbedrijf teweeg en uitgeverijen werden gedwongen te fusioneren.

De Vlaamse uitgeverij die historisch gezien het zwakke broertje was van de Nederlandse, kon makkelijk door de op vinkenslag liggende Nederlandse uitgeverijen worden overgenomen. Ook andere Vlaamse uitgeverijen begonnen met een Hollands accent te praten maar behielden hun zachte "g".

De kapitalisatie van het uitgeverijbedrijf had nog een andere weerslag op het uitgeven: in tegenstelling tot vroeger heeft uitgeven minder niet meer zo direct met letterkunde te maken. Uitgeven wordt niet langer meer aangezien als het brengen van cultuur-literatuur dan wel als het inspelen op een markt. Als men er de Vlaamse uitgeverijfondsen op na slaat dan neemt het "Publieksboek" 2/3den van de fondsen in en het 'literaire boek' slechts één derde.

Voor het brengen van risico-uitgaven (zoals o.a. prozadebuten) worden bestsellers broodnodig. Dit noemt men dan de "interne subsidiëring". Een andere vorm van subsidiëring, m.n. deze door de overheid wordt de "externe subsidiëring" genoemd.

Veel uitgeverijen bepalen hun oplage aan de hand van het aantal Vlaamse Bibliotheken die als vaste afnemers worden beschouwd.

Ook kunnen schrijvers betoelaagd worden door de Dienst Letteren of het Nationaal Fonds voor de Letterkunde. Ook hier is (evenals bij de uitgavebeslissing) het dubieuze criterium 'literaire kwaliteit' van doorslaggevend belang. Boeken worden door de Dienst Letteren aangekocht à rato van 50 à 300 exemplaren.

Van bestseller-auteurs -we kunnen ze ook de "schoolauteurs" noemen- worden het meest werken aangekocht. Slechts 22 van de 92 prozadebuten die verschenen in de loop van 1970-1979 werden aangekocht door de Dienst Letteren en dat met een zekere vertraging van ten minste een jaar na de datum van verschijnen.

Slechts 3 prozadebuten, nl. "Afkeer van Faulkner" van Greta SEGERS "De Dood en de Dageraad" van Eric van RUYSBEECK en "Wat ben ik blij dat ik in een Dorp geboren ben" van Lut UREEL werden à rato van 200 ex. aangekocht. Vier prozadebuten werden op 150 ex., 1 op 125, 7 op 100 en 7 op 50 ex. aangekocht.

Deze vorm van subsidiëring komt vooral de uitgevers ten goede. Voor een beginnend auteur is het verkrijgen van een toelage dan ook belangrijker. Drie prozadebutanten behoorden tot de door de Dienst Letteren best betaalde auteurs in de periode 1970-1979. Zo ontving Willy LAUWENS een totaal bedrag van 260.000 Bfr., Leo PLEYSER 220.000 Bfr. en Monica VAN PAEMEL 320.000 Bfr.

De toelagen aan de meeste andere, debuterende auteurs schommelden tussen de 20 en 30.000 Bfr.

In de periode 1970-1979 werden in het totaal 288 auteurs betaald. Zevenendertig van hen waren prozadebutanten, d.i. dus 12,8 % maar ze gingen dan ook niet met de grootste sommen lopen.

C. NEUTJENS en P. MAHIEU zijn dan ook de mening toegedaan dat "de overheidssubsidiëring niet alleen gericht mag zijn op het "belonen" van gevestigde auteurs, want precies dit onderdeel van de beleidsuitvoering zou het meest in aanmerking komen om markteconomisch corrigerend te werken". Dit dan in het voordeel van wat moeilijker uitgaven als prozadebuten.

De situatie van het literaire boek in Vlaanderen gemeten a.d.h. van het aantal prozadebuten in de periode 1970-1980

Ons basierend op de Belgische Bibliografie die we binnen ons bestek als de meest representatieve bron beschouwden, vonden we een daling van het aantal Nieuwe Nederlandstalige Proza-uitgaven (N.N.P.) met nagenoeg 24,5 %, d.i. van 90 NNP-uitgaven in 1970 naar 68 in 1980.

In het totaal werden in de periode 1970-1980, 726 NNP-titels door Vlaamse uitgeverijen gepubliceerd. Daarvan waren er 98 titels prozadebuten. Het prozafonds van de Vlaamse literaire uitgeverijen werd in de periode 1970-1980 dus voor 13,6 % vernieuwd (zie tabel).

Tabel: aantal NNP, HNP-uitgaven, prozadebuten van de belangrijkste Vlaamse uitgeverijen en hun fondsvernieuwing (1970-1980)

	H.N.P.	N.N.P.	Proza- debuten	Fondsver- nieuwing
CLAUWAERT	73	82	13	15,8%
ORION	52	79	12	15,2%
MANTEAU	326	109	10	9,2%
ROERDAMP	4	52	9	17,3%
DAP-Renaert	32	52	8	15,4%
SOETHOUDT	2	38	8	21,0%
SONNEVILLE	0	7	6	85,7%
DAVIDSFONDS	2	36	5	13,9%
HEIDELAND-ORBIS	67	54	4	7,4%
STANDAARD	26	53	3	5,7%
LANNOO	5	9	2	22,2%
DE VRIES-BROUWERS	1	4	2	50%
TOT.	648	726	98	13,6%

Het aantal herdrukte Nederlandstalige Prozatitels (H.N.P.) bij Vlaamse uitgeverijen bedroeg in dezelfde periode 648 titels. Jaarlijks werden

aldus gemiddeld 59 werken herdrukt. In vergelijking met 1970 daalde het aantal herdrukken echter met 25,5% (van 56 herdrukken in 1970 naar 46 in 1980) en houdt hiermee gelijke tred met de daling van het aantal Nieuwe Nederlandstalige prozatitels.

Bij de commerciële (of professionele) uitgeverijen die nagenoeg 90 % van het totaal aantal prozadebuten in de periode 1970-1980 voor hun rekening namen, is het brengen van debuutwerk vooral een zaak van interne subsidiëring. Herdrukken betekenen immers vers voer voor de uitgave van wat moeilijker werk als o.a. prozadebuten.

De vraag kan dan ook gesteld "in welke mate literaire vernieuwing nog zal mogelijk zijn wanneer de noodzakelijk bestsellers uitblijven?"

Beknopte bibliografie

- DESMET, E., *Literatuur bedrijven in Vlaanderen: Zeep of om zeep?*, 1980, U.F.S.I.A.
- DESMET, E., *Literatuurverspreiders in actie*, U.I.A., 1981.
- ESCARPT, R., *Sociologie de la littérature*, Presses universitaires de France, 1960.
- GEDIN, P., *Literature in the Market Place*, Van Gennep, A'dam, 197
- HAGERS, P., *Inleiding tot het uitgeversberoep*, VBBB, 1974.
- HEINSMAN, C. & VAN TEEFFELEN, W., *Concernvorming in de Nederlandse boekenwereld*, Van Gennep, A'dam, 1975.
- SERVAES, J., *De boekenindustrie in Vlaanderen*, K.U.L., CCW, 1978.
- VAN DEN HEUVEL, E., *Boekenclubs in Vlaanderen*, eindverhandeling R.U.G., 1981.
- VOGELAAR, J.F., *Konfrontaties, Uitdrukken en Kommentaren*, S.V.N., 1974.

Tijdschriftartikelen

- BOVEN, J., "Het overheidsbeleid t.a.v. het boek", *Kultuurleven*, 8/10/1981, p. 719-723.
- DECOSTER, F., "Vlaamse literatuur bij Vlaamse uitgeverijen: elf jaar evolutie in cijfertaal", *Ons Erfdeel* nr. 2, 1979, p. 230-245.
- NEUTJENS, C., en MAHIEU P., "Het overheidsbeleid t.a.v. de lectorspreiding" *Open deur* sept. 1982, p. 125-137.
- NEUTJENS, C., "Overzicht toelagen a.d. letterkunde", *Open deur* Dossier 71/9, 72/3, 73/2, 74/6, 75/1, 76S2, 78, 79/3, 80/4.
- NEUTJENS, C., *Belgische Bibliografie*, de maandelijkse lijsten van 1970 tot en met 1981, uitgave van de Koninklijke Bibliotheek Brussel.

uit de tijdschriften

GAZETTE

International journal for mass communication studies.

Uitgegeven door:
Instituut voor Perswetenschap, Amsterdam
bij:
Martinus Nijhoff, Postbus 322,
NL - 3300 AH Dordrecht
ISSN 0016-5491

Vol. 33, nr. 2, 1984.

James C. LANGE, *National development and news values: The press in the Third World and the West*, 69.

James CHU, *The gathering of news about China*, 87.

John James HAULE, *International press coverage of African events: The dilemma and the future*, 107.

THE QUARTERLY JOURNAL OF SPEECH

Uitgegeven door:
Speech Communication Association,
5105 Backlick Road, Annandale, VA 22003
ISSN 0033-5630

Vol. 70, nr. 2, May 1984.

Leland M. GRIFFIN, *When Dreams Collide: Rhetorical Trajectories in the Assassination of President Kennedy*, 111.

Robert L. HEATH, *Kenneth Burke's Break with Formalism*, 132.

Edwin BLACK, *Ideological Justifications*, 144.

Carolyn R. MILLER, *Genre as Social Action*, 151.

Thomas M. CONLEY, *The Enthymeme in Perspective*, 168.

Chaim PERELMAN, *The News Rhetoric and the Rhetoricians: Remembrances and Comments*, 188.

RUNDFUNK UND FERNSEHEN

Wissenschaftliche Vierteljahreszeitschrift
Uitgegeven door: Hans-Bredow-Institut für
Rundfunk und Fernsehen an der Universität
Hamburg.
Heimhunderstrasse 21, D-2000 Hamburg 13
ISSN 0035-9874

Jg. 32, Heft 2, 1984.

Friedrich-Wilhelm VON SELL, *Privater Satellitenrundfunk vorbei am geltenden Verfassungsrecht?*, 185.

Ulrich PÄTZOLD und Horst RÖPER, *Infrastrukturprobleme privater Fernsehprogramme*, 193.

Winfried SCHULZ, *„Agenda-Setting“ und andere Erklärungen. Zur Theorie der Medienwirkung*, 206.

Reinhard KEUNE, *Asiavision - erstes eigenständiges Regionalsystem für Fernsehnachrichtenaustausch in der Dritten Welt*, 214.

Peter DIEM, *Methoden und Ergebnisse pragmatischer Fernsehforschung. Ein Werkstattbericht der ORF-Medienforschung*, 221.

X., *Gemeinsames Satelliten-Nutzungskonzept der Länder (Ergebnisprotokoll der Ministerpräsidenten - Besprechung vom 23. Februar 1984)*, 230.

X., *Empfehlung Nr. R (84)3 des Ministerkomitees des Europarats an die Mitgliedstaaten über Grundsätze der Fernsehwerbung*, 231.

X., *Beschluß des Bundesverfassungsgerichts vom 25. Januar 1984. Betr.: Vertraulichkeit der Redaktionsarbeit, Veröffentlichung rechtswidrig erlangter Informationen*, 233.

JOURNALISM QUARTERLY

Uitgegeven door:
Association for Education in Journalism,
School of Journalism, Ohio University,
Athens, Ohio 45701
ISSN 0022-5533

Vol. 60, nr. 4, Winter 1983.

Argaret A. BLANCHARD, *The Crusade for Worldwide Freedom of Information: American Attempts to Shape World War II Peace Treaties*, 583.

Rilla Dean MILLS, *Newspaper Ethics: A Qualitative Study*, 589.

James A. CAPO, *Network Watergate Coverage Patterns in Late 1972 and Early 1973*, 595.

James E. GRUNIG, *Washington Reporter Publics of Corporate Public Affairs Programs*, 603.

Charles ATKIN, *Effects of Realistic TV Violence vs. Fictional Violence on Aggression*, 615.

Robert B. ALBRITTON and Jarol B. MANHEIM, *News of Rhodesia: The Impact of a Public Relations Campaign*, 611.

John A. GOTHBERG, *Newspaper Subsidies in Sweden Pose No Dangers, Its Editors Feel*, 629.

Lloyd R. BOSTIAN, *How Active, Passive and Nominal Styles Affect Readability of Science Writing*, 635.

Ron F. SMITH and Peter WOELZ, *Newspaper*

Stylistic Codes: A Hindrance to Understanding?, 641.

Sharon DUNWOODY and Michaël RYAN, *Public Information Persons as Mediators Between Scientists and Journalists*, 647.

James B. LEMERT and Marguerite Gemson ASHMA, *Extent of Mobilizing Information in Opinion and News Magazines*, 657.

Charles T. SALMON and Jung-Sook LEE, *Perceptions of Newspaper Fairness: A Structural Approach*, 663.

Bradley S. GREENBERG, Carrier HEETER, Judee K. BURGOON, Michaël BURGOON and Ilipe KORZENNY, *Local Newspaper Coverage of Mexican Americans*, 671.

Felipe KORZENNY, Kimberly NEUENDORF, Michaël BURGOON, Judee K. BURGOON and Bradley S. GREENBERG, *Cultural Identification as Predictor of Content Preferences of Hispanics*, 677.

James E. HAEFNER, Kent M. LANCASTER and Spencer F. TINKHAM, *How Amount of Brand Advertising Is Related to Consumer Buying Behavior*, 691.

Bruce G. VANDEN BERGH, Dean M. BRUGMAN and Michaël B. SALWEN, *The Temptation of Puff: Puffery in Automotive Advertising, 1930 to 1980*, 700.

Rusty TODD, *New York Times Advisories and National/International News Selection*, 705.

Robert E. DRECHSEL and Deborah MOON, *Libel and Business Executives: The Public Figure Problem*, 709.

Roy E. BLACKWOOD, *The Content of News Photos: Roles Portrayed by Men and Women*, 710.

Jo Anne SMITH, *Nature of and Changes in Media-Lawyer Relationships*, 714.

Arlene Rossen CARDOZO, *American Magazine Coverage of the Nazi Death-Camp Era*, 717.

John M. SHIPMAN, *New York Times' Coverage of the War in El Salvador*, 719.

Leo W. JEFFRES and Rebecca QUARLES, *A Panel Study of News Diffusion*, 722.

J. Sean McCLENNAGHAN, *New Mexico Newspapers and Mayoral Elections*, 725.

Oddina PITTATORE, *The Image of Italy in Ads in Five U.S. Magazines*, 728.

Norman R. LUTTBEG, *Proximity Does Not Assure Newsworthiness*, 731.

COMMUNICATION RESEARCH

Uitgegeven door:
School of Journalism and Mass Communication
University, of Minnesota
bij: Sage Publications, 275 South Beverly Drive,
Beverly Hills, CA 90212
ISSN 0093-6501

F. Gerald KLINE, *Editor's Farewell*, 427.
James G. WEBSTER and Jacob J. WAKSHLAG, *A Theory of Television Program Choice*, 430.

Cecile GAZIANO, *The Knowledge Gap: An Analytical Review of Media Effects*, 447.

Arthur ST. GEORGE and Sandra ROBINSON-WEBER, *The Mass Media, Political Attitudes, and Behavior*, 487.

Daniel G. McDONALD, *Investigating Assumptions of Media Dependency Research*, 509.

James M. CARLSON, *Crime Show Viewing by Preadults: The Impact of Attitudes Toward Civil Liberties*, 529.

Eric S. FREDIN, *The Context of Communication: Interactive Telecommunication, Interpersonal Communication, and Their Effect on Ideas*, 553.

Susan R. GLASER, Anthony BIGLAN and Michaël G. DOW, *Conversational Skills Instruction for Communication Apprehension and Avoidance: Evaluation of a Treatment Program*, 582.

Vol. 11, Nr. 1, January 1984.

Steven H. CHAFFEE, *Editor's Foreword*, 3
Donald F. ROBERTS, Christine M. BACHEN, Melinda C. HORNBY and Pedro HERNANDEZ-RAMOS, *Reading and Television: Predictors of Reading Achievement at Different Age Levels*, 9.

Mark R. LEVY and Sven WINDAHL, *Audience Activity and Gratifications: A conceptual Clarification and Exploration*, 51.

Gina M. GARRAMONE, *Audience Motivation Effects: More Evidence*, 79.

Beverly Davenport SYPHER and Howard E. SYPHER, *Seeing Ourselves as Others See Us: Convergence and Divergence in Assessments of Communication Behavior*, 97.

Eric HOFFMANN and Paul M. ROMAN, *Information Diffusion in the Implementation of Innovation Process*, 117.

David L. EASON, *The New Social History of the Newspaper*, 141.

Vol. 11, nr. 2, April 1984.

This issue is devoted to Media Flows in Latin America.

Edited by EVERETT M. ROGERS and JORGE REINA SCHEMENT

John WIRTH, *Preface*, 155.

Everett M. ROGERS and Jorge Reina SCHEMENT, *Introduction*, 159.

Jorge Reina SCHEMENT, Ibarra N. GONZALEZ, Patricia LUM and Rosita VALENCIA, *The International Flow of Television Programs*, 163.

Livia ANTOLA and Everett M. ROGERS, *Television Flows in Latin America*, 183.

Sergio MATTOS, *Advertising and Government Influences: The Case of Brazilian Television*, 203.

Joseph D. STRAUBHAAR, *Brazilian Television: The Decline of American Influence*, 221.

Felix F. GUTIERREZ and Jorge Reina SCHEMENT, *Spanish International Network: The Flow of Television from Mexico to the United States*, 241.

John K. MAYO, Joao Batista ARAUJO E OLIVEIRA, Everett M. ROGERS, Sonia Dantus Pinto GUIMARAES and Fernando MORETT, *The Transfer of Sesame Street of Latin America*, 259.

John Spicer NICHOLS, *When Nobody Listens: Assessing the Political Success of Radio Martí*, 281.

Jorge Reina SCHEMENT and Everett M. ROGERS, *Media Flows in Latin America*, 305.

JOURNAL OF COMMUNICATION

Uitgegeven door:

Annenberg School Press,
University of Pennsylvania,
3620 Walnut Street, Philadelphia, PA 19104
ISSN 0021-9916

Vol. 33, nr. 3, Summer 1983.

FERMENT IN THE FIELD.

Communications Scholars Address Critical Issues and the Research Tasks of the Discipline.

Introduction, 4.

Wilbur SCHRAMM, *The Unique Perspective of Communication: A Retrospective View*, 6.

Everett M. ROGERS and Steven H. CHAFFEE, *Communication as an Academic Discipline: A Dialogue*, 18.

Gerald R. MILLER, *Taking Stock of a Discipline*, 31.

George COMSTOCK, *The Legacy of the Past*, 42.

Elihu KATZ, *The Return of the Humanities and Sociology*, 51.

Roberto GRANDI, *The Limitations of the Sociological Approach: Alternatives from Italian Communications Research*, 53.

Armand MATTELART, *Technology, Culture, and Communication: Research and Policy Priorities in France*, 59.

Cees J. HAMELINK, *Emancipation or Domestication: Toward a Utopian Science of Communication*, 74.

Lee THAYER, *On «Doing» Research and «Explaining» Things*, 80.

Jeremy Tunstall, *The Trouble with U.S. Communication Research*, 92.

Tamás SZECSKÖ, *Communication Research and Policy in Hungary: Partners in Planning*, 96.

William H. MELODY and Robin E. MANSELL, *The Debate over Critical vs. Administrative Research: Circularity or Challenge*, 103.

Dallas W. SMYTHE and Tran VAN DINH, *On Critical and Administrative Research: A New Critical Analysis*, 117.

Kurt LANG and Gladys Engel LANG, *The «New» Rhetoric of Mass Communication Research: A Longer View*, 128.

James G. STAPPERS, *Mass Communication as Public communication*, 141.

Francis BALL with Idalina CAPPE DE BAILLON, *Mass Media Research in France: An Emerging Discipline*, 146.

Elisabeth NOELLE-NEUMANN, *The Effect of*

Media on Media Effects Research, 157.

Jay G. BLUMLER, *Communication and Democracy: The Crisis Beyond and the Ferment Within*, 166.

Herbert J. GANS, *News Media, News Policy, and Democracy: Research for the Future*, 174.

Karl Erik ROSENGREN, *Communication Research: One Paradigm, or Four?*, 185.

Jennifer Daryl SLACK and Martin ALLOR, *The Political and Epistemological Constituents of Critical Communication Research*, 208.

Stuart EWEN, *The Implications of Empiricism*, 219.

Timothy R. HAIGHT, *The Critical Researcher's Dilemma*, 226.

Vincent MOSCO, *Critical Research and the Role of Labor*, 237.

Herbert I. SCHILLER, *Critical Research in the Information Age*, 249.

Ithiel DE SOLA POOL, *What Ferment? A Challenge for Empirical Research*, 258.

Robert L. STEVENSON, *A Critical Look at Critical Analysis*, 262.

James D. HALLORAN, *A Case for Critical Eclecticism*, 270.

Robert A. WHITE, *Mass Communication and Culture: Transition to a New Paradigm*, 279.

Alex S. EDELSTEIN, *Communication and Culture: The Value of Comparative Studies*, 302.

James C. CAREY, *The Origins of the Radical Discourse on Cultural Studies in the United States*, 311.

Nicholas GARNHAM, *Toward a Theory of Cultural Materialism*, 314.

Gaye TUCHMANN, *Consciousness Industries and the Production of Culture*, 330.

Sue Curry JANSEN, *Power and Knowledge: Toward a New Critical Synthesis*, 342.

George GERBNER, *The Importance of Being Critical - In One's Own Fashion an Epilogue*, 353.

Vol. 33, nr. 4, Autumn 1983.

FERMENT IN THE FIELD: BOOKS

Judgment under Uncertainty: Heuristics and Biases edited by Daniel Kahneman, Paul Slovic, and Amos Tversky / reviewed by Dean E. Hewes, 21.

Black English and the Mass Media by Walter M. Brasch / reviewed by Orlando L. Taylor and Jannette Dates, 22.

Telematics and Government by Dan Schiller / reviewed by Willard D. Rowland, Jr., 24.

Positive Images: Breaking Stereotypes with Children's Television by Jerome Johnston and James S. Ettema with a foreword by Aletha C. Huston / reviewed by Eli A. Rubinstein, 27.

Public Communication Campaigns edited by Ronald E. Rice and William J. Paisley / reviewed by David Paletz, 28.

Audiences for Public Television by Ronald E. Frank and Marshall G. Greenberg / reviewed by Oscar H. Gandy, Jr. 30.

Communication Strategies in Evaluation edited by Nick L. Smith / reviewed by Godwin C. Chu, 34.

Sound and Sentiment: Birds, Weeping, Poetics, and Song in Kaluli Expression by Steven Feld / reviewed by John Blacking, 35.

Cable Communication by Thomas F. Baldwin and D. Stevens McVoy / reviewed by Vernone Sparkes, 38.

The Mass Media and Social Problems by Denis Howitt / reviewed by Charles Bantz, 39.
Am I Getting Paid for This? by Betty Rollin; *Anchorwoman* by Jessica Savitch; «*This Is Judy Woodruff at the White House*» by Judy Woodruff with Kathleen Maxa / reviewed by Marie Shear, 40.

Movies and Money: Financing the American Film Industry by Janet Wasko / reviewed by Martin F. Norden, 44.

Channels of Desire: Mass Images and the Shaping of American Consciousness by Stuart Ewen and Elizabeth Ewen / reviewed by Phillip Wander, 45.

Communication in the Classroom: Original Essays edited by Larry L. Barker / reviewed by Gavriel Salomon, 47.

Newswatch: How TV Decides the News by Av Westin; *Broadcast Journalism 1979-1981: The Eighth Alfred I. du Pont/Columbia University Survey* edited by Marvin Barrett / reviewed by Burton Paulu, 49.

New Directions in Attribution Research, Volume 3, edited by John H. Harvey, William Ickes, and Robert F. Kidd / reviewed by Mary Anne Fitzpatrick, 49.

The Birth of Electronic Publishing: Legal and Economic Issues in Telephone, Cable and Over-the-Air Teletext and Videotext by Richard M. Neustadt; *Books, Libraries and Electronics: Essays on the Future of Written Communication* by Efram Sigel, Erik Barnouw, Anthony Smit, Dan Lacy, Robert D. Stuart, and Lewis M. Branscomb / reviewed by John Carey, 54.

Nonverbal Communication: Survey, Theory, and Research by Daniel Druckman, Richard M. Rozelle, and James C. Baxter / reviewed by Susan Kogler Hill, 57.

Trends in Information Transfer edited by Philip J. Hills; *Communications and the Future* edited by Howard F. Didsbury, Jr.; *Information Technology: Impact on the Way of Life* edited by Liam Bannon, Ursula Barry, and Olav Holst; *Information Systems in the 80's* by Ulric Weil / reviewed by Robert Jacobson, 59.

The Phonogram in Cultural Communication: Report on a Research Project Undertaken by Mediacaft edited by Kurt Blaukopf / reviewed by Pekka Gronow, 63.

TV & Teens: Experts Look at the Issues edited by Meg Schwartz / reviewed by Bruce Watkins, 64.

Culture, Code and Content Analysis edited by Thelma McCormack / reviewed by John Corner, 66.

Linguistic Evidence: Language, Power, and Strategy in the Courtroom by William M. O'Barr / reviewed by Dan Slater.

Blacks and White TV: Afro-Americans in Television Since 1948 by J. Fred MacDonald / reviewed by Molefi Kete Asante, 70.

Empire of Signs by Roland Barthes; *Roland Barthes: Structuralism and After* by Annette Lavers / reviewed by Arthur Asa Berger, 71.

Current Issues and Research in Advertising 1982, edited by James H. Leigh and Claude R. Martin, Jr. / reviewed by Ronald J. Faber, 72.

Programmed Politics: A Study of Australian Television by Phillip Bell, Kathe Boehringer, and Stephen Crofts / reviewed by Myles Breen, 74.

Media Voices: Debating Critical Issues in Mass Media edited by George McKenna / reviewed by Albert Kreiling, 75.

Television and Radio in the United Kingdom by Burton Paulu / reviewed by Asa Briggs, 76.
Television Coverage of International Affairs edited by William C. Adams / reviewed by Mary Ann Watson, 79.

Electronic Christianity: Myth or Ministry by Donald N. Oberdorfer with a foreword by Martin Marty / reviewed by John P. Ferré, 81.

Media Ethics: Cases and Moral Reasoning by Clifford G. Christians, Kim B. Rotzoll, and Mark Fackler; *Philosophy and Journalism* by John C. Merrill and S. Jack Odell / reviewed by Paul Levinson, 84.

Electing a President: Information and Control by Paul A. Smith / reviewed by Lee B. Becker, 86.

The Early Window: Effects of Television on Children and Youth by Robert M. Liebert, Joyce N. Sprafkin, and Emily S. Davidson / reviewed by Christine M. Bachen, 88.

The Camera Age: Essays on Television by Michael J. Arlen / reviewed by John L. Hochheimer, 90.

The Language of Television Advertising by Michael L. Geis / reviewed by John P. Murray, 92.
Television and Knowledge-Gap Hypothesis by Prakash M. Shingi, Gurinder Kaur, and Ravi Prakash Rai / reviewed by Judith A. McDivitt, 94.

Mass Communication Review Yearbook, Volume 3, edited by D. Charles Whitney and Ellen Wartella / reviewed by Mary S. Mander, 97.

The Spirit of Democratic Capitalism by Michael Novak / reviewed by Clifford G. Christians, 98.

Colloquy, 107.
Pornography and social science research, Critique by Larry Gross; response by Dolf Zillmann and Jennings Bryant, 107.

An exchange on corporate advertising, Critique by Robert L. Heath and Richard Alan Nelson; response by Robert G. Meadow, 114.

The ICA Yearbook, Critique by Cal Hylton; response by Garth S. Jowett, 121.

More on the two Germanies, Comment by Hans J. Kleinsteuber, 123.

Index, Volume 33, 125.

JOURNAL OF BROADCASTING

Uitgegeven door:
Broadcast Education Association,
Department of Communication,
The Ohio State University,
205 Derby Hall, Columbus, Ohio 43120
ISSN 0021-938X

Vol. 28, nr. 1, Winter 1984.

Jennings BRYANT and Dolf ZILLMANN, *Using Television to Alleviate Boredom and Stress: Selective Exposure as a Function of Induced Excitatory States*, 1.
Joanne CANTOR, Dean ZIEMKE and Glenn G. SPARKS, *Effect of Forewarning on Emotional Responses to a Horror Film*, 21.
Hanna ADONI, Akiba A. COHEN and Sherill MANE, *Social Reality and Television News:*

Perceptual dimensions of Social Conflicts in Selected Life Areas, 33.

William G. CHRIST and Norman J. MEDOFF, *Affective State and the Selective Exposure to and Use of Television*, 51.

Pual H. VIRTIS, *Information Processing in Television Program Decision-Making*, 65.

Stephen D. REESE, *Visual-Verbal Redundancy Effects on Television News Learning*, 79.

Alan WURTZEL and Guy LOMETTI, *Determining the Acceptability of Violent Program Content at ABC*, 89.

Conrad SMITH, *Newsgathering Technology and the Content of Local Television News*, 99.

Vol. 28, nr. 2, Spring 1984.

Theodore L. GLASSER, *Competition and Diversity Among Radio Formats: Legal and Structural Issues*, 127.

Erwin G. KRASNOW and William E. KENARD, *Competition and Diversity Among Radio Formats: A 1984 Response*, 143.

Theodore L. GLASSER, *Competition and Diversity Among Radio Formats: A Rejoinder*, 1
John H. PENNYBACKER, «*Activism*» v. «*straint*»: *The DC Circuit, The FCC and the Supreme Court*, 149.

Mary S. MANDER, *The Public Debate About Broadcasting in the Twenties: An Interpretive History*, 167.

Alan HAVIG, *Federic Wakeman's The Hucksters and The Postwar Debate Over Commercial Radio*, 187.

Susan Tyler EASTMAN, *Evaluating Premium Performance in On-Air Fundraising at Public Television Stations*, 201.

Michael O. WIRTH and James A. WOLLERT, *The Effects of Market Structure on Local Television News Pricing*, 215.

Kenneth HARWOOD, *Productivity of Labor and Capital in Radio and Television Broadcasting in the United States, 1958-1974*, 225.

CAHIERS DU CINEMA

Revue mensuelle du Cinéma
Uitgegeven door:
Editions de l'Etoile, s.a.r.l.,
9, passage de la Boule-Blanche,
F-75012 Paris

N° 358, avril 1984.

«BIQUEFARRE» DE GEORGES ROUQUIER
Alain BERGALA, *Le chiffre et la lettre*, 5.

Alain BERGALA et Serge TOUBIANA, *Entretien avec Georges Rouquier: Une curieuse solitude*, 8.

Guy-Patrick SAINDERICHIN, *La valeur-montage*, 61.

«THE RIGHT STUFF» DE PHILIP KAUFMAN
Bill KROHN, *La légende des pionniers du cosmos, entretien avec Philip Kaufman*, 11.

Charles TESSON, *Seuls les héros ont des ailes*, 14.

ALFRED HITCHCOCK
ENTRETIEN AVEC JAMES STEWART
Neil P. HURLEZ, *Hollywood sur un plateau*, 19.

REÉDITION: HITCHCOCK/TRUFFAUT
Serge TOUBIANA, *Le secret d'un livre*, 26.

«UNE FEMME DISPARAIT»

Michel CHION, *Chiffre de destinée*, 30.
L'ESTHÉTIQUE DE TARKOVSKI
Michel CHION, *La maison où il pleut*, 35.

N° 359, mai 1984.

«IL ÉTAIT UNE FOIS EN AMÉRIQUE» DE SERGIO LEONE

L'Amérique vue par Leone, 5.
Michel CHION, Serge LE PERON, Serge TOUBIANA, *Entretien avec Sergio Leone*, 7.
Michel CHION, *Il y a un lieu, l'Amérique*, 14.
JANE BIRKIN
Alain PHILIPPON, *Allers retours d'une enfant prodigue*, 15.
Alain BERGALA et Alain PHILIPPON, *Entretien avec Jane Birkin*, 19.
JOAQUIM PEDRO DE ANDRADE
Sylvie PIERRE, *Joaquim le majeur et les autres*, 24.
FESTIVAL DE BERLIN
Yann LARDEAU, *C'est pas l'Amérique*, 30.
«L'AFFRONTMENT» DE PAUL NEWMAN
Yann LARDEAU, *La féture*, 53.

SPÉCIAL FESTIVAL DE CANNES

Serge TOUBIANA, *Cannes aux prises avec l'ogre*, 4.

«PARIS, TEXAS» DE WIM WENDERS

Alain PHILIPPON, *The Day of the hunter*, 7.
Alain BERGALA, Alain PHILIPPON et Serge TOUBIANA, *Wenders à la recherche d'un lieu (Entretien sur Paris, Texas)*, 11.

«LA PIRATE» DE JACQUES DOILLON

Alain BERGALA, *L'indéfectible lien*, 19.
Alain BERGALA et Alain PHILIPPON, *L'amour aux enchères, entretien avec Jacques Doillon*, 23.

«SUCCESS IS THE BEST REVENGE» DE JERZY SKOLIMOWSKI

Serge TOUBIANA, *Tel fils, tel père*, 31.
Alain BERGALA, Marc CHEVRIE et Serge TOUBIANA, *«Mon nom est Skolimowski... vous connaissez ?», entretien*, 35.

«APRÈS LA RÉPÉTITION» D'INGMAR BERGMAN

Alain BERGALA, *Sonate à deux doigts*, 42.

«HARE BAIRE» DE SATYAJIT RAY

Yann LARDEAU, *Le plus beau baiser*, 44.

LA SÉLECTION OFFICIELLE

Alain BERGALA, Marc CHEVRIE, Yann LARDEAU, Serge TOUBIANA, *Les 32 heures de Cannes*, 47.

Alain BERGALA, *Le retour du père*, 58.

Alain BERGALA, *Sentences, ou «Petite philosophie portative de l'année 1984 à travers le cinéma mondial»*, 63.

UN CERTAIN REGARD

Marc CHEVRIE, Hervé LE ROUX et Alain PHILIPPON, *Qui regarde quoi ?* 64.

SEMAINE DE LA CRITIQUE

Marc CHEVRIE, *De la fiction au réel*, 70.

PERSPECTIVES DU CINÉMA FRANÇAIS

Marc CHEVRIE et Alain PHILIPPON, *Le point de non-retour*, 76.

QUINZAINE DES RÉALISATEURS

Yann LARDEAU, *Le profil du cinéma mondial*, 82.

PORTRAITS D'ACTEURS

Alain PHILIPPON, *Cannes 84 et 12 images et quelques lignes*, 88.

52 CINÉASTES EN 6 QUESTIONS

Le cinéma avec des si, 93.

FILM QUARTERLY

Uitgegeven door:

The University of California Press,
Berkeley, California 84720
ISSN 0015-1386

Vol. 37, nr. 2, Winter 1983-84.

Dan ARMSTRONG, *Wiseman's Model and the Documentary Project: Towards a Radical Film Practice*, 2.

David BOYD, *Persona and the Cinema of Interpretation*, 10.

David PAUL and Sylvia GLOVER, *The Difficulty of Moral Choice: Zanussi's Contract and The Constant Factor*, 19.

Mieczysław SZPORER, *Andrzej Wajda's Reign of Terror: Danton's Polish Ambiance*, 27.

Scott MALCOMSON, *The Draughtsman's Contract*, 34.

William JOHNSON, *A Question of Silence*, 40.

Peter HOGUE, *Union City*, 43.

Darius COOPER, *Gandhi*, 46.

Todd GITLIN, *Fitzcarraldo*, 50.

Mas'ud ZAVARZADEH, *Smithereens*, 54.

Fabrice ZIOLKOWSKI, *Pont Du Nord*, 60.

Vol. 37, nr. 3, Spring. 1984.

James Roy MacBEAN, *Watching the Third World Watchers*, 1.

Gideon BACHMANN, *The Carrots Are Cooked: A Conversation with Jean-Luc Godard*, 13.
Scott MACDONALD, *Cinema 16: An Interview with Amos Vogel*, 19.

Tom O'BRIEN, *Never Cry Wolf*, 29.

Stephen FARBER, *Daniel*, 32.

William KELLY, *Identification of a Woman*, 37.
Karen JAEHNE, *Merry Christmas Mr. Lawrence*, 43.

Karen VALENZUELA, *Testament*, 47.

Majorie KELLER, *Murder Psalm*, 49.

Brooke Jacobson, *The Tragedy of a Ridiculous Man*, 57.

CRITICAL INQUIRY

Uitgegeven door:

The University of Chicago Press,
5801 S. Ellis Avenue,
Chicago, Illinois 60637
ISSN 0093-1896.

FORUM ON MIKHAIL BAKHTIN

Gary Saul MORSON, forum editor

Gary Saul MORSON, *Who Speaks for Bakhtin?: A Dialogic Introduction*, 225

Caryl EMERSON, *The Outer Word and Inner Speech: Bakhtin, Vygotsky, and the Internalization of Language*, 245

Susan STEWART, *Shouts on the Street: Bakhtin's anti-Linguistics*, 265

Michael André BERNSTEIN, *When the Carnival Turns Bitter: Preliminary Reflections Upon the Abject Hero*, 283

Michael HOLQUIST, *Answering as Authoring: Mikhail Bakhtin's Trans-Linguistics*, 307

Christine FROULA, *When Eve Reads Milton: Undoing the Canonical Economy*, 321

Stanley FISH, *Profession Despise Thyself: Fear and Self-Loathing in Literary Studies*, 349
Walter Jackson BATE, *To the Editor of Critical Inquiry*, 365

Edward W. SAID, *Response to Stanley FISH*, 371

Raymond GEUSS, *A Response to Paul de Man*, 375

Paul DE MAN, *Reply to Raymond Geuss*, 383

De bijdragen in dit nummer zijn van de hand van:

Dirk DE GROOFF, assistent aan het Centrum voor Communicatiewetenschappen, K.U.Leuven.

Bruno VERPOORTEN, licentiaat in de Communicatiewetenschap, K.U.Leuven en medewerker aan BRT-Teletekst.

Dr. Gust DE MEYER, werkleider, Prof. Dr. Guido FAUCONNIER, gewoon hoogleraar, Adriaan HENDRIKS, assistent, aan het Centrum voor Communicatiewetenschappen, K.U.Leuven.

Drs. Wim BEKKERS, drs. in de massacommunicatie en stafmedewerker bij de afdeling Kijk- en Luisteronderzoek van de NOS, met name verantwoordelijk voor kwalitatief radio- en televisieonderzoek.

Freddy DAEMEN en Luc VANDER ELST, beiden licentiaat in de Communicatiewetenschap, K.U.Leuven.

Johan JONGBLOET, licentiaat in de Pers- en Communicatiewetenschap, R.U.Gent.

De boekbesprekingen werden gemaakt door:

Rik ADRIAENS, docent Hoger Instituut voor Bedrijfsopleiding en Public Relations, Gent.

Dr. Gust DE MEYER, werkleider, Prof. Dr. Guido FAUCONNIER, gewoon hoogleraar, Dr. Luc VAN POECKE, buitengewoon docent en werkleider aan het Centrum voor Communicatiewetenschappen, K.U.Leuven.

Dr. Guido ROS, docent aan het Hoger Instituut voor Vertalers en Tolken te Gent.

Ulbe JELLUMA en Marc SOUMILION, beiden licentiaat in de Communicatiewetenschap, K.U.Leuven.

uit de literatuur

PERS

Wilhelm EGGERER/Wilhelm DIETL,
Die Nachricht, Journalistische Darstellungsformen,
Manz Verlag, München, 1981, 335 blz.

In dit boek, dat door een journalist en een leraar Duits werd samengesteld, willen de auteurs leerlingen uit het secundair onderwijs inzicht verschaffen in het wezen en de organisatie van de pers, vooral in de verschillende "schrijfvormen" die door journalisten worden gebruikt.

Als inleiding worden de belangrijkste Duitse dag- en weekbladen evenals enkele tijdschriften kort gekarakteriseerd en worden de organisatie van de krant en het werk van de journalist besproken. Als journalistieke schrijfvormen worden behandeld: het nieuwsbericht, de commentaar, de column, glosse en satire, de karikatuur. Verder wordt aandacht besteed aan de scheiding tussen nieuws en commentaar, aan de stijl van het "feuilleton" en aan de rol van de lezersbrieven. Vrij uitvoerig wordt ook ingegaan op de verschillende redacties (binnenland, buitenland, economie, cultuur, sport, enz.) van de krant. Enkele beknopte informatie over persrecht en de Duitse Persraad sluiten het werk af.

Daar het boek zich tot leerlingen uit het secundair onderwijs richt, hebben de auteurs vooral de nadruk gelegd op praktische voorbeelden. Ook worden telkens kleine opdrachten gegeven die de leerlingen zelf kunnen uitvoeren. Een en ander leidt ertoe dat de eigen bijdrage van de samenstellers eerder beperkt is. Het gaat in de eerste plaats om korte bindteksten die de voorbeelden inleiden. Soms drukken de auteurs als inleiding een volgens hen treffende tekst uit werken van anderen af. Een typografisch duidelijkere afbakening tussen inleidende teksten en voorbeelden zou de overzichtelijkheid van dit werk zeker bevorderd hebben. Alles samengenomen voldoet het boek echter zeker aan zijn opzet: het is een bruikbare inleiding voor jonge mensen die zich voor de pers en voor de diverse journalistieke genres interesseren.

G.R.

MIKROFILM-ARCHIV DER DEUTSCHSPRACHIGEN PRESSE E.V. (Hrsg.),
6. Bestandsverzeichnis,
Mikrofilmarchiv der deutschsprachigen Presse e.V., Dortmund, 1982, 195 blz.

In 1965 werd in de Bondsrepubliek Duitsland een "Verein Mikrofilmarchiv der deutschsprachigen Presse" (MFA) opgericht, waarvan de zetel gevestigd is in het "Institut für Zeitungsforschung" te Dortmund. Het doel van de vereniging bestaat erin het microfilmen van 'Duits-talige) kranten te bevorderen en van het verfilmde materiaal duplicaatfilms ter beschikking te stellen van gebruikers in binnen- en buitenland. Het gaat hierbij zowel om hedendaagse Duitstalige kranten als om bladen uit de tijd vóór 1945, daaronder heel wat uit de 19de en zelfs enkele uit de 18de eeuw. Ook filmtijdschriften en vakbladen i.v.m. de omroep worden verfilmd.

Het eerste 'Bestandsverzeichnis' van het MFA verscheen in 1967. Onlangs kwam de 6de uitgave van deze catalogoog van de pers. Aan het eigenlijke overzicht van de beschikbare microfilms, die alfabetisch naar plaats van uitgave van de kranten in kwestie zijn gerangschikt, gaan een aantal korte artikels vooraf over de betekenis van de microfilm voor het verfilmen en het gebruiken van kranten. In totaal waren in 1982 1.593 Duitse kranten op microfilm verkrijgbaar. Een titelregister en een overzicht van de 464 plaatsen van uitgave (waaronder ook Antwerpen, Brussel en Eupen) in 34 staten vergemakkelijkt het terugvinden van de gezochte krant. De catalogoog wordt afgesloten met een selectie van bibliotheken waar men in de Bondsrepubliek duplicaten van de originele microfilms kan vinden en met een overzicht van de kranten die sinds 1978 werden verfilmd met de steun van de "Deutsche Forschungsgemeinschaft". In een appendix wordt meege-deeld welke kopieën van buitenlandse kranten aanwezig zijn in de "Staatsbibliothek Preussischer Kulturbesitz" te Berlijn.

G.R.

COMMUNICATIE- THEORIE

M.E. ROLOFF - C.R. BERGER (Ed.),
Social cognition and Communication,
Sage Publ., Beverly Hills, 1982, 326 blz.

Gebaseerd op een verslag van een symposium aan de Northwestern University (USA) in 1981. De bedoeling is in feite het uittekenen van de diverse relaties tussen 'sociale cognitie' en 'communicatie'. Onze vrees bij het bekijken

van de inhoudstafel werd bewaarheid: een weinigzeggende academische oefening, zeer abstract, uiterst moeilijk om volgen en vooral erg verward. Er is zelfs geen akkoord over wat 'social cognition' als concept inhoudt. Verder dan 'how people think about people' geraakt men niet. Geen wonder dus dat de auteurs van de bijdragen (attribuutheorie, interpersonele communicatie, interne communicatie, spe-politieke communicatie, organisatiecomm-unicatie en massacommunicatie) er weinig raad mee weten. Energieke maar weinig vruchtbare hersengymnastiek.

G.F.

COMMUNICATIE- FILOSOFIE

F. VAN RAALTEN,
Eenzaamheid en Communicatie,
Het Wereldvenster, Bussum, 1982, 167 blz.,
Fl. 27,50.

In de "Standaard der Letteren" wijdde enige tijd geleden de Vlaamse filosoof L. Van der Kerken een bijdrage aan de eenzaamheid van de moderne mens. Het boek van Van Raalten behandelt hetzelfde thema, maar de typische wijsgerig-antropologische optiek komt hier haar volle diepte tot uiting. De auteur gebruikt het concept 'communicatie' als een soort tegenpool van de eenzaamheid, waarbij hij expliciet een bepaalde opvatting over het concept verdedigt: 'wederkerigheid is voor communicatie constitutief' (p. 97) en communicatie is de 'gemeenschappelijkheid van iemands individuele bewustzijn met dat van een ander' (p. 100).

Na een korte cultuurhistorische schets over de eenzaamheid van de vroegere en huidige mens bespreekt de auteur erg grondig het verschijnsel en verduidelijkt het door relaties te leggen met het 'alleen zijn', de natuurbeleving, de verveling enz. Hierbij wordt dankbaar gebruik gemaakt van enkele ideeën van Rousseau, Kierkegaard, Nietzsche, Jaspers, Gehlen, Schopenhauer en anderen. Wonderlijk genoeg ontbreekt hier Ortega y Gasset die heel wat interessante beschouwingen wijdde aan hetzelfde onderwerp. Communicatie ontstaat uit de wezenlijke behoefte van de mens om zijn eenzaamheid te doorbreken. Het enorme belang van de communicatie wordt aangegeven door wat Van Raalten "existentiële evidentie"

noemt. Communicatie kan de eenzaamheid niet doen verdwijnen maar verzacht ze. Het boek bevat verder enkele boeiende bedenkingen over de relatie tussen 'vrijheid' en 'angst' enerzijds en communicatie anderzijds. De ontleding van de communicatie als begrip (hoofdstuk 13) is uit communicatiewetenschappelijk oogpunt niet erg overtuigend maar zulks belet niet dat met dit boek een zeer originele studie voorligt die op de dialectische verhouding tussen eenzaamheid en communicatie en daardoor op de communicatie zelf een zeer verhelderend licht werpt. Men moet daarbij ook bedenken dat communicatiefilosofische studies zeer zeldzaam zijn. Het lijkt ons belangrijk hieraan toe te voegen dat deze studie moeilijk leest; het zeer vaardige (en af- en toe zelfs fijnzinnige) spel van de auteur met een aantal abstracte concepten vergt van de lezer veel concentratie en bij sommige passages zelfs een tweede lectuur. Dit doet niets af aan onze grote waardering voor dit boek. Het gaat hier om een opmerkelijke publikatie en een waardevol bijdrage tot de algemene communicatietheorie.

RECLAME

G. DYER,
Advertising as Communication,
Metheun, London-New York, 1982, 230 blz.

Dit boekje verscheen in de reeks 'Studies in Communication' onder de leiding van J. Fiske, die trouwens in dezelfde reeds een niet onaardige 'Introduction to Communication Studies' schreef. De gezichtshoek is gedeeltelijk communicatiewetenschappelijk, gedeeltelijk semiologisch. Na een eerder oppervlakkige inleiding over het begrippen-arsenaal en enkele definities gaat de auteur nogal uitvoerig in op de geschiedenis van de reclame in Engeland en levert op die manier een nogal interessant verhaal dat echter maar ten volle zal gesmaakt worden door de lezer die goed vertrouwd is met de Britse cultuur. Na een weinigzeggend hoofdstuk over de effecten van reclame, schat de auteur over naar de tekstanalyse en een semiologische benadering. Hier is hij duidelijk op zijn sterkst: hij overloopt een aantal methoden om de reclame-uitingen naar inhoud en vorm te bestuderen en schenkt daarbij heel wat aandacht aan structuralistische analysetechnieken.

Logischerwijze is daaraan een reeks besluiten gekoppeld met betrekking tot de ideologische ondergrond van het reclameverschijnsel.

Het geheel doet nogal onsamenhangend aan maar is wel vlot geschreven en goed leesbaar.

G.F.

POLITIEK EN COMMUNICATIE

S. HUET, & P. LANGENIEUX-VILLARD,
La communication politique.,
Parijs, Presses Universitaires de France, 1982,
207 blz.

Standaard Boekhandel

LEUVEN: NAAMSESTRAAT 57

016/23.98.21

**EEN BOEKHANDEL WAAR U ALLES
VINDT VAN LITERATUUR TOT
INFORMATICA MET EIGEN
BESTELDIENST**

**AF EN TOE VERWENNEN WE U MET
ONGELOFELIJKE
VOORDEELAANBIEDINGEN**

AULA POCKETS

- * SHARP: MACHT EN STRIJD: Theorie en praktijk van geweldloze actie vroeger 285 nu 95.
- * MENYUH: KIND EN TAALONTWIKKELING vroeger 250 nu 95
- * WILSON: CHARISMATISCH LEIDERSCHAP vroeger 195 nu 95
- * SOCIOLOGISCHE ENCYCLOPEDIË 4 DELEN onder redactie van L. RADEMAEKER vroeger 1520 nu 380

Standaard Boekhandel

UW BOEKVERKOPERS IN LEUVEN EN
VLAANDEREN

Wie gelijkenissen ontwaart tussen een politicus en een filmster en beweert dat een politicus met dezelfde commerciële marketingpraktijken te verkopen is als een witwassend wasproduct, is dringend toe aan de lectuur van "La communication politique".

In dit werk bespreken Sophie Huet en Philippe Langenieux-Villard de evolutie die heeft plaatsgehad van de politicus als uitzonderlijk personage dat vanop een verhoog "La France" aanspreekt met een politiek geladen en abstracte toespraak, naar het beeld van de politicus als gewoon burger, die zich heeft voorgenoemen te ijveren voor het welzijn van zijn medeburgers en zich liever met hun alledaagse problemen inlaat dan met hoogdravende politieke beschouwingen. Deze depolitiserende van de politieke "discours" houdt verband met de voortschrijdende desinteresse van het publiek voor de politiek. Met talrijke voorbeelden wordt aangetoond dat politieke en commerciële marketing op vele gebieden erg verschillend zijn. Hoewel zij dezelfde technieken en middelen hanteren, vereisen zij de ontwikkeling van zeer uiteenlopende strategieën.

Personen die zich beroepshalve met de politieke communicatie inlaten zijn de communicatieve raadgevers van de politici. Vroeger werden zij vaak afgeschilderd als magiërs die voor grof geld een grote invloed konden doen gelden op de politieke besluitvorming. In wezen is het de taak van deze communicatiespecialisten de meest adequate manier te zoeken om de politieke boodschap en het beeld van de politicus voor wie zij werken zo goed en samenhangend mogelijk te laten overkomen. Politieke marketing is een werk van lange adem, heeft begrensde mogelijkheden, doet geen wonderen maar is een onmisbaar ingrediënt van een verkiezingscampagne. Succes is nooit verzekerd! Basisvoorwaarde om vooralsnog een kans te maken, is het kennen van en luisteren naar het publiek.

Hoe deze dialoog met de burger-kiezer tot stand komt, wordt verteld in het tweede deel van het hier besproken boek. De link tussen burger-kiezer en politicus wordt gevormd door opiniepeilingen waaruit blijkt dat de door de economische crisis getroffen onderdaan van zijn regeerders concrete daden verwacht en geen hooggestemde fraseringen. Als antwoord hierop trachten politici op alle niveaus het uitbraken van partijpropaganda te ruilen voor een stijlvol en met gevoel voor vormlijkheden uitgesproken "discours". Met dit doel voor ogen leiden alle partijen hun kandidaten op in kaderscholen: de politiek is een echt beroep geworden, wellicht een ambacht.

Dit alles wordt echter bemoeilijkt door de crisis van de traditionele politieke woordenschat. Het massamedium televisie heeft een stereotypering van de politieke woordenschat in de hand gewerkt: men moet immers zoveel mogelijk mensen bereiken. Generaal de Gaulle was een redenaar, maar bleef voor velen onbegrijpelijk. Nu de politici hun taal aan de massa hebben aangepast, zeggen ze allemaal hetzelfde en kunnen ze niet meer boeien! Terwijl men nog steeds op zoek is naar een nieuwe "taal", probeert men alvast de emoties van de kijkers-toehoorders te bewerken met een zo inhoudloos mogelijke maar vormelijk knappe toespraak.

Tenslotte wordt gewezen op een aantal nieuwe vormen van democratie die zich communicatief uitend door middel van de Citizen Band en de vrije radio's. Deze fenomenen hebben de politieke verhoudingen overhoop gegooid en van de radio een propagandamiddel binnen ieders bereik gemaakt. Samen met het verenigingsleven vormen deze radio's adequate middelen om kleine groepen van de bevolking individueel aan te spreken. Deze communicatiemiddelen zijn in de schoot vande oppositie gegroeid, van welke strekking deze ook is. Van regeringszijde maakt men meer gebruik van overheidsvoorlichtingscampagnes, informatievergaderingen voor meer specifieke en beperkte groepen en publikaties waarin het beleid toegelicht wordt.

Het is duidelijk dat politici niet meer zonder communicatie kunnen en er hoe langer hoe meer gebruik van maken. (*)

Er weze nog opgemerkt dat dit werk uitsluitend handelt over de situatie in Frankrijk, wat op zichzelf niet oninteressant hoeft te zijn. Voorts bevat het talloze heel recente voorbeelden (tot de herfst van 1982) die aantonen dat dit werk zeer actuele materie behandelt.

M.S.

(*) Zie hieromtrent ook:

GREILSAMER, L., Le marketing politique et les municipales., In: *Le Monde.*, 1 december 1982, p. 10.

FAUVET-MYCIA, C., Quand les candidats de l'opposition découvrent le marketing politique., In: *Le Monde.*, 23 december 1982, p. 6.

COMMUNICATIE-SOCIOLOGIE

F. BALLE,
Médias et société.

Parijs, Editions Montchrestien, 1980, 750 blz.

Francis Balle is een gereputeerd Frans mediasocioloog die zich vooral interesseert voor de media-instellingen of de zenders en het mediapubliek of de ontvangers. Vandaar dat hij zijn werk uit 1974 de titel "Institutions et publics des moyens d'information" meegaf. Gezien de evolutie die zich inmiddels op mediagebied heeft voltrokken en die nog steeds voortduurt, heeft hij gemeend het genoemde boek te moeten actualiseren. Het resultaat daarvan heet "Médias et société". Deze titelwijziging is niet onbelangrijk, vermits zij Balles overtuiging vertaalt dat de invloed uitgeoefend door de media afhangt van de maatschappij, haar organisatie en actie.(x)

"Médias et société" werd in twee helften verdeeld, waarvan de eerste wordt besteed aan een analyse van de *media-instellingen*. Hierin worden de opkomst en de ontwikkeling van diverse media besproken, alsook hun eigenaardigheden en onderlinge problemen. Verder heeft de auteur het over de mediaboodschappen die als koopwaar verhandeld worden op de mediamarkten, waar concurrentie, concentratie en monopolie troef zijn. Ook de evolutie van 'informatievrijheid' naar 'informatie als

mensenrecht' wordt besproken. Dat recht op informatie wordt in onze contreien gewaarborgd door de pluriformiteit van de media. Dit pluralisme is echter onbestaand in Marxistisch geïnspireerde landen en wordt bedreigd door onder- en overontwikkeling.

Het deel over het *mediapubliek* vangt aan met een hoofdstuk over het gebruik dat van de media wordt gemaakt. Na eerst de observatie-instrumenten voor publieksonderzoek besproken te hebben, besteedt de schrijver aandacht aan de verwachtingen en de meningen die de mediagebruikers koesteren betreffende de media die zij op diverse wijzen benutten.

Omdat het volgens Balle zinloos is te spreken over de effecten en de functies van de media zonder aandacht te besteden aan de maatschappij waarin die media evolueren, heeft hij het in zijn laatste hoofdstuk over onze samenleving en de invloed die de media erop uitoefenen.

Tenslotte zijn de inleiding van het boek en de bibliografie een vermelding waard. Na in zijn *inleiding* de geschiedenis en de evolutie de mediastudies geëvoceerd te hebben, de auteur de vraag of wij op weg zijn naar een communicatiewetenschap. Hij constateert immers dat sinds 1960 het communicatiewetenschappelijk onderzoek erg uiteenlopend is geworden: het bestaat zowel uit onderzoeken betreffende zeer concrete, fragmentaire problemen als uit pathetische en grandioze bespiegelingen. Resultaat daarvan is "un savoir en mosaïque" (p. 57). Intussen heeft nog niemand het voorwerp van de communicatiewetenschap afdoende gedefinieerd. Balle waagt zich aan een beginhypothesis die hierop neerkomt dat het communicatiewetenschappelijk onderzoek ruimer moet gezien worden dan het mediaonderzoek, maar niet alle sociale communicatievormen mag behandelen.

Bij het overlopen van de uitgebreide *bibliografie* valt op dat de auteur veel aandacht heeft besteed aan Franse werken, die ongeveer even talrijk zijn als de Engelstalige. Dit beantwoordt aan zijn bedoeling om het oriëntatieverschil tussen de Franse en de Amerikaanse onderzoeken in de verf te zetten.

M.C.

MARKETING

P.S.H. LEEFLANG en P.A. BEUKENKAMP,
Probleemgebied marketing, een managementbenadering.
Stenfert Kroese, Leiden, 1981, 981 blz.

Volledige, diepgravende marketinghandboeken in de Nederlandse taal zijn op de vingers van een hand te tellen. Ondanks de aspiraties van sommige auteurs. Leefflang en Beukenkamp zijn er evenwel in geslaagd een handboek te schrijven dat zich kan meten met dat van bijvoorbeeld Kotler.

Het is een enorme pil geworden (981 blz.), maar desondanks nog goed leesbaar. De auteurs hebben hun boek namelijk zo ingedeeld dat het geschikt is voor doelgroepen met verschillende intenties. Zij die een inleiding of een uitgebreid boek willen lezen. Ofwel zij die wiskunde willen vermijden of gericht zijn op hantering van marktinstrumenten.

In een inleidend deel over marketing wordt de lezer bekend gemaakt met een brede terminologie. Het uitgangspunt van het boek wordt duidelijk gemaakt. Het probleemgebied marketing wordt uitgebreid beschreven.

Marketing is afhankelijk van data, gegevens. Die data kunnen zowel bepaald worden door de ruime omgeving en door het consumentengedrag, maar ook door interne gegevens over marketing. Om die data te verzamelen en te interpreteren zijn een groot aantal modellen en technieken nodig. Het derde deel behandelt dit integraal.

Vermits het grootste deel van het boek (deel 4) is gewijd aan de marktinstrumenten; de middelen die de marketer heeft om zijn markt te bewerken. Achtereenvolgens wordt de marketing-mix behandeld, het produkt, de distributie, de prijs, de verkoopbevordering en tenslotte de marketing-mix modellen.

Opvallend accent in de hoofdstukken over de marktinstrumenten is de aandacht die uitgaat naar juridische aspecten. In de literatuur is het nu toe weinig belang aan gehecht.

Het boek van Leeflang en Beukenkamp is voor de beginnende student in de marketing, maar ook voor die in aanverwante disciplines, een prima handboek. Het behandelt zeer uitgebreid het hele veld en geeft vanuit een aantal verschillende gezichtspunten een beeld op dit interessante terrein.

U.J.

MEDIAGEBRUIK

Klaus BERG en Marie-Louise KIEFER (ed.), **Massenkommunikation II - Eine Langzeitstudie zur Mediennutzung und Mediabewertung 1964-1980**,

Alfred Metzner Verlag, Frankfurt am Main, 1982, 237 blz.

Langtermijnonderzoek in de communicatiewetenschap is eerder zeldzaam. Deze grondige

Duitse studie reikt een pak basismateriaal met een vergelijkende analyse van televisie, radio en krant als dragers van politieke informatie. De studie werd telkens met dezelfde methode uitgevoerd in 1964, 1970, 1974 en 1980. Dit deel gaat dieper in op de constanten en veranderingen in het media-gebruik en waardering van diverse sociaal-demografische categorieën. Michael Darkow analyseert de trends en verschillen in mediaconsumptie naar week- en weekenddagen.

Fundamenteel en relevant cijfermateriaal.

R.A.

OMROEP

Burkhard NOWOTNY, **Rundfunk bürgernah. Regionalisierung, lokale Sender und Privatfunk in Grossbritannien**, Sponholtz Verlag, Hameln, 1982, 240 blz.

Zo'n 25 jaar heeft de auteur de ontwikkeling van de regionalisering binnen het Britse om-

roepbestel van nabij gevolgd. Doorheen een goed gedocumenteerd werk wordt aangetoond hoe de omroep dichter bij de burger is komen te staan.

R.A.

Brian WENHAM (ed.), **The third age of broadcasting**, Faber and Faber, Londen, 1983, 139 blz.

Dat een en ander roert in de wereld van televisie wisten we al lang. In deze reader gaan bekende televisiepersonaliteiten en cineasten na wat op het gebied van nieuws, kunst, sport opvoeding en ontspanning kan gebeuren in het 'Derde Televisierijk'. De Amerikaanse ontwikkelingen staan - zij het Brits-genuanceerd - andermaal model. Vooral de vragen: 'wie gaat al die programma's leveren' en 'wie wil wat betalen' kunnen beleid en publiek in de discussie inspireren. Dit boek gaat deze discussie niet gratis tegemoet.

R.A.

Helmut KREUZER (ed.), **Sachwörterbuch des Fernsehens**, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 1982, 245 blz.

Dit handzaam pocketboek wil begripsverklaringen en lexicale informatie bieden over de geschiedenis, organisatie en techniek van de televisie. In 66 bijdragen van mediawetenschappers, televisiecritici en vaklui worden op compacte wijze de deelfacetten van het televisiebedrijf beschreven en geduid. Voor West-Duitse studenten zal dit wel een knap geheugensteuntje en vraagbaak zijn. Hoewel in de bijdragen aandacht aan de toekomstige ontwikkelingen wordt besteed, vinden we geen bijdrage over 'nieuwe media', een merkwaardige slordigheid.

R.A.

NIEUWE MEDIA

Klaus BREPOHL, **Telematik. Die Grundlage der Zukunft**, Bastei Lübbe, Bergisch Gladbach, 1982, 320 blz.

Een van de vele publikaties die het brede domein van de telematica en de maatschappelijke gevolgen ervan op zakelijke en bevattelijke wijze weet weer te geven. Pretentieloos, vooral in prijs.

R.A.

Brian MURPHY, **The world wired up. Unscrambling the new communications puzzle**, Comedia, Londen, 1983, 154 blz.

'Comedia Publishing Group' dat dit boekje uitgeeft, stelt zich als doel de alternatieve media in Groot-Brittannië en de wereld van naderbij en kritisch te bestuderen. Ook deze publikatie wil informatie aanreiken en bijdragen tot het debat rond toekomstige media-ontwikkelingen.

De auteur laat ons een bescheiden blik werpen achter het scherm van de nieuwe commu-

nicatiesystemen: satellietomroep, kabeltelevisie en de raakvlakken van informatica. Gepoogd wordt de mondiale ontwikkelingen van Amerika tot Japan, van de Derde Wereld tot Groot-Brittannië, in kaart te brengen.

Dat een dergelijke ambitieuze opzet onvermijdelijk tot weinig diepgaande resultaten voert, mag hierbij reeds duidelijk zijn. Het boekje rijgt meningen van binnen en buiten het communicatiewereldje aaneen met informatie over de multinationale structuren en participanten in het proces. Op zichzelf beschouwd is die achtergrondinformatie erg geactualiseerd en interessant.

We krijgen weliswaar een beter zicht op de communicatie-puzzel maar stellen dat het klunen ontward wordt lijkt ons een grote overdrijving.

Een kritisch maar vooral informatief boekje dus; bevattelijk geschreven en wat opgefleurd met science-fictionachtige verhaaltjes over communicatie morgen. Meer dan een panoramische opname zouden we het niet willen noemen.

R.A.

Wolfgang KAISER (ed.), **Telekommunikation als Berufschance**, Springer, Berlijn, 1982, 350 blz.

In dit congresverslag komen in hoofdzaak telecommunicatietechnici aan het woord en wordt hun professionele toestand in verschillende landen geschetst. De invloed van de veranderende telecommunicatiewereld op journalisten en mediamensen komt slechts zeer sporadisch aan bod.

Interessant zijn de eerste ervaringen van 'videotex-journalisten'. Eerder een boek voor technici dan voor menswetenschappers.

R.A.

Klaus HAEFNER, **Die neue Bildungskrise: Herausforderung der Informationstechnik an Bildung und Ausbildung**, Birkhäuser Verlag, Basel, 1982, 31 blz.

De centrale vraag die de auteur stelt en poogt met bruikbare denkmodellen te benaderen en op te lossen, luidt: 'Wat zal de mens in onze informatiesamenleving moeten leren en kennen om in de computersamenleving van morgen productief en gelukkig te kunnen zijn?'

Zijn antwoord gaat van een gedetailleerde analyse van de opleidingsvormen in de informatiesamenleving van de tachtiger jaren uit. Zwaartepunt van het probleem vormt de toenemende concurrentie tussen mens en machine. De informatietechnieken nemen steeds meer menselijke vaardigheden en kunde over wat fundamentele vragen stelt aan ons duur opvoedingssysteem. Wie zal ons kostenintensieve opvoedingssysteem blijven financieren als een werkgever de keuze krijgt tussen gekwalificeerde arbeiders en intelligente en goedkope machines?

Haefner pakt met enkele denkmodellen uit om aan wat hij 'de ineenstorting van ons opvoedingssysteem' noemt, tegemoet te komen. Een vlot boek dat stof tot nadenken biedt voor

zowel opvoeders, ouders, studenten als verantwoordelijken in industrie in politici.

R.A.

TELEFOON

Ithiel DE SOLA POOL, **Forecasting the telephone: a retrospective technology assessment of the telephone**, Ablex, Norwood, 1983, 162 blz.

Dit boek is een merkwaardig buitenbeentje. Het maakt een inventaris op van de voorspellingen die van 1876 tot 1940 werden gemaakt in verband met de mogelijke impact van de telefoon. De auteur wil bewijzen dat als voorspellingen in verband met een technologische innovatie juist willen zijn, zowel rekening moet gehouden worden met analyses van de markt waarin dat produkt terecht zal komen als met technische gegevens.

Die conclusie mag dan banaal klinken, bij introductie van recente technologische innovaties wordt al te weinig rekening gehouden met de marktimpact.

Leerrijk en zelfs leuk is deze inventaris van de impact van het nieuwe medium op de wooncultuur, de economie, het beleid, sociale dienstverlening, sociale gewoonten, normen en structuren en de gehele cultuur.

Hoe voorspellingen bewaarheid worden of lare blijken vindt zijn beslag in een erg systematisch overzicht. Al leek het te leveren bewijs me weinig relevant, het besef van de enorme impact van de telefoon wordt er alleszins door versterkt.

R.A.

TAAL

J. SOJCHER en G. HOTTOTS (éd.), **Philosophie et Langage**, Brussel, Ed. de l'Université de Bruxelles, 1982, 183 blz.

S. DAVIS, (ed.), **Causal Theories of Mind**, Berlijn, New York, Walter de Gruyter, 1983, 421 blz.

J.R. SEARLE, **Intentionality. An Essay in the Philosophy of Mind**, Cambridge, Cambridge University Press, 1983, 278 blz.

H. PARRET, **Semiotics and Pragmatics. An Evaluative Comparison of Conceptual Frameworks**, Amsterdam, John, Benjamins, 1983, 136 blz.

Philosophie et Langage bundelt een aantal opstellen die weliswaar enerzijds een gemeenschappelijk thema hebben, zoals de titel trouwens duidelijk aantoont, doch waarbij anderzijds doelbewust diversiteit en heterogeniteit in de filosofische invalshoek wordt nage-

streefd. De lezer vindt in dit boek dan ook b.v. een klassiek metafysische tekst van Ladrière over de relatie zijn-taal, een taalanalytisch opstel, een aantal bijdragen over de taalpragmatiek (waarbij H. Parret een poging onderneemt om de pragmatiek te definiëren), een analyse van de taal van de ideologie, hermeneutisch geïnspireerde bijdragen, enz.

Met zijn boek over *Intentionality* werkt John Searle zijn bijdrage tot de taalpragmatiek verder uit. Zoals de ondertitel reeds duidelijk aantoont, dient men van een pragmatische analyse van spreken en communiceren geen onderzoek naar de concrete, talige opbouw van de verbale processen te verwachten. Wat men hier en elders steeds weer krijgt is een analyse van de onderliggende mentale processen en (intersubjectieve) redeneringen die moeten voltrokken worden wil een bepaalde intentie als dusdanig discursief gerealiseerd worden, wil b.v. een taalhandeling als geslaagd kunnen worden beschouwd. De wezenlijke rationaliteit van de mens wordt hierbij steeds als een conditio sine qua non vooropgesteld. En als het van Searle en zijn collega's zou afhangen, zou er buiten deze redelijkheid nog zeer weinig over mens en communicatie te vertellen vallen.

In *Causal Theories of Mind* zal men dan ook dezelfde gedachtingang terugvinden. In dit boek worden een aantal artikels (o.m. van Grice en Searle) bijeengebracht die binnen de Angelsaksische taalanalytische filosofie de laatste twintig jaar werden gewijd aan het begrip causaliteit. De artikels zijn in vijf secties gerangschikt naargelang ze causaliteit behandelen in relatie tot resp. het handelen, het kennen, het geheugen, de perceptie en de referentie. Ook hier gaat het telkens om de minutieuze beschrijving van een mentale activiteit, waarbij men tot een inzicht tracht te komen in de manier waarop en in wat iemand dient te wensen, te bedoelen of te geloven, vooraleer hij b.v. tot een handeling overgaat of tot de kennis van iets komt.

Een confrontatie tussen de pragmatiek, de analyse van de taal in haar gebruikssituatie, en de semiotiek, de analyse van de semiosis, d.w.z. van wat een betekenisvol discours mogelijk maakt, vindt men in *Semiotics and Pragmatics* van Parret. In dit werk, dat als vol. IV: 7 uitgegeven is in de interessante reeds "Pragmatics & Beyond", stelt Parret dat de semiotiek de rol kan vervullen van de (ook door anderen gezochte) "geünifieerde wetenschap". Het betekenisvol discours (semiotiek) is immers de noodzakelijke mediërende instantie tussen het kennend subject (pragmatiek/epistemologie) en de gekende wereld (semantiek/ontologie), zodat Parret kan stellen dat de semiotiek pragmatiek en semantiek opheft (in de Hegeliaanse zin van het woord). Parret schetst daarna de twee grote en ogenschijnlijk van elkaar geïsoleerde paradigma's binnen de moderne semiotiek: deze die door Peirce werd geïnstanceerd en de semiologie van Saussure/Hjelmslev (die momenteel in de "Parijse semiotische school" van Greimas verder uitgewerkt wordt). Hierbij wordt aangegeven hoe beide tradities elkaar kunnen vinden en hoe ook een aantal pragmatische inzichten bevruchtend kunnen inwerken op de hedendaagse semiotiek (en vice versa).

L.V.P.

G. BROWN en G. YULE, **Discourse Analysis**, Cambridge, Cambridge University Press, 1983, 288 blz.

Met "de analyse van het discours" wordt hier bedoeld dat, eens de taal gebruikt wordt in een communicatieproces, niet langer de zin (object van de zinslinguïstiek) en zelfs niet de tekst als produkt (object van de tekstlinguïstiek) pertinent zijn, maar wel het verbale proces ("discours") zoals zich dat ontplooit binnen en bestudeerd dient te worden vanuit de communicatieve context.

In het opstellen van hun analysemodellen en het gebruik van hun concepten situeren de auteurs zich duidelijk binnen de Firthiaanse linguïstiek (of het Britse contextualisme), waartoe ook de linguïstiek van M.A.K. Halliday behoort. Hallidays ideeën zullen dan ook, zij het soms met enige reserve, ter hulp geroepen worden in de bespreking van b.v. topic en thema van het discours of van de discursieve informatiestructuur. Verder komen nog aan de rol van (uiteraard) de context, de refere de coherentie. Dit alles vraagt enige vertrouwdheid met de linguïstiek, alhoewel de auteurs er zich voor hoeden in een al te grote techniciteit te vervallen. Een werk als dit bewijst dat een bepaalde soort linguïstiek de communicatiewetenschap zeer concrete diensten kan bewijzen en er zelfs in kan geïntereerd worden.

L.V.P.

R.J. DI PIETRO, (ed.), **Linguistics and the Professions**, Norwood, N.J., Ablex, 1982, 272 blz.

Tegenover de nadruk die de laatste jaren werd gelegd op de studie van de "dagelijkse taal" in haar "dagelijks gebruik", biedt onderhavig boek alleszins reeds het voordeel dat de bijdragen die erin zijn opgenomen aandacht besteden aan meer institutionele vormen van communicatie. Zo zal de lezer in dit boek dan ook analyses vinden van het taalgebruik in de medische context, en wordt er verder aandacht besteed aan officieel, bureaucratisch, juridisch... taalgebruik. Ook het commercieel, taalgebruik, de taal in advertenties, de leesbaarheid van overheidspublicaties (waarbij het klassieke leesbaarheidsonderzoek wordt afgevoerd) ontsnappen niet aan de aandacht. Vermelden we nog dat dit boek volume 8 is in de doorgaans interessante reeks "Advances in Discourse Processes".

L.V.P.

MUZIEK

P.C. MAWHINNEY, (Ed.), **Music Master: The 45 RPM Record Directory Allison Park, 1983.**

De meest complete catalogoog van 45 toerengrammofoonplaten van 1947 tot 1982, naar titel (volume 1) en uitvoerder (volume 2), met labelinformatie, jaar van uitgave, catalogoognummer en beperkte muzikale informatie.

G.D.M.

(ADVERTENTIE

CONCENTRA-GROEP

UITGEVERS EN DRUKKERS IN DE KOMMUNIKATIE-INDUSTRIE

HET BELANG VAN LIMBURG

LIMBURGS KLEURRIJK DAGBLAD

CONCENTRA-GROEP, 10 HERCKENRODESINGEL, 3500 HASSELT, BELGIË

Zichtrekeningen

DE ORANJE REKENING OF
DE EUROCHEQUEREKENING

Het zijn net dezelfde zichtrekeningen, maar uw Eurochequerekening kunt u bovendien gebruiken in 39 landen in Europa en het Middellandse-Zeegebied.

Laat uw inkomsten rechtstreeks op uw rekening storten. Dan zitten ze veilig. Betalingen doet u met cheques, overschrijvingsformulieren of met permanente betalingsorders.

Elke verrichting (afhaling of storting) wordt vermeld op een stand van rekening, zodat u

meteen een klare kijk hebt op het wel en wee van uw budget.

Er is nog iets. Als bepaalde voorwaarden vervuld zijn, hebt u ook recht op een chequekaart met automatisch krediet tot 25.000 F. En op een codenummer waarmee alle Mister Cash loketten voor u opengaan. 24 uur op 24 uur. 7 dagen op 7. En reeds vanaf 16 jaar kunt u een zichtrekening bij het Gemeentekrediet openen.

De agent van het Gemeentekrediet in uw buurt legt u alles wel uit. Van naaldje tot draadje.

Gemeentekrediet